

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Β'

ΑΡ. 6 = 30

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΛΕΩΝΙΔΑ ΠΑΥΛΙΔΗ: Ποίημα.

Γ. Α. ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Μυστικός Δείπνος (ποίημα).

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Μοιραίο—Φοιτητής—Νά
δοξαστεί τ' ανθρώπου ό γυιός—Πρό-
βλημα—«Έπί πώλου δνου» (ποιήματα).

ΛΟΥΚΗ ΑΚΡΙΤΑ: Ό κάμπος (διήγημα).

Κ. ΠΗΛΑΒΑΚΗ: Κώστας Χατζητσαγκάρης
(μελέτη).

ΚΩΣΤΑ ΧΑΤΖΗΤΣΑΓΚΑΡΗ: "Ελα μικρού-
λα—Τό γιασεμί—Τώρα τά ξέρω...τίποτε
—Θυμάμαι πού έρχότανε...

ΝΙΚΗΣ Α. ΠΕΡΙΔΙΚΑ: Μές στό σκοτάδι
(διήγημα).

ΓΙΑΝΝΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ: Ραχέλα (ποίημα).

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Έπιθαλάμιο άρ-
χαιάς Κυπρίας (ποίημα).

Ν. ΚΛΗΡΙΔΗ: Παλαιογραφικά άπό τή
Λύμπια (μελέτη).

Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ: Παλαιά Χριστιανικά κοι-
μητήρια τής Κύπρου (μελέτη).

ΣΠΥΡΟΥ Α. ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ: Τρινές καλογε-
ρίστκης (διήγημα).

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

1 ΜΑΡΤΗ 1936.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τεχνικός Διευθυντής : ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ
Υπεύθυνος Ίδιοχρήτης : Α. Μ. ΑΤΤΑΛΙΔΗΣ
Οικονομικός Διαχειριστής : Γ. Ε. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Συνδρομή για ένα χρόνο έσωτερικού 6 σελινια.
» » » » έξωτερικού 8 »

ΓΡΑΦΕΙΟ : Ὀδὸς Οὐξουνιάν

Τυπογραφείο : «ΝΕΟΣ Κόσμος», Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ : Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ : «Τὰ Βυζαντινὰ Μνημεῖα τῆς Κύπρου», —Τὰ «ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ», : «Ἡμερομηνίες καὶ Γεγονότα», —Κ. ΚΟΝΤΗ : «Ἐνα ποίημα τοῦ Βασιλῆ Μιχαηλίδη», —Κριτική : Ν. ΣΚΟΥΡΟΥ : «Memorandum of Books Printed or Lithographed in Cyprus etc» —ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ : «Νίκηφ. Βρεττάκου, ὁ Πόλεμος» —ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ : «Μάνου Κράλη, Ταξίδι στὴ γυμνὴ χρονιά» —«Γεωργίου Α. Σωτηρίου, τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Κύπρου. Λεύκωμα Α'» —«Γιώργου Σεφέρη, Μυθιστόρημα καὶ Ἀπόστολου Μελαχροينوῦ, Φίλτρα ἐπωδῶν» —Α. ΠΑΣΧ. «Γράμματα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, Φιλοσοφία στὴ ζωὴ» κλπ. —Τύπος—Εἰδησεις—Νέα Βιβλία—Ἀλληλογραφία.

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ :

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ : «Ἡ Ἀθηναία Ἐλιά» καὶ κλισέ τοῦ ποιητῆ ἰδιοχείρο ἀφιέρωση στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα».

ΜΑΡΚΟΥ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΥ : «Νὰ Γράφεις» (ἀφιερωμένο στὸν κ. Ρωσσίδη).

ΠΙΝΔΑΡΟΥ : «Πυθιονίκαις Πος» (μεταφ. Παναγῆ Λεκατσᾶ).

JOSEPH CONRAD : «Αὔριο» (μετάφραση καὶ βιογραφ. σημεία Ἀντ. Ἰντιάνου).

ΕΤΟΙΜΑΖΕΤΑΙ : τεῦχος ἀφιερωμένο στὸν **Κ. ΠΑΛΑΜΑ**.

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Β'

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ), 1 ΜΑΡΤΗ 1936

ΑΡ. 6

ΠΟΙΗΜΑ

ΤΟΥ ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ

Τοῦ λογισμοῦ κρύφια, ἄρρητη χαρὰ μὲ συνεπήρες
κι ἄνοιξα μάτια πρὸς τὸ φῶς καὶ χέρια στὸν ἀγέρα
καὶ μέσα μου ἀνθobόλησαν οἱ ἀποθυμιές οἱ στείρες
καὶ σύσμιξαν μὲ τ' ὄραμα σὰν πρόβαλλεν ἡ μέρα...

"Ὅμοια κοράλλι σὲ βυθὸ στὴν καταχνιά τοῦ ὄνειρου
λαχτάρισεν ἡ ἱερὴ καρδιά, γίνηκε ἀχὸς τὸ πνέμα
κ' ὑψώθηκε σάρκα ἑλαφρὰ, ψυχὴ κρουστή στοῦ ἀπείρου
τ' ἀετώματα, κορυδαλὸς στὴς ροδαυγῆς τὸ γνέμα...

Κ' ἐγὼ μαζί του ὡς σὲ βαθύρροη κοίτη ἀργοκυλοῦσα
κι ἀνέβαινα προσμένοντας τὴν ἀπολλῶνια χάρη,
ὄπου μ' ὀδήγαε μυστικά ἢ ματιὰ ὄνειρολαλούσα
νὰ μοῦρθει σὲ δαφνότοπους κ' ἑλαιῶνες νὰ μὲ πάρει...

Κι ἄξαφνα ὁ χρυσοπότημος τῆς ἔμπνευσης στὰ τόξα
τῶν ὕμνων κάτω λύγισε σὲ κῶμα φουσκωτὸ
κι ἀπάνω λευκοπόρφυρη τῆς ἀρετῆς μου ἡ δόξα
ἀνακυκλώθηκε ριπὴ σὲ θάμπος ὄρατό...

Συνεπαρμένος ἔβλεπα νὰ φρίσσει καὶ νὰ πάλλει
χαμόγελο ἀνοιξιὰτικό τῆς πρώϊμης ζωῆς ἢ ρόγα
κ' ἔνοιωθα μὲς σ' ἀνίσκιωτην ἀναλαμπὴ νὰ θάλλει
ἄχραντη τῶν παθῶν καὶ τῶν ἰδεῶν ἢ πρώτη φλόγα...

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ

ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΔΕΙΠΝΟΣ

ΣΤΗ ΔΙΔΑ ΕΛΛΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Νᾶναι σὰ χάριδεμ' ἀπὸ φτερά,
 νᾶναι σὰ βόμβισμ' ἀπὸ μελίσια—
 μέσα στῆς ἀνοιξης τῆ χαρὰ,
 μέσα στοῦ ὀνείρου τὰ θεῖα ἠλύσια,

Σκοτάδι ξάφνου κ' ἐντὸς νάχει
 μὲς στὴν καρδιά μας φουρτούνας σάλος,
 στὴν ἄγνωστη μας περιοχὴ
 μέγας ἀγώνας βαρῦς, παράλλος.

—Ποιὰ νᾶν' ἡ Ἰδέα κ' ἡ Λέξη ποιὰ
 γιὰ αἰσθητοποίηση τῶν πραγμάτων ;
 Μουσικὰ ἀγάλματα χαροποιὰ
 στιγμῶν θανάσιμων κι ἀθανάτων ;

Πάθος καὶ βάθος, μέτρο, ἀριθμός,
 στριφνὸ μυστήριον, ἄλυτος, γρίφος,
 νὰ τὰ ἐξυψώσει μάγος Ρυθμός
 ἐρμητικά, σὲ νόημα κ' ὕφος ;

(Μέσα στὸ γόνιμο πυρετὸ
 στὴν ἔρευνα μου κι ἀπαντοχὴ μου,
 τότε δὲν ἤξαιρα τὸ κρατῶ :
 Ρόδο κρυφὰ ἀνθίζε στὴν ψυχὴ μου !)

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΜΟΙΡΑΙΟ *

Χρυσόν άνηρ εύρων έλιπε βρόχον...
Βιάνωρ.

Πήρε τὸ σκοινὶ καὶ πῆγε
πῆγε γιὰ νὰ κρεμμαστεῖ
Τὶ ἀπ' τὴν ἄθλια του φτώχεια
Εἶχε ἀλήθεια ὀπελπιστεῖ.

Μὰ σὰν πῆγαινε γιομάτο
Ἄπο χρυσάφι ἓνα πουγγί
Βρῆκε σκύβοντας τὸ πῆρε
Χάμου ρίχτει τὸ σκοινί.

Κ' ἓνας ἄλλος ποῦ ζητοῦσε
Τὸ χαμένο του πουγγί
Βρίσκει τὸ σκοινί, τὸ παίρνει
Ποῦ ἦτανε ριγμένο ἐκεῖ,

Τὶ ζητώντας τὸ πουγγί του
Εἶχε ἀλήθεια ὀπελπιστεῖ
Πῆρε τὸ σκοινὶ καὶ πῆγε —
Πῆγε γιὰ νὰ κρεμμαστεῖ.

ΦΟΙΤΗΤΗΣ

ἽΟταν ἤμουν φοιτητῆς
ἽΕτρώγα ψωμί, τυρὶ
Κ' εἶχα φρούτο τίς σταφίδες
Μὰ ἔλεα εἶμαι ποιητῆς
Φράση ποῦ παρηγορεῖ
Καὶ γεννάει ἐλπίδες.

Τὸ στομάχι μωρουδάκι
Τῶβαζα νὰ κοιμηθεῖ
Μὲ τραγούδι: «νάνι-νάνι,
Παναγιά μου, τὸν παπάκη
Κάνε τον νὰ μᾶς ἐρθεῖ
Μὲ κουφέτα, παντεσπάνι».

Κι ὅταν μέσα του κοχλάζαν
Τὰ κουκούτσια τοῦ καρποῦ
κι ἄφριζαν πικρὲς ξυνίλες
Τὸν ὑπνούλη του ἔταράζαν
Χαμογέλια ποῦ καὶ ποῦ,
Γλυκονεῖρου ἀνατριχίλες.

ἽΟταν ἤμουν φοιτητῆς
Σὲ σοφίτα τοῦρανοῦ
Γείτονας καθόμου
Καὶ σεριάνιζα ὡς δανδῆς
Στὰ τσιφλίκια τοῦ Θεοῦ.
Πῶς κολακευόμου !

Τὸ λοιπόν, καθὼς ἐζοῦσα
Σὲ σοφίτα φοιτητῆς
Μόνος τὰ βραδάκια
Ξαγρυπνοῦσα καὶ μιλοῦσα
Μιὰ ποῦ ἤμουνα ποιητῆς
Μὲ τ' ἀπέριττα ἀστεράκια...

* ἽΑπό τὴ σειρά «ἽΕρωνίες καὶ Σάτιρες».

“ΝΑ ΔΟΞΑΣΤΕΙ Τ’ ΑΝΘΡΩΠΟΥ Ο ΓΥΙΟΣ,,

I

Στό γεῦμα ὡς ἑκαθόντουσαν τοῦ μίλαε γιά τὰ ὀρνίθια
 Τῆς κλώσσας, τὰ νιογέννητα παλάζια τῶν πουλιῶν
 Μέσ’ στίς φουλιές, πῶς κάρπισαν τὰ δέντρα ὡς ἀδρά στήθια
 Καί πῶς φιλούσανε τῆ γῆς οἱ κλώνοι τῶν μηλιῶν,

Γιά τὸ πρωτόχαρο παιδί τ’ ἀντικρυνοῦ γειτόνου
 Ποῦ βγήκε ἀγόρι ἀδρότατο κι ὀκάδες τρεῖς σωστό·
 Κ’ ἔσφιγγαν μέσ’ στά δόντια τους πῶς σέ κλουβί τοῦ πόνου
 Τὴν πίκρη καί τὸ μάτι τους ὄγρό, νοστολαγικό

Χαμήλωναν καί πάγωναν στά χέρια τὰ πηρούνια
 Μαζί φαγιά, ποτά, καρποὶ σὰ νᾶταν μιᾶς νεκρῆς
 Ζωῆς εἰκόνα, κι ἄνοιγαν διπλότρυπα ρουθούνια
 Στὸ ρέμα μιᾶς ἀπότομης, βαθειᾶς ἀναπνοῆς·

Καί μέσ’ στά φρένα χάραζε, μέ μιᾶς τρελλῆς λαχτάρας
 Τὴν ἡδονή, τὸ χάρισμα τῶν οὐρανῶν τῆς Σάρρας...

II

Ἦταν θεοφοβούμενοι ποῦ ταπεινὰ καί τίμια
 Ζοῦσαν κι ἀνεξερεύνητη λέγαν ἡ θεία βουλή
 Τὸ συχνοπαρακάλημα κρατούσανε βλαστήμια
 Τὴν προσευχὴ μέ τὸν καιρὸ ψελλίζανε δειλή·

Μιά μέρα οἱ ἑπτὰ οὐρανοὶ βρεθῆκανε ἀνοιγμένοι
 Τοὺς σπλαχνιστῆκαν κ’ ἔδωκαν νὰ γίνουε γονιοὶ
 Κι ὁμως στὴ σάλα κάθονται σκυφτοὶ καί λυπημένοι —
 Παράλυτο τὸ τέκνο τους νὰ μ’ εἶχε γεννηθεῖ.

Νὰ βροῦν σκοτίζονται ἀπ’ τοὺς δυὸ ποιὸς νᾶχεν ἀμαρτήσει
 Τὸ ρώτημα μέσ’ στὸ μυαλὸ ὡς ἀρίδα προχωρεῖ
 Κι ὁμως κρῖνο δροσόμορφο βλάστησε κ’ ἔχει ἀνθίσει
 Μέσ’ στίς τσουκνίδες τοῦ κοῦμοῦ ποῦ τοὺς παρηγορεῖ,

Μιά σκέψη; πῶς γεννήθηκε νὰ δοξαστεῖ τ’ ἀνθρώπου
 Ὁ Γιὸς ποῦ ἔστάθη λυτρωτῆς τοῦ πόνου καί τοῦ κόπου!

ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Σε τοίχο άπάνω άκουμπιστός και στο στεγνό μου χέιλο
Τό δάχτυλο μου έστήριξα περίλυπα άχαμνός
Πώς στραγγισμένη μέλισσα, μυίγα άπ' άγέρα ή γήλιο,
Μεμβράνα έντόμου, ένα φτερό άλαφρό, μηδαμινό,
Πού σε μι άράχνη κλωστή κρατιέται άπόνα φύλλο
Σ' ένα πού δέν έκάρπισε κλειστό, ξηρόν άνθό :

Μιά φαμελιά νειρόμουνα ριγμένη μέσ' στο δρόμο
Σάν τρύπιο ροϋχο, ένα κουτί σπασμένο κι ως παλιό
Χαρτί, κ' ήταν τό πέταγμα στη σράτα με τό νόμο
Σύμφωνο· και στη λύπη μου τις άκρηες τών μαλλιών
Καθώς τσιγάρο έτύλιγα κ' έπνίγουμον στον τρόμο,
Στό ριζικό τών άκληρών, τών άστεγων φτωχών.

Κ' ένα σαλιάγκο έκοίταζα πού σέρνονταν, στη ράχη
Τό φτωχικό μονόροφο κρατώντας, μ' ένα άργό
Βήμα κι άνέμελο γιατί κι άν δανειστεί δε θάχει
Στό δανειστή του ένέχυρο νά πει στο δίνω αυτό·
Κι όμως με τό σπιτάκι του μπορεί ποτέ νά λάχει
Νά τον τραβήξουν μήρμυκες σκλόβο, κωλοσυρτό!

“ΕΠΙ ΠΩΛΟΥ ΟΝΟΥ,,

Τὸ φτωχὸ σάν τ' ἀπόλυσαν γαϊδούρι
 Φανταζόταν πῶς θὰ πήγαινε σ' ἀχούρι
 Μὲ μιὰ πάχνη ξώχειλη τροφή
 Κι' οὔτε ἐγνοιάστη πῶς θὰ τῶχε καβαλίσει
 Ὁ Χριστὸς καὶ θὰ τῶχαν χαιρετήσῃ
 Τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα ἀκόμη καὶ σοφοί·

Ξαφνιασμένο σὰ μαχαίρια εἶχε στυλώσει
 Τὰ δυὸ φτιά του καὶ τὰ μάτια εἶχε γουρλώσει
 Μὲ ρουθούνια διάπλατα, ἀνοιχτά
 Καὶ παράπονο ὡς τὸ πήρε γιὰ νὰ κλάψῃ
 Ζήτησε μὰ ὁ Πέτρος τοῦχε ἀστράψῃ
 Μὲ ροζάτη βέργα δυὸ στα πισινά·

Κι' ὡς ἐστάθη γιὰ τὴν πιὸ ἀθῶα του ἀνάγκη
 Σέρπαν κατὰ γῆς γυμνοσαλιάγκοι
 Κι' ἄπλωσαν μπροστά του νὰ διαβεῖ
 Τοὺς χιτῶνες των πολλοὶ ποὺ ξαφνιαστήκαν
 Μπρὸς σὴν τόση ἀδιαντροπία του καὶ σταθῆκαν
 Ἕλληλοι, γερτοὶ πίσω, ξεοτηκοί!

Στὸ ζεοβί του ἀφτί ἐκρεμμάστη ἓνα κλωνάρι
 Ἄπο ἐλιά κ' ἐπολέμασε νὰ τὸ πάρει
 Σειώντας δῶ κ' ἐκεῖ τὴν κεφαλή
 Γιατὶ ἐπέιννε φριχτά καὶ γιὰ ν' ἀνθέξει
 Τὸ λαρύγγι του ἔπρεπε νὰ βρέξει
 Μὴν ἐρθεῖ διπλὴ μιὰ προσβολή

Κι' ὅμως εἶπε ὑπομονή, βάστα καρδιά μου
 Νὰ ὑψωθεῖ κι' Αὐτὸς τρανός πᾶ στὴ δικιά μου
 Τὴ ραχούλα κι' ἂν μπορεῖ κάτι νὰ βγεῖ
 Καὶ γιὰ μένα τὸ φτωχὸ τὸ γαϊδούρι
 Σὰ βραδυάσει θὰ μὲ πάρουν σ' ἓνα ἀχούρι
 Μ' ἄφθοно γλυκὸ νερό, φαγί!

Κι' ὡς ἐβράδυασε ὅλοι πιὰ ἀποτραβηχτήκαν
 Καὶ σὲ δεῖπνο πλούσιο ἐκεῖ ἐσυγκεραστήκαν,
 Ἕτοι λὲν τὰ Εὐσγγέλια, μὰ κανεῖς
 Δὲ μᾶς λέει τὸ γαϊδούρι τί ἀπογίνῃ·
 Τὸ φαντάζομαι ἀνεκπλήρωτες ποὺ ἐθρήνῃ
 Τὶς ἐλπίδες του πεσμένο κατὰ γῆς!

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

Ο ΚΑΜΠΟΣ*

Τὸ καφενεῖο ἦτανε χτισμένο στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, σ' ἓνα ψήλωμα. Ἀπὸ κεῖ μποροῦσε νὰ ἴδει κανεὶς τὸ χωριὸ ἀκουμπισμένο στὸ πλάι ἑνὸς ξερόβουνου. Τὰ σπίτια ξεφύτρωναν μέσα ἀπὸ ψηλὰ κυπαρίσια, εὐκαλύπτους κι' ἐλιές. Τ' ἀρχοντόσπιτα στὴ μπασιά τοῦ χωριοῦ, χωμένα σὲ περβόλια μὲ ροδιές καὶ πορτοκαλιές. Δυὸ ἀνεμόμυλοι ἔτριζαν ἐκεῖ ψηλὰ νὰ φανερώνουνε τὴν ἀφεντιά τοῦ Ρεῖδοῦ καὶ τοῦ Λεούση. Πιο πέρα τὸ σκολεῖό, ἓνα καινούργιο χτίριο καὶ κοντὰ ἐκεῖ ἓνα χαλασμένο σπίτι. Πέρα μακρῶς, ὡπου ἔφτανε τὸ μάτι σου, ἀπλωνότανε ὁ κάμπος.

Ὁ Λεούσης στάθηκε στὸ κεφαλόσκαλο καὶ κοίταξε τὴ συντροφιά πὺ καθότανε στὴν αὐλὴ τοῦ καφενεῖου. Ἔδεσε τὰ φρύδια του ἐξετάζοντας τίς φάτσες τους, λὲς νὰ τίς ἔβλεπε πρώτη φορά. Γρήγορα ὁμως τοῦρθε νὰ γελάσει, μόλις ἀντίκρουσε τὸ φαγωμένο μoustάκι τοῦ Βαλέτα καὶ τὸ χοντρὸ σβέροκο του. Ἀλήθεια, ἔχει μεγάλο γούστο νὰ βλέπει κανεὶς τοὺς ἀνθρώπους. Κάθε φάτσα καὶ μιὰ ἱστορία—ἓνας κόσμος ὀλάκαιρος.

Ὁ Λεούσης κάθησε πλάι στὸ Βαλέτα, πεφτοντας σὲ μιὰ καρέκλα φτιαγμένη ἀπὸ χοντὰ σκοῖνα. Ξάπλωσε τὰ πόδια του κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι, τὸ κούνησε δυνατὰ, γέλασε μ' αὐτὸ τὸ σκερτσὸ κι' ἀπόθεσε τὸ χέρι του στὸ σβέροκο τοῦ Βαλέτα.

—Γέρο-Κωσταντῆ, τὸ σβέροκο σου μοιάζει μὲ βόδι!... Πέθανε ἡ γρηὰ καὶ δὲν τὸ χαϊδεύει καμιὰ γυναῖκα! Αἶ; Ἔτσι γίνεται λοιπὸν μὲ τὸ σβέροκο τοῦ ἀνθρώπου;

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ νέο συνθετικὸ διήγημα τοῦ κ. Λ. Ἀκριτά πὺ κυκλοφορεῖ τὸν ἐρχόμενο μῆνα.

Ὁ Βαλέτας πήγε κάτι νὰ πεῖ.

—Μίλησε λοιπὸν, γέρο-Κωσταντῆ! Τοῦ ἔκανε ὁ Λεούσης καὶ τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ μπράτσο. Ὁ ἄλλος τράβηξε ἡσυχὰ τὸ χέρι του.

—Σᾶμπως εἴμαστε καλύτεροι ἀπὸ βόδια, Δημήτρη;

—Δηλαδή;

—Λέω, πῶς οἱ ἐκκληρισμένοι χωριάτες καὶ τὰ ζωντανὰ τῶν ἀφεντικῶν εἶναι τὸ ἴδιο. Μπορεῖ τὰ βόδια νὰ βρίσκονται σὲ καλύτερη θέση γιατί στὸ παχὺ τους περισσεύει τὸ ἄχερο. Παραξενεύεσαι μὲ τὸ σβέροκο μου Δημήτρη; Ἐθᾶσκαγες ἀπὸ τὰ γέλοια, ἂν μάθαινες τί γίνεται μὲ τὴν κοιτιά μου.

Ὁ Λεούσης γέλασε πλατειά.

—Εἶσαι ἔξυπνος ἀνθρώπος, γέρο Βαλέτα! Πῶς διάολο δὲ μπόρεσες ν' ἀποχτήσεις χωράφια;

—Δὲν ἤμουνα ἔξυπνος. Μπορεῖ κι' ὄλας ν' ἀγοποῦσα τοὺς ἀνθρώπους, Δημήτρη Λεούση.

—Ν' ἀγαποῦσες τοὺς ἀνθρώπους;

—Ναί, αὐτὸ λέω...

—Καὶ τί σχέση ἔχουνε τὰ χωράφια μὲ τοὺς ἀνθρώπους;

—Μεγάλη κουβέντα, Δημήτρη. Ὡστόσο, ἄς εἶναι...

Ἐξυσε τὸ πηγούνη του καὶ στάθηκε νὰ κοιτάζει τὸ ροζιάρικο χέρι του. Ὑστερα εἶπε, δείχνοντας τὴ θάλασσα:

—Κι' ἄλλωστε κοίταγα τὴ θάλασσα κι' ἀναλογιζόμουνα: Πέρα μακρῶς βρίσκεται ἄλλη γῆς, πὺ χρόνια ὀλάκαιρα ὁ ἀνθρώπος δὲ μπορεῖ νὰ τὴ διαβεῖ. Παντοῦ εἶναι χωράφια, ὅλη ἡ γῆς εἶναι χῶμα κι' ἔλεγα: Ἐδῶ τὸ χωριὸ μας εἶναι ἓνα μικρούτσικο παραματάκι, ἓνα τίποτε. Τὸ λοιπὸν γιατί νᾶχω ἐδῶ χωράφια κι' ὄχι κάπου ἄλλου, στὴν Ἀμέρিকা. Ἐκεῖ λένε ὁ καθένας πάει σ' ἓνα λειβάδι, στήνει—καλὴ ὦ

ρα—τή φάρμα του και γίνεται ό άφέντης τής γής. Όρίζει ένα κάμπο όλάκαιρο. "Ετσι κάποτε ό άνθρωπος κάθεται στην Κύπρο και τό μυαλό του πετάει στό έξωτερικό. Γυροφέρνει στό βουνά, άνεβαίνει στό χιόνια, γυρνάει στις πολιτείες, τοιμπάει τις ξεπεσμένες γυναίκες κάτου άπό τά μεγάλα τά κανάλια, γίνεται άφεντικό, άκόμα βασιλιάς στους μαύρους, γλεντάει όλο τό βράδυ και τό πρωί ξυπνάει μέ τό φώς νά πάει στη δούλεψη του Ροϊδόυ ή του Λεούση.

Σταμάτησε, πήρε τό φλυτζάνι του καφέ, ανάκατεψε καλά-καλά τό καφεζούμι και τό άποστράγγισε.

Τήν ίδια στιγμή άνέβαινε στό καφενεϊό ό Ροϊδός. "Ητανε σαμε πενηνταπέντε χρονώ, κοκαλιόρης, μέ μάτια παραπονεμένα πού μολογούσαν τήν άρρώστεια. Τά μάγουλά του κατεργασμένο πετσι, αύλακωμένα. Πέρασε άδιάφορος και μπήκε στό καφενεϊό. Κάθισε σέ μιá γωνιά όλομόναχος και διάταξε ένα καφέ βαρύ και όχι.

Ό Λεούσης καμώθηκε πώς δέν τον πρόσεξε. Όστούσο θύμωσε μέ τούς χωριάτες, πού χαμήλωσαν τή φωνή τους.

—Κοίταξε τό Ροϊδό, είπε ό Βαλέτας. Εΐμαστε μαζί στό σκολειό. "Ητανε ένα παιδί, πού έκλεβε τά κοντύλια, έβαζε τούς συμμαθητές του νά τσακκώνουνται κι' ύστερα πήγαινε στό δάσκαλο νά τά ξεράσει όλα. Τά παιδιά τον μιαιούσαν και τον φοβόντουσαν. Μιά μέρα τον ρώτησε ό δάσκαλος: «Πόσες "Ηπειρούς έχουμε;» Και φυσικά δέν ήξερε. "Υστερα τον ξαναρωτησε: «Πές μου μιάν "Ηπειρο!» Χωρίς νά διστάσει, κόρδωσε και τσίριξε μέ μιá φωνή πού τή θυμάμαι ως τώρα: «Τό χωριό μας!..» Πιο έξω δέν πήγαινε τό μυαλό του. Κι' ύστερα άρχισε νά καταπιεί όλο τό χωριό. Φύλαγε τά λεφτά του ν' αγοράζει τά χωράφια από τις δημοπρασίες. Δέ θυμάμαι στη ζωή μου νά χει αγοράσει ένα στρέμμα γής από πρώτο χέρι. Περίμενε, όλοένα και περίμενε εύκαιρίες. "Ετσι πήρε τό χω-

ράφι μας, μόλις τό ξεπούλησε ό πατέρας μου. Χειμώνας καιρός, δέν είχε κανέννας ούτε τσακισμένο λεφτό στό χωριό, έξω από τό Ροϊδό. Πήγε ό ίδιος στον πατέρα μου και του πρότεινε δέκα λίρες για ένα χωράφι πού αξίζει σήμερα διακόσιες. Τράβηξε έτσι μεχρι πού σκοτώθηκε ό άδερφόσ του..

Ό Βαλέτας σάπασε άπότομα σά νά είχε ξομολογηθεί κάτι πού κανέννας δέν ήξερε. Οι άλλοι χωριάτες τον κοίταξαν μέ κατάπληξη. Ό Λεούσης ιδρωσε, θύμωσε για μιá στιγμή κι' ύστερα κρατήθηκε. Δέν ήξερε καλά-καλά κι' ό ίδιος άν έπρεπε νά δείξει τό θυμό του.

Κι όμως σ' όλην τήν έπαρχία είναι γνωστή ή ιστορία του Ροϊδόυ. "Ενα βροδυ πού κατέβηκε τό ποτάμι οι χωριάτες έτρεξαν νά ποτίσουνε τά χωράφια τους. Μ' ένα φτυάρι κι' ένα φανάρι από άσετυλίτη ή πετρέλαιο, κρεμασμένο στό ζουναρι τους, γιόμισαν τον κάμπο. Ό Ροϊδός μέ τον άδερφό του τράβηξαν κατά τό νοτιά, εκεί πού ό καθέννας τους είχε μονοκόμματο χωράφι. Πρώτος έφτασε μέ τό άλλογο ό άδερφόσ του, κι' άρχισε νά τό ποτίζει. Ό Νικόλας ό Ροϊδός, έκοψε ώστούσο τό νερό νά τό πάει στό δικό του.

—"Ε, συ, Νικόλα! Τί κάνεις αύτου;

—Νά ποτίσω!

—Κι' έγώ;

—"Υστερα! "Εγώ είμαι μεγαλύτερος!

"Ητανε ή άφορμή πού τσακκώθηκαν κι' όπως γίνεται συχνά ό καυγάς τέλειωσε μέ τό φτυάρι. Τό πρωί βρέθηκε ό άδερφόσ του Ροϊδόυ σκοτωμένος, λασπωμένος στον ποτιστή. Τό σίδερο του είχε μοιράσει τό κούτελο. Τό ζερβί του μάτι ήτανε βγαλμένο κι' έχασκε τό άνοιχτό τό στόμα του. "Οσοι τον είδαν, δέ θα ξεχάσουνε τή γλώσσα του—ένα κομμάτι βοδινο κρέας πού σκέπαζε τό πηγούνι του.

Κανέννας δέ βρέθηκε νά μαρτυρήσει τό φονιά Βέβαια δέ μπορούσε νά πει και σοβαρές κουβέντες, μιá πού δέν ήξερε. Όστούσο όλοι κατάλαβαν ποιανού ήτανε τό φτυάρι. Και λίγες μέρες

ὕστερα ὅλος ὁ κόσμος τῶλεγε μὲ τρόπο πού νά μὴν ἀκούει ὁ πλανῖός.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, πῶς ὁ Ροῖδὸς φρόντισε γιὰ τὴ ταφή του, ἐκλαψε τὴν ὥρα πού φιλοῦσε τὸ νεκρὸ καὶ μαυροφόρεσε ἕνα χρόνο ὀλάκαιρο. Ἔβαλε κι' ὄλας μαῦρο πουκάμισο καὶ σκέπασε τὸ καπέλλο του μὲ βέλος. Τοῦ κάνει ταχτικά μνημόσυνο καὶ κάθε Κυριακὴ χωρίζεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους χωριάτες ν' ἀνάψει κεριὸ στὸ μνημα του.

Ἀπὸ τότες ὁ Ροῖδὸς ἔγινε ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἰδιοχτήτες, γιὰτὶ κληρονόμησε τὰ χωράφια τοῦ ἀδερφοῦ του. Παντρέφτηκε τότες τὴν κόρη τοῦ Λεούση. Ἦτανε κι' ὄλας τὸ ἀφεντικό.

Οἱ χωριάτες δὲν κουβεντιάζουσε ἀπάνω σ' αὐτό. Κι' ἂν τύχει κάποτες νά μιλήσει κανένας στὰ κρυφά, οἱ ἄλλοι σωπαίνουν λὲς καὶ βουβαίνονται.

Ὁ Βαλέτας ἔβγαλε τὴν καπνοσακούλα του. Ἄρχισε νά στρίβει προσεχτικὰ ἕνα τσιγάρο ἀπὸ καπνὸ, πού εἶχε ἀγοράσει λαθραῖα σ' ἕνα γειτονικό χωριὸ τούρκικο. Ἐφερε τὰ χεῖλια του στὸ τσιγαρόχαρτο κι' ἀφοῦ ἔβαλε ἡσυχά-ἡσυχά σάλιο, ἄρχισε νά τὸ ρολάρει. Ἐκοψε τίς δυὸ ἄκρες κι' ἔβγαλε ἀπὸ τὸ ζουνάρι του τὸ πριόβολο. Ἄναψε. Τράβηξε μιὰ δυνατὴ ρουφηξιά κι' ἀφήκε τὸ μάτι του νά πέσει ἀνάμεσα στὸ διχαλωτὸ τὸ βουνό. Πίσωθὲ του ἀπλωνότανε ἡ θάλασσα. Ξαγνάντεψε ἕνα καράβι, κάτι σὰν ἄσπρο πανί ἢ κῦμα.

— Αὐτὴ ἡ θάλασσα, αἰ, ὄλο καὶ κουνιέται, ἔχει τὸ διάολο μέσα της. Ὡστόσο θά πεθυμοῦσα πολὺ νά ἤμουνα ψαράς. Παλεύεις μὲ κάτι πού ἔχει δύναμη καὶ βάζεις πείσμα. Αἰ; Θά ἤσουνα καλὸς ψαράς, Λεούση, ἂν τύχαινε νά ζοῦσεσ ἐκεῖ πέρα πού φαίνεται ἡ θάλασσα.

Ὁ Βαλέτας ξαναρούφηξε δυνατὰ τὸ τσιγάρο του καὶ συνέχισε σιγά, λὲς νά φοβότανε νά βγάλει σωστὴ κουβέντα.

— Δὲν εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴ στεριά. Ἀπὸ τὸν καιρὸ πού πλάστηκε, τὰ ἴδια

χώματα μὲ τίς ἴδιες πέτρες βρίσκονται ἐδῶ, ὅπως παντοῦ. Χιλιάδες ἀνθρώποι τᾶχουν πατήσει καὶ χιλιάδες βόδια τᾶχουν ὀργώσει. Κάποτες νομίζω πῶς θά μουχλιάσουνε καὶ θά γιομίσει ὁ ἀέρας μιὰ μυρουδιά ἄσκημη, πού θά μᾶς πνίξει. Βέβαια εἶναι τὸ χόρτο πού ἀλλάζει τὴ θωριά της. Ὡστόσο ξανά τὸ καλοκαίρι, αὐτοὺς τοὺς μῆνες πού ἡ κάψα τοῦ ἡλίου πυρώνει τὰ χῶματα, σοῦ ἔρχεται νά θυμώσεσ μ' αὐτὴν τὴν ἀκίνησια πού κρύβει τὸ θάνατο...

Βύθισε ξανά τὴ ματιά του στὴ θάλασσα καὶ συνέχισε:

— Δὴν εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴ θάλασσα Κάθεσαι στὴν ἀκρογιαλιά καὶ σοῦ γιομίζει τὰ πλεμόνια ὁ ἀγέρας, πού δὲ στάθηκε στὶς μάντρες καὶ δὲν κυλίστηκε στὶς κοπριές. Πιάνεις στὴ χοῦφτα σου ζωντανὸ νερό. Κι' ὕστερα ξέρεσ, πῶς αὐτὸ τὸ νερὸ θά ταξιδέψει καὶ θά πάει στὴν Ἀμέρিকা, καθόλου παράξενο νά γίνει πάγος, καράβι γιὰ τὰ πουλιά τοῦ ὠκεανοῦ. Ἀκόμα, πῶς τὸ ἴδιο τὸ νερὸ πού κράτησεσ στὴ χοῦφτα σου, θά παίξει μὲ τὰ σκέλια μιᾶς γυναικας σ' ἕνα νησι τοῦ Εἰρηνικοῦ. Γιατὶ κάποτες θά πάει ὡς αὐτοῦ πέρα, γιὰ νά ξαναγυρίσει κάπου ἄλλοῦ. Κοντὰ στ' ἄλλα τὰ βότσαλα ἀλλάζουν τὴ θωριά καὶ τὸ σχῆμα τους. Μὲ τὸν καιρὸ τὰ τρώει ἡ ἀρμύρα κι' ἐκεῖ πού ἕνα χρόνο πρὶν ἦτανε πέτρες χωρὶς σημασία, γίνονται κοχύλια μὲ χίλια δυὸ χρώματα. Ὅλα κουνιούνται μέσα στὴ θάλασσα. Στὸν κάμπο μέσα, σὲ τρελαίνει ἡ μουγγαμάρα πού ξαπλώνεται παντοῦ...

Ὁ Λεούσης τὸν ἄκουγε προσεχτικὰ, χωρὶς ὥστόσο νά καταλαβαίνει καλὰ-καλὰ τὰ λόγια του. Γιὰ μιὰ στιγμή πήγαινε νά λαχτίσει ἡ καρδιά του, ὕστερα ὅμως κάτι τοῦ γαργαλοῦσε τὰ ρουθοῦνια καὶ τοῦ ἐρχότανε νά βῆξει. Ἐσπρωχνε τὸ πόδι του καὶ σκάλιζε τὸ χῶμα, ὅπως τὸ φρουμασμένο ἄλογο κι' ἐνοιώθε καλὰ τὸ βάρος τοῦ κορμιοῦ

του νά πέφτει άπάνω του νά τόν τσακίζει.

— Τί άνόητες ίστορίες, λέει ό Βαλέτας. Τί πράματα μπορεί νά σκέφτεται ένας άνθρωπος...

Πήγαινε έτσι νά πιστέψει πώς αύτοί έδω όί χωριάτες δέν έχουνε τίποτε στέρεο μέσα τους. Καί γυρεύουνε νά κρατηθουνε στή ζωή άπό κάτι πράματα, πού δέν τά χωράει τό μυαλό του άνθρώπου. Χάρηκε πού δέν πέρασαν ποτέσ άπό τό μυαλό του τέτοιες σκέψεις.

“Όσες φορές πήγαινε στή θάλασσα νά λούσει τά πρόβατά του, έβλεπε τό κύμα πού φούσκωνε κι’ άναλογιζόταν:

— “Άν ή θάλασσα δέν πλάστηκε για νά λούζει κανείς τά πρόβατα, ποιά θά ήτανε τάχατες ή άξία της;

“Ακόμα φανταζότανε όλην εκείνη τήν έχταση σαν ένα κάμπο, είδε τό χόρτο νά μεγαλώνει καί σιγά-σιγά τό στάρι νά πλημμυρίζει τά χωράφια, τίς ψηλές θυμωνίες, στοίβες άπό μάλαμα καί θύμωνε με τόν τρόπο πού πλάστηκε ή γης. Σίγουρα ό Θεός δέν ήτανε καλός νοικοκύρης.

Κοίταξε τό Βαλέτα καλά-καλά, τό μάτι του έπεσε στό χοντρό του τό σβέρκο καί του ήρθε νά γελάσει δυνατά, τόσο πού νά τρομάξει όλους τους χωριάτες αύτούς τους φτωχούς διαβόλους, πού δίνουνε θροφή στό μυαλό τους εκεί πού ή κοιλιά τους γουργουρίζει για ένα κομμάτι ψωμί.

Είδε πέρα τόν κάμπο, μ’ άνοιγμένα τά σπλάχνα άπό τό άλέτρι, ή φαντασία του σκάλωσε στίς αύλακίες, άκόμα γέφτηκε τή γλύκα του σταρένιου ψωμιού, τήν ώρα πού βγαίνει ζεστό άπό

τό φούρνο. Κάθε χρονιά αύτή έδω ή γης μάς παραστέκει, μάς μεγαλώνει τη φαμελιά μας, γιομίζει τίς άποθηκες μας με σοδειές καί τό τραπέζι μας με άχνιστά φαγια. Κάθε χρονιά, τό ίδιο στους πατεράδες μας, καί στα παιδιά μας...

“Ητανε ή πρώτη φορά πού πήγε τό μυαλό του τόσο μακρνα καί ξαφνιαστήκε με τόν έαυτό του. Δέ συνείθισε νά σκέφτεται τέτοια πράματα—κουβέντες του καφενειού. “Ότόσο γέλασε ικανοποιημένος κι’ άφοϋ βάρεσε τό χέρι του στό τραπέζι, έτσι πού πετάχτηκαν τά φλυτζάνια καί ξαφνιαστήκαν όί χωριάτες, φώναξε :

— Λοιπόν, γερο-Βαλέτα, τό σβέρκο σου είναι σκληρό σαν του βοδιοϋ κι’ άν περπατούσες με τά τέσσερα θά σ’ έξεβα στ’ άλέτρι μου...

“Ο Βαλέτας έστριψε στό χέρι του τ’ άποτσιγάρο κι’ άφοϋ τό πέταξε μακρνα άποκρίθηκε με τόνο ήρεμο :

— Κι’ έτσι μ’ έχεις στό ζυγό σου, Δημήτρη Λεούση,

— Αυτό είναι άλήθεια, π’ ανάθεμά σε!

— Είνε τά χωράφια αϊ;

— Τά χωράφια βέβαια, είπε δυνατά ό Λεούσης καί σηκώθηκε νά φύγει. Τέντωσε τό κορμί του, πού όλο καί μεγάλωνε, όπως τά φαντάσματα στα νεκροταφεία. Κι’ όί χωριάτες μαζί κι’ ό Βαλέτας, έσκυψαν τά κεφάλια τους, σαν όί δοϋλοι, μόλις φαίνεται άπό μακρνα τό άφεντικό άπάνω σ’ ένα βαρβάτο άλογο, πού φρουμάζει καί ηηδάει τίς όχτες καί τά χαντάκια.

. . . . .

ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

ΝΕΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

ΚΩΣΤΑΣ ΧΑΤΖΗΤΣΑΓΚΑΡΗΣ

“Όταν μιλούμε για Κυπριακή ποίηση και Κυπρίους ποιητές είναι ανάγκη να κάνουμε τη διάκριση λαϊκών ποιητών—των τραγουδιστάδων και ποιητάρηδων, και των λογίων ποιητών, αὐτῶν δηλ. πού ζοῦνε και μορφωθήκανε στ’ αστικά κέντρα τοῦ νησιοῦ μας.

Οἱ πρῶτοι, οἱ λαϊκοὶ ποιητές, μαζί με τοὺς ἀνώνυμους παλαιότερους τραγουδιστάδες, μᾶς δίνουν ἀξιόλογα τό μέτρο τῆς ψυχικῆς κατάστασης και ἐξέλιξης τοῦ Κυπρίου χωρικοῦ, με τῆ μονότονη ζωῆ του, τό βῆρος τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν πού τόν πιέζουν (φτώχεια, σαρκικούς πόθους κλπ.), τόν περιορισμένο κατ’ ἀκολουθία πνευματικό του ὀρίζοντα, ἀλλά και τῆ μοιρολατρική του ἐγκαρτέρηση και μιᾶ ἀξιοσημείωτη σατυρική διάθεση, πού ὄχι ἀνάξια θύματά της γινόμαστε τελευταίως συχνά ἐμεῖς οἱ «Εὐρωπαϊζοντες» ἀστοὶ (παράδειγμα τὰ «τραγούδια» τοῦ Παλαίση, Λιασιῆ, Ἄζινου).

Μιᾶ σύγκριση Κυπριακῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν με τῆς ἄλλης Ἑλλάδας μᾶς δείχνει πῶς, ἐχτός ἀπό τό τραχύ γλωσσικό ἰδίωμα, ὕστεροῦμε πολύ οἱ Κύπριοι στή λεπτότητα τῶν αἰσθημάτων και τοῦ γούστου ἀπό τοὺς ἄλλους Ἕλληνας.

Ἀκριβῶς γι’ αὐτό εἶναι δικαιολογημένος ὁ θαυμασμός μας γιά τό ἔργο τοῦ Βασ. Μιχαηλῆ κ’ ἡ ἀγάπη μας γιά τὰ «Τζυπριώτικα τραούδκια» τοῦ Λιπέρτη, πού κρίνονται σήμερα τό ἄκρον ἄωτο ποιητικῆς δημιουργίας στόν τόπο μας, με τό δικό του γλωσσικό ὄργανο.

Δέν πρέπει, ὡστόσο, νά ξεχνοῦμε πῶς οὔτε ὁ Μιχαηλῆς οὔτε ὁ Λιπέρτης εἶναι καθαυτὸ λαϊκοὶ ποιητές. Ἐχουν κ’ οἱ δυὸ τὲς ρίζες τους στὸ λαό,

γεννήματα και θρέμματα τοῦ Κυπρ. χωριοῦ, μᾶ εἶναι ὄχι λιγότερο κ’ ἐκλεπτυσμένοι πολῖτες με ἀνατροφή και μόρφωση ἀστική· εἶχανε δὲ περιπλέον τὴν τύχη ν’ ἀναπνεύσουν τὸν ἀέρα και πῖο πολιτισμένης κοινωνίας, ἐξω ἀπὸ τὴν Κύπρο.

Ἡ 9η Ἰουλίου κ’ ἡ Χιωτίσσα (γιά ν’ ἀρκεσθῶ στὰ γνωστότερα) ποτέ δὲ θᾶστραφταν στή φαντασία Κυπρίου χωρικοῦ, ὅπως και τὰ τραούδκια τοῦ Λιπέρτη. Χωριάτικη ἔχουν μόνο τῆ γλώσσα, πού με τόση ὑπομονή κ’ εὐσυνειδησία κατόρθωσε νά λυγίσει ὁ ποιητής γιά νά ἐκφράσει δικά του αἰσθημάτων και ἰδέες, ἐνῶ στοὺς τύπους τῶν χωρικῶν του πού δὲν εἶναι βέβαια ψεύτικοι—φύσηξε ἀπὸ τῆ δική του εὐγένεια και τοὺς δίδαξε ὁ ἴδιος πῶς νά ἠθικολογοῦν.

Κ’ οἱ δυὸ τους λοιπὸν δὲν ξεκίνησαν ἀπὸ τῆ λαϊκῆ ποίηση, ἀλλά ξαναγύρισαν σ’ αὐτῆ γιά νά πάρουν ὅ,τι καλύτερο εἶχε και κατόπι ἐπέδρασαν σ’ αὐτῆ με τῆ σειρά τους και περισσότερο ὁ Λιπέρτης ὕψωσαν λιγάκι τό ἐπίπεδο τῶν λαϊκῶν στιχουργῶν, τοὺς ἔδωκαν νέα θέματα, ποικιλότερα μέτρα, πλουσιότερη γλώσσα (ὁ Παλαίσης, και ὁ Λιασιῆς π. χ. διαφέρουν ἀπὸ τοὺς πῖο παλιούς ποιητάρηδες).

Οἱ λόγοι, τώρα, ποιητές μας στ’ αστικά κέντρα δέχτηκαν ἐνωρῆς τὴν ἐπίδραση ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως σωστά παρατηρεῖ στή σύντομη μελέτη του ὁ κ. Γιάννης Λεύκης (Κυπριακὰ Γράμματα ἀρ. 21—24, 1935). Κ’ ὁ Βασ. Μιχαηλῆς, ὅπως κ’ ὁ Λιπέρτης δὲν ἐξέφυγαν στήν ἀρχὴ τῆ γοητεία τῶν στίχων τοῦ Παράσχου, Βασιλειάδη κλπ. Ἔτσι ἀπὸ τό μακαρίτη τὸν Φραγκοῦδη, τὸν Εὐγ. Ζήνωνα τὸν κ

Ν. Λανίτη κ. ἄ., ἴσαμε τοὺς σημερινούς (Ζ. Ρωσσίδη, Γ. Μαρκίδη, Γ. Λεύκη, Τ. Ἀνθία κ. ἄ.) βρίσκομε ὅτι ἡ ποιητικὴ καὶ γενικὰ ἡ πνευματικὴ παραγωγή στὴν Κύπρο ἀκλόουθησε τὰχνάρια τῆς Ἑλληνικῆς καὶ ἔχει πολ- λά στοιχεῖα—πρῶτ' ἀπ' ὅλα τῆ γλῶσ- σα—δανεισμένα ἀπ' αὐτή. "Ὅ,τι δὲν εἶχε νὰ δώσει ἢ ὅτι φτωχὰ πρόσφερε ἢ ζωὴ τῆς ἀστικῆς κοινωνίας στὴν Κύπρο, εἴτανε φυσικὸ νὰ τὸ δανε- στοῦμε ἀπὸ τοὺς στενότερους συγγε- νεῖς μας.

Γιὰ ποίηση, λοιπόν, καθαυτὸ Κυπρι- ακή, ἔξω ἀπὸ τὴν καθαρὰ λαϊκὴ δὲν μποροῦμε νὰ μιλοῦμε· μόνο ὡς κλάδος τῆς Νεοελληνικῆς πρέπει νὰ ἐξετάζε- ται καὶ σύμφωνα μὲ τὰ πρότυπα ἐκεί- νης νὰ κρίνεται. Ἐκεῖνο ποῦ μένει εἶ- ναι νὰ κοιτάξομε πόσο οἱ «λόγιοι» λο- γοτέχνες χρησιμοποίησαν στοιχεῖα ἀπὸ τὸ καθαρῶς Κυπρ. περιβάλλο, ἀπεικόνι- σαν τὴν Κυπρ. φύση καὶ τὴν κοινω- νία, ἐκλείσαν στὸ ἔργο τους τὴν Κυπρ. ψυχὴ. Γι' αὐτὸ χρειάζεται μιὰ πλατεῖα ἀναλυτικὴ μελέτη, ξεκινῶντας ἀπο βα- θεῖα γνώση τῆς ὅλης ζωῆς τοῦ τόπου μας (πολιτικῆς, κοινωνικῆς, τῆς ἐκπαί- δευσης κ.λ.π.), καὶ φαίνεται ἀμέσως πῶς δὲν πρόκειται γιὰ κανένα πρόχειρο ἔργο.

Ἐχτός ἀπὸ τὲς ἀπόψεις αὐτές, ποῦ τόνισαν κι' ἄλλοι ἀπ' ὅσους ἀσχολή- θηκαν τελευταῖα μὲ τὴν Κυπρ. λογοτε- χνία, τὸ σύντομο αὐτὸ σημείωμα σκο- πὸ ἔχει νὰ δώσει μιὰ πρόχειρη σκια- γραφία ἐνός ἀπὸ τοὺς σημερινούς ποι- ητές, τοῦ Κώστα Χατζητσαγκάρη. Εἶ- πα πρόχειρη, γιατί καὶ δύσκολο εἶναι, καὶ πρόωρο ἴσως, νὰ διακρίνει κανεὶς ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πνευματι- κῆς φυσιογνωμίας ἐνός νέου λογοτέχνη, καὶ μάλιστα ὅταν τὸ ἔργο του δὲν εἶ- ναι συγκεντρωμένο σ' ἓνα τόμο, ἀλλὰ σκορπισμένο σὲ ἐφημερίδες ἢ ἀνέκδοτο σὲ χειρόγραφα πρὶν πάρει τὴν τελειω- τικὴ του μορφή.

Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι λόγος νὰ ξε- χνιέται συστηματικὰ τὸννομα ἐνός ἀπὸ

τοὺς λίγους λογοτέχνες ποῦ ἔχει νὰ δείξει ὁ μικρὸς μας τόπος. Μιὰ ἐκλογή π.χ. ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν Κυπρίων ποιη- τῶν (1878—1934) τοῦ κ. "Αἰῶνα Βερ- νάλη δὲ στολιζέται οὔτε μ' ἓνα τρα- γούδι τοῦ Χ.—Παράλειψη καὶ ζημία γιὰ τὴν ἴδια τὴ συλλογὴ. Καὶ στὸν κα- τάλογο τῶν νέων ποιητῶν ποῦ παρα- θέτει ὁ κ. Γ. Λεύκης λείπει τὸννομά του, ἄνκαι ἡ ὑπόσημείωση του (σ. 660, Κ. Γ. 1935) ἀπαλλάσσει τὸν κριτικὸ ἀπὸ τὴν εὐθύνη τῆς ἀπὸ σκοποῦ παρά- λειψης. Τὰ δύο φιλολογικὰ περιοδικά μας, ἡ «Πάφος», καὶ τὰ «Κυπρ. Γράμ- ματα» ποῦ μῆκαν ἤδη στὴ δεύτερη χρονιά τους, δὲν δημοσίευσαν στίχους του, ἄγνωστο γιὰ ποιούς λόγους. Γιὰ πρώτη φορὰ λοιπόν σήμερα κάνει τὴν ἐμφάνισή του στὰ Κ. Γρ. μὲ πέντε τρα- γούδια τοῦ ὁ Χ., καὶ εἶμαι εὐτυχῆς ποῦ μοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ πῶ λίγα λόγια γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ τὸ ἔργο του ποῦ θὰ βοηθήσουν, ἴσως, τὸν ἀνα- γνώστη καλύτερα νὰ τὸν γνωρίσει καὶ νὰ τὸν κρίνει.

* * *

Ὁ Κώστας Χατζητσαγκάρης, γεννή- θηκε στὴ Λεμεσό ὅπου πῆρε τὴ μόρ- φωσή του, βγαίνοντας ἀπὸ τὸ Γυμνά- σιο τοῦ 1923. Εἶναι σήμερα περίπου 30 χρονῶν καὶ ἐργάζεται κάπου δέκα χρό- νια τώρα στὸν Ἀμίαντο, ἔπειτα ἀπὸ ἓνα-δύο χρόνια φοίτηση στὴν Ἀγγλι- κὴ σχολὴ Λευκοσίας.

Τὰ λίγα τοῦτα καί, κατὰ τὸ φαινό- μενο, ἀσήμαντα βιογραφικὰ στοιχεῖα ἀρκοῦν ὡς πρώτη γνωριμία του ἀνα- γνώστη μὲ τὸν ἄνθρωπο καὶ θὰ μᾶς χρησιμεύουν ἀ παρακολουθήσομε τὴν ἐξέλιξη του ὡς λογοτέχνη.

Ἡ περίοδος τῆς μόρφωσης τοῦ Χ. συνέπεσε μὲ τὴν ἐποχὴ ποῦ ἡ Λεμεσὸς ξεπερνοῦσε τὲς ἄλλες πόλεις τῆς Κύ- πρου στὴ φιλολογικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνηση, μὲ τὲς διαλέξεις, τὲς φιλολογι- κές σελίδες, λογοτεχν. περιοδικά, πα- ραστάσεις ἐρασιτεχνῶν κ.λ.π. Κάτω ἀπ'

αὐτὲς τὲς ἐπιδράσεις ἐκδηλώθηκε ἡ κλίση κι' ἡ ἀγάπη του στὴ λογοτεχνία ἰδιαιτέρως τὴν ποίηση καὶ γενικὰ στὴν καλλιτεχνία (θέατρο, μουσικὴ κλπ.) Καὶ ἐνῶ ζοῦσε τὴν τυπικὴ ζωὴ τοῦ Κυπρίου, τοῦ Λεμεσιανοῦ, ἰδίως, νέου, μὲ τὴν εὐθύμη (φαινομενικὰ κάποτε) καὶ τρελλὴ διάθεση, τὸν ἀέρα τῆς ἀνεξαρτησίας κι' ἀφροντισιάς, τὴν ἀγάπη στὸν ἀθλητισμὸ (ἔκανε ὁ ἴδιος ἕναν καιρὸ ἀθλητῆς) στὴ γυναίκα, στὸ χαρτί, ξεχώρισε ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ποῦ τοὺς παρασύρει τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς. Αὐτὸς πῆρε μιά στάση ἐνεργητικὴ ἀπέναντί της, εἶχε τὴ δύναμη νὰ τὴν κοιτάξει ἀπὸ τὲς διάφορες πλευρὲς της, ἰδίως τὴν αἰσθητικὴ, νὰ τὴν βαθύνει μὲ τὸ διάβασμα τῆς δικῆς μας καὶ ξένης λογοτεχνίας, τὴν παρακολούθηση καὶ τὴ συμμετοχὴ σὲ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις σιὸν τόπο μας· κατόρθωσε μὲ τὸν καιρὸ νὰ τὴ συνειδητοποιήσει, νὰ τὴν τραγουδήσει.

Διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους λογίους λογοτέχνες μας ποῦ ἐξήσαν στὸ ἐξωτερικὸ, σπούδασαν καὶ γνώρισαν κι' ἄλλη ζωὴ ἔξω ἀπὸ τὴν Κύπρο, ὁ Χ. εἶναι δημιούργημα περισσότερο τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τοῦ τόπου του.

Ἡ δουλειά του ἐξ ἄλλου στὸν Ἀμίαντο τοῦ ἐπέτρεψε νὰ διατηρήσει καὶ νὰ δυναμώσῃ τὸν ἀέρα ἐκεῖνο τῆς κοινῶν. ἀνεξαρτησίας, τὴν ἐλευθερία, ποῦ τόσο ποθεῖ, ὁ νέος πρό πάντων, καὶ τόσο δυσκολεύεται πραγματικὰ νὰ καταχρήσει, καὶ στάθηκαν γι' αὐτὸν ἀφορμὴ νὰ ἱκανοποιεῖ τὴν κλίση του στὴν κινήμενη ζωὴ ἀποφεύγοντας τὸ κλείσιμο σὲ γραφεῖο καὶ σὲ δουλειὰ τῆς ρουτίνας. Εἶν' ἀλήθεια πὼς λίγοι, ἐλάχιστοι, ἀπὸ τοὺς νέους—κι' ἀπὸ τοὺς παλιούς—γύρισαν τὴν Κύπρο, γνωρίζουν καὶ χάρηκαν τίς φυσικὲς ὁμορφιὲς τους ὅσο ὁ Χ.

* *

Δὲν θυμοῦμαι καλά καλά, ἀλλὰ ἦταν μὲ φάινεται ἕνα δειλινὸ—πρὶν

ἔξι χρόνια—στὸ «Ἀκταῖο», τὸ γιάλινο καφενεῖο, ποῦ ἦρθε καὶ κάθισε κοντά μου, παλιὸς γνώριμος, ὁ Χατζητσαγγάρης. Σὲ μιὰ στιγμή, ἔπειτα ἀπὸ κουβέντα πάνω στὴ λογοτεχνία μας, μοῦ ἀπάγγειλε, μὲ μιὰ συρτὴ, παραποινιάρικη, ἀλλὰ συμπαθητικὴ ἀπαγγελία, μερικοὺς στίχους του. Ἀργότερα δοκίμασα πάλι τὴν εὐχαρίστηση ν' ἀκούσω ἀπὸ τὸ στόμα του στίχους τοῦ ἢ νὰ διαβασῶ ὅσους μοῦ ἐμπιστεύονταν σὲ χειρόγραφα τοῦ ἢ ἔδινε στὴ δημοσιότητα.

Ἐκεῖνο ποῦ ἐξ ἀρχῆς μοῦ ἔκανε ἐντύπωση, ποῦ διατηρῶ καὶ τώρα, εἶναι ὅτι ὁ Χ. εἶναι ποιητῆς *ἔρωτικός*, ποῦ τὸ κυριώτερο στοιχεῖο τοῦ τραγουδιοῦ του εἶναι τὸ πάθος, τὸ ἐρωτικὸ ἰδίως, μὲ τὴ θέρη καὶ τὴ δύναμή του, μὲ τὴν πίκρα καὶ τὴν ἀπελπισία του, ὅπως τὸ βρῖσκομε στὸ κλασσικὸ παράδειγμα τοῦ Χάινε. Κι' εἶναι φανερὸ πὼς τὸ μοτίβο αὐτὸ εἶναι γνήσιο ἀπὸ τὴ γνωστὴ σὲ πολλοὺς αἰσθηματικὴ ζωὴ του, τὴν ὁποία ποτὲ δὲ φρόντισε νὰ κρύψει.

Τὸν ἔρωτα ὅμως δὲν τὸν ἔνωσε, ὅπως τόσοι νέοι, σὰ μιὰν ἀκόρεστη σαρκικὴ δίψα, οὔτε μόνον σὰν ἕνα πάθος ποῦ καίει καὶ λυώνει, ἀλλὰ σὰν ἀνησυχία καὶ τάση τῆς ψυχῆς γιὰ τὴ λύτρωση καὶ τὴν τελειοποίησή της, σὰν ἕνα «φῶς λυτρωτικὸ». ὅπως τὸ λέει σ' ἕνα τραγούδι του.

Ἔτσι μέσα στὸ κοινὸ, μὰ τόσο πλατὺ—ἀπέραντο—αὐτὸ συναίσθημα ἔκλεισε ὅλο τὸν ἑαυτοῦ του—τὴ φυσικὴ λατρικὴ του ὀρμὴ (ποῦ δειχνεῖται μὲ ὠραῖες εἰκόνας), τὴ νοσταλγία του γιὰ τὰ παιδικὰ χρόνια μὲ τὴν ξεγνοιασιά καὶ τὰ παραστρατήματα της, τὴν ἀνταρτικὴ του ἐξέγερση ἐναντία στὲς κοινωνικὲς ἢ ἄλλες ποσότητες καὶ ἀστικὲς, στὴ σκληρότητα τῆς Μοίρας καὶ τὴ συμπάθεια στὰ θύματά των.

Ὅλα τοῦτα ἐκφράζονται μ' ἕνα τρόπον ἄβρο καὶ τρυφερό καὶ σμίγουν στὸν στίχο του σ' ἕνα τόνο ἐλαφρὰ θλιμμένο καὶ παρατολαρικό, ποῦ θυ-

μίζει κάποτε, εἶν' ἀλήθεια, λίγο τὸν Οὐράνη ἢ τὸν Πορφύρα καὶ ὁμως εἶναι πάντα ἀναμφισβήτητα εἰλικρινῆς καὶ γνήσια προσωπικός.

Διαβάζοντας βέβαια τοὺς Νεοέλληνες λυρικούς δὲν μένει ἀνεπηρέαστος ἀπ' αὐτοὺς ἐκτός ἀπὸ τὰ φραστικά μέσα, τῆ φόρμα κλπ. τοὺς χρωσταίει καὶ μερικές ἐμπνεύσεις ἀκόμα. Δὲ μιμήθηκε ὁμως δουλικά, δὲν ἀντέγραψε, δὲν παραποίησε ξένα αἰσθήματα γιὰ νὰ τὰ παρουσιάσει ὡς δικά του· τοὺς ἀκολούθησε ἀπὸ ψυχικὴ συγγένεια καὶ κούρδισε τὸργανό του στοὺς μελωδικούς ἤχους τῆς δικῆς των λύρας. Ξέρουμε μάλιστα πὼς καὶ γιὰ τοὺς καλύτερους Νεοέλληνες λυρικούς ἢ κριτικὴ ἔχει ἀποδείξει τὴν ξενικὴ—ἰδίως Γαλλικὴ ἐπίδραση.

Τὸν φραστικὸ πλοῦτο, ὡστόσο, τὴν καθαρότητα τῆς ἔκφρασης καὶ τὴν πλαστικότητα τοῦ στίχου δὲν τὴ φάνει, εἶν' ἀλήθεια, ὁ Χ. Τὰ τραγούδια του ἔχουν ἀκόμα μερικές ἀτέλειες, χάσματα ἢ ἐπαναλήψεις, ἀσάφεια στὴν ἔκφραση, κάτι τὸ κομμένο, τὸ ἀξελειωτο—τοὺς λείπει τὸ σφιχτὸ δέσιμο τοῦ νοήματος, ἢ ἀψευγάδιαστη μορφή, πού θάλλεγε πὼς δὲν πῆραν ἀκόμη τὸ τελευταῖο τους δούλεμα.

Κι' ὁμως τὰ ψεγάδια αὐτά, φανερά στὸ κριτικὸ μάτι, προσθέτουν συχνά, δὲν ὀφαιροῦν ἀπὸ τὴν γλύκα τοῦ τραγουδιοῦ, τοῦ δίνου τὴ χάρη τοῦ αὐθόρμητου, τοῦ ὄχι σχολαστικὰ δουλεμένου κ' ἐξεζητημένου. Καταλαβαίνει ὅτι δὲ θέλει νὰ θαμπώσει μὲ τὴν λαμπράδα καὶ τὴν ἀρτιότητα τοῦ στίχου, ὅσο νὰ θέλξει μὲ τὴν ὠμὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴ θερμότητα τοῦ αἰσθηματός του.

Οἱ φραστικὲς ἀτέλειες—κοινὲς σὲ ὅλους σχεδὸν τοὺς Κυπρ. λογοτέχνες, ὀφείλονται πολὺ στὴ διαφορὰ ἀπὸ τὸ γραπτὸ λόγο τῆς προφορικῆς ὁμιλίας μας, φτωχῆς καὶ τραχειᾶς ἐν συγκρίσει μὲ τὴν πλούσια καὶ ἐκλεπτισμένη νεοελληνικὴ. Διὰ τὸν Χ. θάχε κανεὶς νὰ προσθέσει ὡς ἐξήγηση καὶ τὴν νευρικὴ, τὴν ἀνήσυχη ἰδιοσυγκρασίαν του, δὲν

εἶναι ὁμως σοβαρὸς λόγος νὰ μὴ φροντίσει καλύτερα στὸ μέλλον τὴ φόρμα τοῦ τραγουδιοῦ καὶ νὰ πετύχει ἀρτιώτερη, καθαρότερη ἔκφραση τοῦ νοήματος.

Τὸ σπουδαιότερο εἶναι, ὡστόσο, ὅτι τόνισα στὴν ἀρχή: πὼς στὰ εἴκοσι περὶπου ποιήματά του μέσα σὲ μιὰ ἐξαιτία (ἔγραψε στὸ μεταξύ καὶ πολὺ λίγες πρόζες) δὲ βρίσκεται οὐτ' ἓνα πού νὰ μὴ φαίνεται πηγαῖο, νὰ μὴν παλλεται ἀπὸ ἓνα ἀγνὸ λυρισμό, πού τὰ κάνει νὰ μοιάζουν σὰν ἐξομολόγηση ἐκ βαθέων κι' ὅλα μαζί ν' ἀποτελοῦν τὴ συνοπτικὴ μὲ πιστὴ αὐτοβιογραφία του, τὴν γενναία του πποσπάθεια ὡς ποιητῆ νὰ μετουσιώσει σὲ αἰσθητικὸ περιεχόμενο τὸ καθημερινὸ δρᾶμα τῆς ζωῆς του. Αὐτὴ τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν γιὰ τὴν ποίηση, πού ἄλλιῶς τὴν ὀρίζουν μερικοὶ αἰσθητικοὶ ὡς τὸ ζωντάνεμα ὠραίων (καὶ σπάνιων) στιγμῶν πού πέρασαν, ἢ τὸ καταστάλαγμα—τὸ «τριδιπλο ἀπόσταγμα» λέει ὁ Γρυπάρης—τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν στοχασμῶν ἐκλεχτῶν πνευμάτων, θὰ συμμερίζεται, χωρὶς ἄλλο, κι' ὁ ἴδιος ὁ Χ., ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ λιγοστὴ ἐρ ασία του, πού ξεχωρίζει ἀμέσως, μαζί μὲ ἐλάχιστες ἄλλες, μέσα στὴν πλημμύρα τῶν στίχων βιομηχανικῆς παραγωγῆς πού γεμίζουν τὸν τελευταῖο καιρὸ στήλης τοῦ Κυπρ. Τύπου ἢ κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους στὴν ἀγορὰ ὡς τόμοι μὲ διαφορὸς τίτλους.

Στὸν νεανικὸν αὐτὸ πειρασμὸ δὲν υπέκυψε ὁ Χ.· τότεραγοῦδι του εἶναι γι' αὐτόν, ὅπως λέει ὁ Γκαίτε, ἡ πλούσια ἀμοιβὴ του. Εἶναι κι' αὐτὸ πρὸς τιμὴ του καὶ μιὰ μέρα θὰ τὸν ἀναγνωρίσει ἡ Κριτικὴ, πού θάχει νὰ πεῖ καὶ καλύτερα λόγια γι' αὐτόν, ὅταν, ὅπως ἐλπίζω, ἡ ὠριμὴ κρίση του θὰ τὸν ὀδηγήσει πὼς ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ μαζέψει τὴν ἐργασία του καὶ μὲ λεπτὸ γοῦστο νὰ κάνει τὸ ξεδιάλεμα γιὰ ἓνα τόμο τραγουδιῶν πού καλύτερα θὰ τὸν ἀντιπροσωπεύουν.

Κ. ΠΗΛΛΑΒΑΚΗΣ

ΕΛΑ ΜΙΚΡΟΥΛΛΑ...

Εἶμαι ἡ καρδιά τῶν συντριμμίων, τρέμω στήν ἴδια μου φωνή.
 "Ελα, Μικρούλλα, διώξε μου τή νύχτα πού μέ λυώνει.
 Ἐσύ πού δέν ἐγνώρισες τήν τρικυμία καί τή ζωή
 Κί ἡ ξεγνοιασιά, σά φῶς τή Γῆ, τήν Ὀμορφιά σου ζώνει.

Εἶμαι ἡ φωνή κάποιου χαμοῦ, κί εἶσαι τὸ γέλιο τῶν παιδιῶν.
 κάπου κοντά σου κάθουμαι πάντα καί τ' ἀφοιγκριέμαι.
 Γίτσι ἀπό κῆπον Ἀπριλιοῦ τὸ πέρασμα χελιδονίων,
 κί εἶμαι ξενύχτης θλιβερός, τή νύχτα συλλογιέμαι...

"Ελα, Μικρούλλα, χαραυγή, διώξε τή νύχτα, σ' ἀγαπῶ !
 Στά παιδικά σου τὰ φτερά πάρ'με, ζανάνιωσέ με,
 ὅπως ἐσέ καί τή δροσιά, τόσο πολὺ παιδί μικρὸ
 τόσο τρελλό, σάν τὸ φίλι, ξανάφτιαξε με.

"Ελα, Μικρούλλα, χαραυγή, διώξε τή νύχτα, σ' ἀγαπῶ !
 Ὡ χαραυγή, πού ἐσύ σκορπᾶς τὸ φῶς ἴπ'α στά λουλούδια
 Τῆς ὀμορφιάς σου τ' ἄυλο φῶς λυτρωτικά τὸ προσκυνῶ.
 "Ελα καί δῶσ' μου τή φωνή γιά σέ νά πῶ τραγούδια.

Εἶμαι ἡ καρδιά τῶν συντριμμίων, τρέμω στήν ἴδια μου φωνή
 "Ελα, Μικρούλλα, διώξε μου τή νύχτα πού μέ λυώνει.
 Ἐσύ πού δέν ἐγνώρισες τήν τρικυμία καί τή ζωή
 Κί ἡ ξεγνοιασιά, σά φῶς τή Γῆ, τήν ὀμορφιά σου ζώνει.

ΤΟ ΓΙΑΣΕΜΙ

Τὸ γιασεμί γλυκοβωδᾶ στ' Ἀγιαντωνίτικο στενό
 ποῦτυχε τώρα νὰ περνῶ, μετὰ ἀπὸ τόσα χρόνια...
 Τὸ γιασεμί γλυκοβωδᾶ σὰ νὰ με κράζει νὰ σταθῶ.
 Τὸ γιασεμί μὲ μιᾶς πετᾶ τὰ νεκρικά σεντόνια

τῶν δεκαπέντε μου χρονῶν· ξυπνοῦν, φωνάζουν νὰ τὰ δῶ
 σὰ φτερωμένα τρυγωνιῶν στὴ μάνα, ἀπ' τὴ φωλιά τους·
 Ξυπνοῦν, φωνάζουν νὰ τὰ δῶ, στὸ στενοσόκκακο νὰ βρῶ
 χαρά, παιγνίδι, ξεγνοιασιά, τὰ ἴχνη τὰ παλιά τους.

— Τρεῖς φίλοι, τέταρτος ἐγώ, δὲν πῆγαν σήμερα σχολειό·
 κρατᾶνε δίχτυα καὶ κλουβιά καὶ πᾶνε γιὰ νὰ «στήσουν».
 Τώρα περνοῦν ἀπ' τὸ στενό, στέλνουν τὸν ἕνα γιὰ καπνὸ
 στοῦ Τούρκου τὸ ἐμπορικό·... τὸν ἔφερε·... καπνίζου.

Τὸ γιασεμί γλυκοβωδᾶ· αὐτοὶ κοιτοῦν, δεξιά, ζερβά,
 μὴν τύχει καὶ ξοπίσω τους ἴστειλαν τὸν παιδονόμο...
 Εἶδανε μιὰ χρυσομηλιά· ρίχνουνε πέτρες·... τὴ μαδᾶν
 συνάζουνε χρυσόμηλα καὶ τρέχουνε μὲ τρόμο...—

Τὸ γιασεμί γλυκοβωδᾶ στ' Ἀγιαντωνίτικο στενό
 ποῦτυχε τώρα νὰ περνῶ, μετὰ ἀπὸ τόσα χρόνια...
 Τὸ γιασεμί γλυκοβωδᾶ καὶ με προστάζει νὰ σταθῶ...
 Τὸ γιασεμί μὲ μιᾶς πετᾶ τὰ νεκρικά σεντόνια
 Τῶν δεκάπεντε μου χρονῶν!...

Ο ΚΑΒΟ - ΓΑΤΑΣ

Ἐσὲ ζηλεύω πῶς πολὺ τώρα ποῦ εἶμαι μακριά·
κατάντικρυ τῆς Λεμεσοῦ στέκεις κι' ὄλο τῆς νεύεις·
σβήνεις κι' ἀνάβεις τῆ βραδυά, καὶ τὸ πρωῖ σ' αὐτῆ γοργά
νά ποῦν, ποιὸς ξέρει, μυστικά, τὰ κύματα ἀγγαρεύεις.

Μὰ τὴν καρδιά της δὲ θά βρῆς, χρόνια αἰώνια κι' ἄν ζητᾶς·
τ' ἀπόκεντρα σοκκάκια της τὰ κύματα δὲ φτάνουν...
Ἐγὼ μικρὸς καὶ τῶσκαζα ἀπ' τὸ σχολειὸ κρυφά-κρυφά
κι' ἐρχόμουν κ' ἐκρυβόμουν κ' ἐζοῦσα ὄλο κοντὰ τους.

Καὶ τῆς δενδροστοιχίας της κάποια βαθύσκιατη γωνιά
μεσ' τοῦ Μαρτιοῦ τὰ δειλινὰ ἄκουε τ' ὄνειρά μου·
καὶ τὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ κατέβαινε σιγά-σιγά
κι' ἐλίκνιζε τὸ πράσινο κι' ἔσμιγε στὴ χαρὰ μου.

Καὶ τὲς μεγάλες της γιορτὲς, καὶ τῆ Λαμπρῆ στὶς ἐκκλησιές
π' ὄλο θυμᾶμαι, τύχαινε νᾶμαστ' ἐρωτευμένοι·
τοὺς δρόμους ποῦ γυρνούσαμε τὰ καρναβάλια μὲ φωνὲς
κι' ἐμπαίναμε στὸ σπίτι της...ἀκάλεστοι καὶ ξένοι.

Κι' ὅπο ἴνα σπῖτι της παιδί σὰν πέραγα καὶ μιὰ μικρῆ
Ἄχ τὶ χαρά! σὰ μοῦριχνε τῆ δειλινῆ ματιὰ της
με μιὰς γινόμουν σοβαρὸς, τῆ χαιρετοῦσα, μὰ μ' ὄρμη
ἔτρεχα, ὅταν τῶστριβα ἀπὸ τῆ γειτονιά της

Καὶ τῆς Μητέρας τῆ φωνῆ, ὅταν ἀργοῦσα τὸ πρωῖ,
καὶ τῆς Ἁγίας Καθολικῆς τὸ πλαϊνὸ ρολοῖ,
ποῦ μάρτυρας ἀκάλεστος πάντα κτυποῦσε στὴ στιγμή,
ποῦ στὴ στερνῆ Της τῆ στιγμή κτύπησε μοιρολόϊ....

Ἐσὲ ζηλεύω πῶς πολὺ τώρα ποῦ εἶμαι μακριά·
κατάντικρυ τῆς Λεμεσοῦ στέκεις κι' ὄλο τῆς νεύεις·
σβήνεις κι' ἀνάβεις τῆ βραδυά καὶ τὸ πρωῖ σαυτῆ γοργά
νά ποῦν, ποιὸς ξέρει, μυστικά, τὰ κύματ' ἀγγαρεύεις.

ΤΩΡΑ ΤΑ ΞΕΡΩ... ΤΙΠΟΤΕ

Σε περιβόλια πράσινα νάμουν χωριάτης δουλευτής,
νά ζουσα μέσα στ' άγνωστο του κόσμου του μεγάλου
ή νάμουν προλετάριος, τής άδικίας θεριστής,
νά πιστεβα τέλος νά βρω τήν εύτυχία κάπου.

Τώρα τά ξέρω..τίποτε έμένα πιά δέν συγκρατεί,
κι όμως νοιώθω τή δύναμη μέσα μου νά σαλεύει·
μιά φλόγα έλπιδόσταλη, μιά άνησυχία τραγική
πάντα με σπρώχνει στη ζωή λές για νά με παιδεύει.

Στόν έρωτα πιστεύοντας άσώτεψα τή νειότη μου,
στου έαυτου μου τό σκοπό, στη χίμαιρα φίλια·
τίποτα δέ μου χάρισαν παρά του πεπρωμένου μου
γραμμένη πονολίκνιστη τή θλιβερή ιστορία.

ΘΥΜΑΜΑΙ ΠΟΥ ΕΡΧΟΤΑΝΕ...

Θυμάμαι πού έρχότανε στην κάμαρα μου έτσι κρυφά
νά μη ξυπνήση τή γριά γιαγιά μου πού κοιμόταν
κι' έγώ πού τήν έπρόσμενα—άχ πόσος φόβος και χαρά
σάν άκουα τό πάτωμα νά τρίζει... ναι, έρχόταν...

Έη πόρτα μου μισάνοιγε· ήταν αύτή πιά σίγουρα
δέν ήταν τό μικρό σκυλί· ένοιωθα πιά τά στήθια
τά πέτρινα της νά βαρουν στα χέρια μου πού άπλωνα·
ένοιωθα τήν άνάσα της κι' έσμίγαμε τά χείλια—

Που θάναι τώρα ή φτωγή παιδούλα πού μ' άγάπησε ;
— πάντως ή μοίρα θάπληξε τή φτωχογεννημένη—
τήν όμορφιά και τήν καλή καρδούλα της θά ρήμαξε·
δέν θά θυμάται τίποτε, θάναι δυστυχισμένη...

Που θάναι τώρα ή φτωγή !... Πώς μοϋρθε νά τή θυμηθώ ;
Έψές ό ύπνος μ' έστειλε στο πατρικό μου σπίτι
παιδί δεκαεφτά χρονών κ' έλείπαν όλοι στο χωριό,
έκτός εκείνη κι' ή γιαγιά, πού μόλις έκοιμήθη..

ΚΩΣΤΑΣ ΧΑΤΖΗΤΣΑΓΚΑΡΗΣ

ΜΕΣ ΣΤΟ ΣΚΟΤΑΔΙ

Καθισμένοι παράμερα, μοναχός του στο τραπέζακι, ο Πέτρος ο Βατικιώτης, κυττάζει άφηρημένα γύρω του και συλλογιέται ρουφώντας γουλιά-γουλιά τὸ κρασάκι του.

Τι θὰ γένη; Τι θὰ γινῆ τὸ χάλι του; Χριστούγεννα, καὶ νὰ μὴν ἔχῃς δεκάρα στὴν τσέπη. Καὶ νᾶνε ἄρρωστη κιῆ Γανίτσα, τὸ κορίτσι του, νὰ μὴν μπορεῖ νὰ κατέβῃ, νὰ τὴ δῆ, νὰ τὸν παρηγορήσῃ λιγάκι μὲ τὰ λόγια καὶ τὰ χάρδια της!

Ζωὴ μπρὲ καὶ τούτη! ὅλα τὰ σγραβὰ κι ἀνάποδα σαύτους θὰ τύχουνε, δὴ πέρα πού βρέθηκε.

Ἦτανε βραδεῖα γιὰ νάρρωσθῆσι κι αὐτὴ ἀπόψε;

Τρεῖς φορές τῆς μῆνυσε μὲ τὸ παιδί νὰ κατέβῃ· κι αὐτὴ τὸ χαβᾶ της. Ἔχει θέρμη, λέει, κουροφέξαλα.

Ἄρρωσταίνει ποτέ; ὁ κόσμος Χριστουγενιάτικα;

Ἄς πάῃ στο διάβολο τέτοια ζωὴ, δὲ βαστῶ πιὰ! μουρμούρισε καταγαναχτισμένος.

Γύρω του τὸ γλέντι εἶχε ἀνάψει γιὰ καλὰ τώρα.

Μέσα στὴ θολὴ ἀπτοὺς καπνοὺς καὶ τὴ σκόνῃ ἀτμόσφαιρα τοῦ μικροῦ μαγαζιοῦ, πάνω στο χαμηλὸ σανιδένιο πάλλκο, τρεῖς γυναῖκες, — οἱ ἀρτίστες, — ἦτανε καθισμένες στὴν ἀράδα. Ἦ μουσικὴ ἔπαιζε ἓνα Τούρκικο παθητικὸ σκοπὸ, κιῆ τραγουδίστρα, — μιὰ κακογερασμένη μελαχροινὴ, — τραγουδοῦσε μὲ βραχνὴ φωνή, καὶ λυγοῦσε τὸ κορμί, χτυπώντας κάθε τόσο μὲ δύναμι τὰ πόδια της κάτω, καὶ σηκώνοντας νέφαλο τὴ σκόνῃ· πού ἔκανε τίς ἄλλες, — τίς καθισμένες, — νὰ βῆχουν καὶ νὰ κλείνουν τὰ μάτια τους.

Ἐξω ὁ βοριᾶς μανιασμένος οὐρλιάζε καὶ σφύριζε, λὲς κιεῖχαν ξαμολυθῆ χιλιάδες λυσσασμένα φίδια, γύρω ἀπτὰ ταπεινὰ σπιτάκια, τὰ μαυρισμένα ἀπτοὺς καπνοὺς τῶν μεταλλείων καὶ ξεγδαρμένα ἀπ' τὴν ἀρμύρα.

Τὰ κύματα καβαλλικεύοντας τὸ μῶλο, ξεπλεναν μὲ τὸ νερά τους ὄλο τὸ φάρδος τοῦ δρόμου, κι ἔφταναν ὡς τὰ σπῖτια καὶ τὸ μαγαζί, καὶ ράντιζαν τοὺς τοίχους καὶ τίς πόρτες τῶν, μὲ τοὺς ἀφρούς τους.

Ὁ Πέτρος, ἀπτὴν ἄκρῃ πού κάθουταν, ἔβλεπε τοὺς λιγοστοὺς διαβάτες νὰ περνᾶνε σκυφτοί, φορτωμένοι τὰ ψώνια τους.

Παρέες ἀπὸ παιδιὰ ἐρχότανε τρέχοντας σχεδόν, ἴσα μὲ τὸ μαγαζί, — μὲ τὰ χάρτινα χρωματιστὰ βαπόρια, καὶ τίς ἐκκλησίες, νὰ γέρνουνε, καὶ νὰ τραντάζονται στὰ χέρια τους· μὲ τὰ τρίγωνα καὶ τίς φυσαρμόνικες, — γιὰ νὰ ποῦνε τὰ κάλαντα, καὶ νὰ εἰσπράξουν τίποτα δεκάρες ἀπὸ τοὺς πελάτες, μαζὶ καὶ τὴν ἀπαραίτητη καρπαζιά, ἀπτόν κύρ Γιάννη τὸν Ἀγλέουρα τὸ μαγαζάτορα.

Κιοὶ πελάτες, — ἐργάτες ἀπτὰ μεταλλεῖα, καὶ ναῦτες ἀπτὰ μεγάλα ξένα φορηγὰ, τ' ἀραγμένα δίπλα στὴ Γαλλικὴ σκάλα γιὰ νὰ φορτώσουν μέταλλευμα, — ἔμπαϊναν βιαστικοί, τυλιγμένοι μέσα στίς πατατοῦκες καὶ τίς νιτζεράδες τους.

Οἱ ξένοι, Ἐγγλέζοι καὶ Νορβηγοὶ κι' Ὀλλανδέζοι, ξανθοὶ καὶ ροδοκόκκινοι, ξεχώριζαν μὲ τὰ γέλια καὶ τὸ παιδιᾶστικο κέφι τους, ἀνάμεσα στοὺς μαυροκίτρινους κι ἀδύνατους ἐργάτες, τοὺς Ρωμηούς, πού μὲ τὸ ποτῆρι στὸ χέρι, ἔστριβαν τὰ μουστόκια τους, καὶ τοὺς

στραβοκύταζαν, άγριεμένοι, για τή φανερή προτίμησι τοῦ κάπελα καί τῶν κοριτσιῶν στοὺς ναῦτες.

Ἄνάθεμα στὸν παρᾶ. Δίρα εἶν' αὐτή, πῶς νὰ παραβγοῦν οἱ δικοί μας ; Μουρμούρισε πάλι ὁ Πέτρος.

Ἄτιμος κόσμος, ἀχόρταγος !

Πίσω ἀπὸ τζάκι ὁ κύρ-Γιάννης, καλοθρεμμένος κιόλοστρόγγυλος, μὲ τή φαλάκρα καί τὰ βαμμένα μουστάκια του, λές καί παραμόνευε, μὴν τοῦ ξεφύγει κανένας καί δὲν πληρώσει, μισοκλείνοντας τὰ κοκκινισμένα ἀπὸ κρασί ματάκια του.

Τι ἀνάγκη εἶχε ; Ἄς ἦταν καλὰ οἱ κουτοὶ ποῦ τὸν τρέφανε.

Μά, σὰν κιαυτόν, τὸν Πέτρο, ὄλα του τὰ λεφτὰ κεῖ μέσα τᾶφαγε.

Ὅσο εἶχε : Πετράκη καί Πετράκη ! ὄλα θυσία.

Κιάπόψε, μόλις μπήκε, — για τὰ **Χρόνια πολλά** ! — τοῦδωσε τὸ καλὸ τὸ χαμπάρι :

« Αἶ, Πέτρο, τι σοῦ γράφουνε ἀπὴν πατρίδα ; πουλήθηκαν τὰ χωράφια ; πότε θάρθουν πιά, κείνα τὰ ψιλὰ ;

Ὁ βερεσές, — νὰ τὸ ξέρεις, για νὰ μὴν παροπνευτῆς, — ὡς τὴν Πρωτοχρονιά τελειώνει.

Μόνο για χατήρι σου ἔκανα ὑπομονὴ τόσοις μῆνες, για ὅποιον ἄλλο, θὰ τὸν εἶχα κόψει ἀπὸ καιρό. Ἐνεκα ποῦ ἡ κρίσι βλέπεις !... »

Τὸν ἀφιλότιμο ! Τὰ λεφτὰ του θέλει αὐτός, καί πῶς θὰ ζήσης σύ, πεντάρκα δὲν δίνει.

Χράπ, μιά ! καί σοῦ κόβει τὸ κρέντιτο, ὡς ποῦ νὰ πῆς κύμινο, καί σοῦ λέει κιόλας, μὴν τὸν παρεξηγεῖς.

Σηκώθηκε ἀναστενάζοντας, ἔφτιαξε τὸ φαρδὺ κόκκινο ζωνάρι γύρω στή μέση του, πέρασε τὰ μανίκια τῆς πατατούκας του, ἔχωσε τὸν κοῦκο του ὡς ταῦτιά, καί τράβηξε κατὰ τὴν πόρτα.

Πάνω στὸ πάλκο τώρα ἡ Κρινιώ ἡ Κορφιάτισσα, — χοντρή καί καταβαμμένη, — μένα μαῦρο πραινισμένο φόρεμα, ἕνα μπουκετάκι ψεύτικα γιασεμιά, στὰ ἀρρᾶ καί σκονισμένα μαλλιά

τῆς, κίενα γιορντάνι ἀπὸ κόκινες γιάλινες χάντρες, στὸν πλαδαρὸ κιάλευρωμένο λαιμό τραγουδοῦσε μὲ νάζι, τὸ **Ἐύρωπαῖο**, ἐφαρμόζοντας τὰ λόγια τοῦ τραγουδιοῦ στὸν ἑαυτὸ τῆς :

Πῶς σοῦ στέκουνε τὰ μαῦρα τὰ κοράλ-
[για στὸ λαιμό,

Τζανεζαμίνια στὸ κεφάλι, πρόσωπό
[μου ἀγγελικό,

κιοὶ διάφορες παρέες βαστοῦσαν τὸ χρόνο μὲ παλαμάκια καί μὲ ποδαροχτυπήματα, μὲ φωνές καί μὲ γέλια.

« Φτού, νὰ χαθῆς παλιοκατσικά », μουρμούρισε ὁ Πέτρος κιᾶνοιξε τὴν πόρτα καί βγήκε ὄξω μ' ὄρμη.

Αὐτὴ κιοὶ ὁμοιές τῆς τοὺς τρώγανε ὄλους, ὡς τὸ κόκαλο, κεῖ μέσα.

Σήκωσε τὸ γιακά του, καί μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες, τράβηξε κατὰ πάνω για τὴν κάμαρή του.

Ἡ βροχὴ ἔπεφτε μὲ δύναμι, καί καθὼς ἔστριβε νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν πλατεία, ἕνα πιὸ δυνατὸ φύσημα τοῦ βοριᾶ, παρὰ λίγο νὰ τὸν ρίξῃ χάμω.

Αἶ, μωρὲ τὰ χάλια του !

Τέτοιο ντερέκι καί δὲν εἶχε δύναμι νὰ βασταχτῆ στὰ πόδια του. Πῶς κατάντησε ἔτσι ;

Πανάθεμα τῆ δουλειὰ τοῦ μεταλλείου ! Αὐτὴ τὸν ἔφαγε.

Σὰν τέλειωσε ὁ πόλεμος, καί πῆρε τὴν ἄφεσί του, ἦρθε, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ δουλέψῃ λίγα χρόνια, νὰ ξεχρεώσῃ τὰ χτήματα, καί νὰ γυρίσῃ πίσω στὸ χωριό, νὰ παντρεφτῆ, νὰ ζήσῃ σὰν ἄνθρωπος.

Μάντις νὰ ξεχρεώσῃ, ἔφαγε ὅ,τι εἶχε καί δὲν εἶχε, καί τώρα βρίσκουνταν καί χωρὶς δουλειὰ, ἀπένταρος, στὸ δρόμο.

Τὰ πρῶτα δυὸ τρία χρόνια σὰν καλὰ τὰ πῆγε. Πλέρωσε τοὺς τόκους καί τοῦμεινε καί κάτι.

Πῶς τὰ κατάφερε ὁμως ; κείνος μοναχὰ τὸ ξέρει.

Ψωμί καί κρομμύδι για προσφάι, καί κείνο ὄχι κάθε μέρα.

Μαγερεμμένο φαί μετρημένες φορές τώφαγε.

Καί για ρουχα; τὸ ἴδιο ντριλίνο βρακί, χειμῶνα καλοκαίρι, καί τὸ ἴδιο φαντὸ πουκάμισο.

Θεὸς σχωρέσ τὴν κακομοίρα τὴ μάννα του. Ἄγιο τὸ χῶμα της, κεῖ ποὺ κοίτουταν.

Μόνη της τᾶχε φάνει μὲ τὰ χερᾶκια της, δυὸ φορεσιῆς γιὰ νὰ τὶς μεταλλάξῃ. Ἄκατ'άλυτα πράματα. Πέντε χρόνια πέρασε μὲ δαῦτα.

Μόνο μιὰ πατατούκα ἀγόρασε, αὐτὸ ἦταν τὸ μόνο του ἔξοδο.

Μὰ τί κατάφερε; Ἄλλα ἦταν τὰ χρόνια ποὺ οἱ ἐργάτες ξεχρέωναν κι ἔκαναν καὶ λεφτουδάκια.

Τώρα, μὲ τὴν ἀκρίβεια καὶ τὶς ἀναδουλειῆς, ὁ κύρ Γιάννης, κάθε Σαββατόβραδο, σοῦ σαρώνει γιὰ μιὰ ὥρα, ὅτι μάζευες ὅλη τὴ βδομάδα, καὶ μένεις καὶ βερεσὲ, ὄχι νὰ περισσέψῃ κι ὄλας.

Ἄς μὴν πήγαινε, θὰ μοῦ πῆς.

Μὰ, μπορεῖς νὰ γυρίξῃς ὅλη μέρα στοῦ δρόμους, ἅμα δὲν ἔχεις δουλειᾶ; κάπου θὰ κατασταλάξῃς.

Καί, ποῦ ἄλλοῦ ἀπτοῦ Ἄγλέουρα τὴν ταβέρνα;

Ὅλο ἐκεῖ μαζεῦονται, πῶς νὰ μείνῃς ἐσὺ μονάχος;

Ἄμα δὲν πῆς ἕνα κρασί μ' ἕνα φίλο, νὰ πῆς ἕνα τραγοῦδι, τί τὴ θέλεις τέτοια ζωῆ;

Εἶνε κι οἱ ἀρτίστες ἀπτό καφεαμὴν περνᾶς τὴν ὥρα σου, καὶ ξεχνᾶς τὶς πίκρες, μὲ τὰ τραγοῦδια καὶ τὸ χορὸ τους.

Μ' αὐτὰ κι αὐτὰ ὅμως, τὰ λεφτὰ κατακυλᾶνε, ξετινάξῃσαι χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃς.

Αὐτὲς οἱ γυναῖκες, μαγνήτη λὲς κι ἔχουνε, καὶ τραβᾶνε τὰ τάλλαρα καὶ τὰ εικοσάρια μέσα πὸ τὶς τσέπες.

Ντίπ ἀχόρταγες εἶνε οἱ ἀναθεματισμένες!

Ἡ τύχη του ὅμως τὸν βοήθησε τὸν Πέτρο. Ἡ δική του, ἡ Φανίτσα του,

δὲν ἦταν σὰν τὶς ἄλλες. Ἄ! ὄλα κι ὄλα...

Καλὸ κορίτσι. Ἦσουχο. Καὶ τίμιο, μπορεῖς νὰ πῆς, κι ἄς δούλευε κεῖ μέσα. Ἡ ἀνάγκη τὴν ἔκανε νὰ πάῃ στοῦ Ἄγλέουρα, σὰν ἔπαψαν τάφεντικό της ἀπτὴν ἑταιρεία, καὶ τὴν ἔβγαλε. Πρῶτη φορά δούλευε σὲ μαγοζὶ.

Στὴν ἀρχή, τὴ γέλασε κάποιος, πῶς θὰ τὴν πάρῃ, καὶ πῆγε μαζί του.

Κιῦστερα, — σὰν τὴν παράτησε, — γνώρισε τὸν Πέτρο, καὶ μῆτε ξαναγύρισε νὰ κυττάξῃ ἄλλον πιά.

Ὅσα καὶ νὰ τῆς ἔλεγε ὁ κύρ-Γιάννης, γιὰ τοὺς Ἑγγλέζους ναῦτες καὶ τὶς λίρες τοὺς χαμένα πήγαιναν.

Τὸν Πετράκη της, καὶ τὸν Πετράκη της. Ὅλο φιλιὰ καὶ πεισματικά μπρὸς σὲ ὄλους.

Κιὸ ἐπιστάτης ὁ Μελιγκώνης, — τρελλὸς καὶ παλαβὸς μαζί της, — ἄδικα ἄνοιγε κάθε βράδυ γιὰ χάρι της, τὶς μπουκάλες τῆς μπύρας, τὴ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, καὶ ἔσδευε τὰ μαλλοκέφαλά του, ἐκεῖνη, οὔτε νὰ τὸν δῆ, οὔτε νὰ τὸν ἀκούσῃ δὲν ἤθελε.

Αἱ, ἄντρες εἶμαστε καὶ μεῖς!

Μπορεῖς νὰ μὴν τρατάρῃς; νὰ μὴν τῆς πάρῃς ἕνα φουστάνι; ἕνα ζευγάρι κάλτσες;

Ἄμα δὲν ἔχεις καὶ φιλότιμο, τί νὰ τὰ κάνῃς τὰ μουστάκια;

Ναί, μὰ γίνονται ὄλα τοῦτα μόνο μὲ τὸ μεροκάματο; καὶ νὰ ξεχρεώσῃς κι ὄλας. Τρέχουνε κι οἱ τόκοι...

Ὁχ ἄδερφέ! Δὲ θὰ σκάσῃ κείνος γιὰ τὰ χτήματα. Ἄς πᾶνε σὶὸ καλὸ!

Ἐγραψε στὴν πατρίδα, τοῦ πούλησαν τῶνα χωράφι, πλέρωσε τοὺς τόκους, κι ἀπάντησε καὶ μερικὰ ἔξοδα τῆς Φανιώς.

Ἐστερα, σὰν τοῦδσαν τιμὴ καλὴ, πούλησε καὶ τᾶλλα.

Τὶ νὰν τὰ κάνει; Ὅπως ἔμαθε τώρα αὐτός, μποροῦσε νὰ ξαναγυρίσῃ σὶὸ χωριό, νὰ θαφτῆ ζωντανός;

Μόνο τὸ σπιτάκι μὲ τὸ περιβόλι ἤθελε, ἀλήθεια νὰ βαστάξῃ, γιάποκούμπι στὰ γεράματά του.

Μὰ τῶδωσε καὶ κείνο, θέλοντας καὶ μὴ, ὅπως τοῦ ἦρθαν ὅλα ἀνάποδα, τώρα σὰ δύσκολα τὰ χρόνια.

Πῶς νὰ συντηρηθῆ χωρὶς δουλειὰ ἕνα χρόνο; Οἱ ἐταιρεῖες καθημερινὰ παύανε ἐργάτες. Οἱ φοῦρνοι, ἕνας-ἕνας κλείνανε. Τὸ πλυντήριο κόντευε κιαυτό νὰ σταματήσῃ. Ἡ φτώχεια ὄλο καὶ ἔπνιγε τὸν κόσμο.

“Ὅσοι εἶχανε οἶκο ἐνεῖα, χτήματα, φύγανε γιὰ τὰ χωριά τους, οἱ ἄλλοι τὶ νὰ γίνουν;

Μὰ, σὰν κιαυτόν γύριζαν, πεινασμένοι καὶ γυμνοί, ὅλη μέρα, ὄξω ἀπτὰ κλειστά γραφεῖα καὶ τῆ Διεύθυνσι προσημένοντας μήπως γίνεῖ κανένα θάμμα, κιάνοιξουν πάλι οἱ δουλειές, καὶ τοὺς ξαναπάρουν.

Αὐτὸς τουλάχιστο εἶχε καὶ τὸν κύρ-Γιάννη, πού τοῦκανε ἀκόμα βερεσέ, θαρρώντας πῶς τὸ χτήματα ἦταν ἄσωστα, καὶ θάπερνε τὰ λεφτὰ του μαζεμένα, ἅμα πούλαγε πάλι κανένα, ὅπως εἶχε γίνεῖ καὶ τὶς ἄλλες φορές.

Τώρα.. κιάλλη μιά!.. ναι, χτήματα.

Εἶχανε κάνει ἀντίο ὀπὸ πέρυσι, καὶ τὰ τελευταῖα ψιλὰ, — δυὸ-τρεις δραχμές, καὶ κἀνα δίδραχμο, — κουδουνίζανε μέσα στὴν τσέπη του.

Τὶ θὰ γίνονταν τώρα, ἅμα τοῦκοβε τὸ βερεσέ ὁ παλιόγερος;

Πῶς θὰ ζοῦσε; Πῶς θάβλεπε τὴ Φανίτσα, ἅμα δὲ θὰ πήγαινε στοὺ μαγαζί;

Τὴν ἀγαποῦσε τὴν ἀφιλότιμη. Δὲ μπορούσε νὰ κἀνη τὸν ἀποχωρισμοῦ της.

Τοῦτο τὸν τελευταῖο καιρό, ὄλο ἄρρωστη ἦτανε. Χωρὶς κέφι. “Ὅλο σὰ μελαγχολικὴ.

Τὴν πειράζανε, λέει, θέρμες. Τὶ νᾶχε πάλι ἀπόψε καὶ δὲν κατέβηκε;” Ἐπρεπε νὰ πήγαινε, νὰ τὴ δῆ, πρὶν φύγει, ἄσκημα ἔκανε, πού δὲν ἀνέβηκε, νὰ τῆς πῆ μιά καλησπέρα.

Φοβήθηκε τὸν κύρ-Γιάννη, μὴν τοῦ κάνει πάλι καμμι. φασαρία, σὰν τὴν ἄλλη τὴ φορά, σὰν ξαναρρώστησε ἡ Φανίτσα, καὶ δὲν τὸν ἄφινε νάνεβῆ νὰ

τὴ δῆ, μόνο στάθηκε μπρὸς στὴ σκάλα καὶ φώναζε ἀγριεμμένος.

“Εἶμαι ἢ δὲν εἶμαι ἀφεντικὸ στοὺ μαγαζί μου;

Σοῦ εἶπανε, ἄς τὴν ἀπόψε νὰ ἴσυχάσῃ, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ, αὔριο εἶνε σκόλη, κιέχει πολλὴ δουλειὰ, τὴν πλερώνω γιὰ νὰ μοῦ δουλεύει. “Ἀμα εἶν’ ἄρρωστη, τὶ νὰ τὴν κάνω;” Ἄν σᾶρέσει, καλὰ. Ἄλλοιῶς, οὔστ! Πάρτην καὶ ξεφορτωθῆτε με. Στεφάνωστην μακὰρι ἅμα σοῦ κάνει γουστο, ἐμένα δὲ μοῦ χρειάζεταιαι.»

“Ὁ Πέτρος ἔδωσε τότε τόπο στὴν ἐργή.

Τὶ νὰ κἀνης; ἅμα εἶν’ ἄδεια ἡ τσέπη σου.

“Ἄς ἦταν ἄλλοιῶς τὰ πράματα καὶ σοῦλεγα γῶ, ἂν τὴν ἄφινε κεῖ μέσα οὔτε μιῶ ὥρα. Μὰ τώρα, πανάθεμα τὴν περίστασι...

Νὰ κιάπόψε, παραλογίστηκε, ἅμα ἄκουσε πῶς θὰ κοπῆ ὁ βερεσές, κι ἔφυγε, χωρὶς νὰ γυρίζῃ, νὰ τὴ δῆ...

Μὰ γύριζε τώρα πίσω; Καὶ γιὰτὶ ὄχι;

Θὰ πήγαινε ἀπτὴν πίσω σκάλα, θ’ ἀνέβαινε, χωρὶς νὰ τὸν δεῖ κανεὶς, καὶ θάμενε κἀνα δυὸ ὥρες μαζί της ὅσο ἦταν οἱ ἄλλες κάτω, κιῆταν ἡσυχία.

Θὰ λέγανε καὶ στοὺ παιδι, νὰ τοὺς φέρεῖ καμμιὰ ὀκᾶ Σαμιώτικο, νὰ πιοῦνε, δὲ θάτανε πιά τοῦ θανατᾶ ἡ Φανίτσα, — κιᾶς φωνάζουν οἱ ἄλλοι κάτω, σὰ δὲ βαρειοῦνται.. κείνος θᾶχε τὸ κορίτσι του στὴν ἀγκαλιά του, κιᾶς μὴν ξημέρωνε ποτές!

Μιά ζέστα τοῦ ἀνέβηκε στοὺ κορμὶ του μόνο νὰ τὸ συλλογιέται, καὶ μιά λιγοψυχία τοῦκοψε τὰ γόνατα-

Μπρὲ θᾶλεγε νὰ τοὺς φέρουν καὶ κἀνα μεζέ. Ἀπὸ χιές τὸ μεσημέρι μ’ ἕνα ξεροκόμμο ἦτανε, καὶ τὸ κατσοσταράκι πού ἦπτε, τοῦχε κόψει τὰ πόδια. Γιαυτό κόντευε νὰ τὸν ρίξῃ κιὸ ἀέρας πρωτῆτερα, πῶς δὲν τὸ συλλογίστηκε;

Μιά καὶ θὰ τοῦ κόψῃ τὸ βερεσέ, ἄς τοῦ φάῃ ὅσα μπορεῖ παραπάνω.

Τι ανάγκη ἔχει ὁ παλιόγερος; Ἔχει αὐτὸς λίρα μὲ οὐρά!

Καὶ τρεχάτος πήρε πίσω τὸ δρόμο γιὰ τὴν ταβέρνα.

Ἔκανε τὸ γῦρο παραμερίζοντας ἀπὲς φῶτα, γιὰ νὰ μὴν τὸν δοῦν ἀπὸ μέσα καὶ ἔφτασε στὸ πορτάκι, πήγαινε κατ' εὐθείαν στὰ δωμάτια τῶν κοριτσιῶν στὸ ἀπάνω πατώμα.

Ἔσπρωξε τὴ μισόκλειστη πόρτα κι ἀνέβηκε, ψάχνοντας, τὴ στενὴ γλυστερὴ σκαλίτσα.

Καθὼς ἔφτανε στὰ τελευταῖα σκαλοπατία, μιὰ πόρτα ἔτριξε ἀνοίγοντας μὲ προφύλαξι.

Ὁ Πέτρος κοντοστάθηκε στὸ σκοτάδι, νὰ μὴν τὸν δοῦν. Ἀπὲς θέσι του, χωρὶς νὰ φαίνεται, ἔβλεπε ὅλο τὸ διάδρομο μισοσκότεινο, φωτισμένο μόνον στὸ βάθος, ἀπ' τὰ φῶτα τῆς μπροστινῆς σκάλας. Δεξιὰ ἢ τρίτῃ κάμαρα ἦτανε τῆς Φανίτσας.

Μπρὲ τύχη! Πάνω στὴν ὥρα ἦρθε! Ἰσα, Ἰσα, ἢ δικὴ τῆς πόρτα ἀνοιξε, κι ἡ Φανιώ μισόγυμνη, ὅπως ἦταν ἀπὸ κρεββάτι, ἔσκυψε, καὶ κύτταξε δεξιὰ κι ἀριστερὰ.

Τὶ νᾶθελε; Κεῖνο τό χαμένο τὸ μικρὸ θὰ γύρευε.

Ὁ Πέτρος ἔκανε νὰ τρέξῃ, νὰ πάῃ κοντὰ τῆς. Μὰ τὴν ἴδια στιγμή καρφώθηκε, σὰν ἀλοαλισμένος στὴ θέσι του.

Ὅλη του ἡ δύναμι παράλυσε κι ἐμεινε ἀκούνητος μὲ γουρλωμένα μάτια, νὰ κυττάξῃ, τὸ γελαστὸ καὶ καυχαριστῆμένο μοῦτρο τοῦ Μελικιώνη τοῦ ἐπιστάτη, ποὺ πρόβαλλε πίσω ἀπὸ κεφαλὴ τῆς γυναίκας.

Ἦσυχία, κανεὶς δὲ φαινότανε.

Ἡ Φανιώ ἀνοιξε ὁλότελα τὴν πόρτα καὶ βιαστικὴ, τὸν βοήθοῦσε νὰ περάσῃ τὴν πατατούκα του, λέγοντας:

— «Γρήγορα, γρήγορα, ἀγόρι μου, πάρτὰ σπέρτα, καὶ κατέβα ἀπτὴν πίσω σκάλα. Πρόσεξε μὴ σὲ προλάβῃ αὐτὸς ὁ κακοῦργος.

Ἄχ, τί τυρανία κι αὐτὴ ἡ δικὴ μου. Καρδιακιά θὰ καταντήσω ἐξ αἰτίας

του. Ποιὸς θὰ μὲ λευτερώσῃ ἀπὸ δαῦτον, νὰ γλυτώνω. Δὲ βαστάω πιά!»

— «Μὰ τί διάολο, τόσο κουτὸς εἶνε καὶ δὲν καταλαβαίνει, τί εἶνε αὐτὸς οἱ συχναρρώστιες σου, τώρα τελευταῖα; Ἐγώ, σοῦ λέω, πὼς κάνει τὸ βλάκα ἐπίτηδες. Ξέρει, πὼς δὲν μπορεῖ νὰ σέχη μοναχὸς του, ἔτσι χωρὶς δεκάρα, καὶ σωπαίνει, γιὰτὶ καταλαβαίνει ποιὸ εἶνε τὸ συμφέρο του.

Δὲ στᾶλεγε κιὸ κύρ-Γιάννης προχτές; Ἔτσι εἶνε. Ἄκουε τί σοῦ λέω, καὶ μὴν τρομάξεις ἄδικα, καὶ χαλᾶς τὸ σκῶτι σου.»

Τὴν παρηγοροῦσε ὁ Μελικιώνης, καὶ μένα χοντρὸ γέλιο, κι ἐνα τελευταῖο ἀγκάλιασμα, βγήκε στὸ διάδρομο, καὶ τράβηξε κατὰ τὴ σκάλα.

Στὰ τελευταῖα σκαλοπατία, στὰ σκοτεινά, στέκουνταν ἀκόμα ὁ Πέτρος μὲ τὸ μαχαίρι μισοβγαλμένο ἀπὸ φικὰρι τοῦ, ἀναποφάσιτος καὶ μετέωρος.

Ἄμα τοὺς εἶδε μαζί, τὸ πρῶτο του ἔνστιχτο κίνημα, ἦτανε νὰ χυμῆξῃ, νὰ τοὺς σφάξῃ καὶ τοὺς δυὸ σαν ἀρνιά, καὶ βάζοντας τὸ χέρι στὸ ζουνάρι, τράβηξε σπασομωδικὰ τὸ μαχαίρι του, ἔτοιμος νὰ ὀρμήσῃ.

Μὰ σὰν εἶδε τὰ φιλιὰ καὶ τὰ χαδιὰ τῆς Φανίτσας στὸν ἄλλο, σὰν ἄκουσε τὰ λόγια τους, μιὰ ζάλη καὶ μιὰ ἀναγούλα ρούντωσε μέσα του, καὶ τὸν κურίεψε ὁλόκληρο.

Κιάξαφνα, σὰν ἄκουσε τὸ τρίψιμο τοῦ σπιρτου στὴν κορφή τῆς σκάλας, ἔτσι ἀουλλόγιστα, γύρισε τὴν πλάτη, καὶ κατρακυλώντας τὶς σκάλες βρέθηκε μὲ δυὸ πηδήματα στὸ δρόμο.

Τρικιζοντας ὁ Πέτρος, τράβηξε λίγο πειὸ πέρα, βρέθηκε μπρὸς στὴν ψηλὴ σκάλα γιὰ τὸ φόρτωμα τῶν βαποριῶν, ποὺ προχωροῦνε βαθειὰ μέσα στὴ θάλασσα.

Τὰ κύματα σπάζανε φρενιασμένα κάτω ἀπὸ τοὺς στύλους τῆς, καὶ πάνω στὰ κάγκελλα, κιὸ ἀφρός τους τὸν περεχοῦσε ὁλόκληρο, κεῖ στὴν ἄκρη ποὺ στέκουνταν.

Τὸ κορμί του ἔγινε λούτσα ἀπ' τὰ

νερά. Ἐτρεμε ἀπὸ τὸ κρύο καὶ τὴ σύγ-
χισί του.

Μηχανικά, διασκέλισε τὰ κάγκελα ἀπὸ μιὰν ἄκρη ποῦ ἤξερε, καὶ σκυφτός ἀνέβηκε τὴν πλατίνη σκάλα, καὶ βρέθηκε πάνω στὴν ἀποβάθρα.

Ψυχὴ... ἡ βάρθεια, ὁ φύλακας, αὐτὸ τὸ διαβολόκαιρο, χωμένος μὲς στὴ σκοπιὰ του, λαγοκοιμώτανε. Μῆτε καὶ βαπόρι δὲν ἦτανε πλευρισμένο γιὰ φόρτωμα, μὲ τὴν κακοκαιριὰ εἶχε τραβηχτῆ, κι εἶχε φουντάρη στάνοιχτά, γιὰ νὰ μὴν πάθῃ καμμιά ἀβάρια.

Ὁ ἀέρας φυσοῦσε πιεὶ δυνάτὰ ἐκεῖ πάνω, ἀδύνατο νὰ σταθῆ κανεὶς ὀρθός.

Ὁ Πέτρος σωριάστηκε χάμω πίσω ἀπὸ ἓνα ἄδειο βαγονέτο, γιὰ νὰ προφυλαχτῆ.

Κάτω χαμηλὰ ἄκουε τὰ κύματα νὰ βουϊζουν, καὶ πιεὶ πέρα, μόνα φῶτα μέσα στὸ σκοτάδι, ξεχώριζαν τὰ φῶτα τῆς ταβέρνας. Πίσω ἀπὸ θολὰ τζάμια τῆς ἐβλεπε τὶς σκιὲς νὰ πηγαίνονται.

Στὸ ἀπάνω πάτωμα, σένα φωτισμένο παράθυρο, — τὸ παράθυρο τῆς Φανίτσας, — δυὸ ἴσκιοι φάνηκαν καὶ χάθηκαν, σὰ νὰ παίζανε ἢ νὰ κηνουγιώντουσαν.

Ποιὸς ξέρει, ποιὸς ἦτανε μαζί της πάλι;

Ὁ κύρ-Γιάννης νᾶν καλά! Δὲν τοῦ εἶχε πῆ, πὼς τὴν πλέρωνε γιὰ νὰ τοῦ δουλεύει;

Κουτός ποῦ ἦτανε νὰ μὴν τὰ καταλαβαίνει τόσο καιρό!

Μὰ, νὰ νομίζουν, πὼς τᾶξερε καὶ τὰ παραδέχονταν, αὐτὸ δὲν μπορούσε νὰ χωρέσῃ τὸ κεφάλι του.

Ὡς ἐκεῖ πιά κατάντησε;

Γιαυτὸ ἡ Φανίτσα, καθὲ τόσο πουλεμοῦσε μὲ τρόπο. *νὰ τοῦ δανεῖσῃ*, μερικὰ ψιλὰ. Ἄπτὰ δικά του πάλι, ὅπως τοῦλεγε. —

«Πάρε ἀγόρι μου τώρα ποῦχεις ἀνάγκη, κι ἄμα εὐκοληθῆς μὲ τὸ καλό, μοῦ τὰ δίνεις.»

Οἱ ἄτιμοι! θέλανε νὰ τὸν κάνουν κι αὐτὸν ταιράκι τους. Ἐννοια σου, ὁ-

μως, καὶ θὰ τοῦ τὰ πλερώσῃ ὁ Ἄγλέουρας καὶ μὲ τὸν τόκο. Αὐτὸς δὲν τὰ σηκώνει κάτι τέτοιι. Μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια θὰ τὸν πνίξῃ.

Ξέσπασε σένα ἄγριο γέλιο σ' αὐτὴ τὴ σκέψι.

Νὰ σκοτώσῃ ἄνθρωπο; Νὰ χύσῃ αἷμα; καὶ ποῦ ἦταν ἄξιος;

Δὲν εἶδες καὶ πρωτῆγερα στῆς Φανίτσας, πὼς ἔφυγε σὰ διωγμένο σκυλί μπρὸς στὸ Μελικιώνη, μὴλο τὸ μαχαῖρι ποῦ βαστοῦσε στὸ χέρι του;

Κρίμα στὸ μπόι του, καὶ τὴ δύναμί του. Οὔτε ἓνα κοτόπουλο δὲν μπορούσε νὰ σφάζῃ, ὄχι ἄνθρωπο.

Μικρός, σὰν ἦταν στὸ χωριό, ὅλοι τὸν γελοῦσανε. Κι ὕστερα στὸν πόλεμο, ἄμα ἐβλεπε τοὺς σκοτωμένους καὶ τὰ αἵματα, ἡ καρδιά του τῶξερε, τί τραβῆξε ὡς νὰ συνειθίσῃ!

Καὶ σὲ τί δὲ συνειθίζει ὅμως ὁ ἄνθρωπος!

Ἄνατριχιασε ὀλόκληρος. Πόσα καὶ πόσα, ἀλήθεια, ποῦ στὴν ἀρχὴ τοῦ φαινότανε βουνά, κι ὕστερα, σιγὰ σιγὰ, μὲ τὴ συνήθεια, δὲν τοῦ κάνανε καμμιά ἐντύπωσι.

Θυμήθηκε, πὼς ἦτανε σὰν πρωτῶρθε, καὶ πὼς ἐγίνε τώρα..

Μὰ ὄχι πιά ὡς ἐκεῖ! ὄχι.

Κι ὁμως. Πόσοι σὰν κι αὐτὸν, νοικοκύρηδες, καὶ δουλευτάδες τιμημένοι πρῶτα, καταντήσανε μὲ τὸν καιρό νὰ συχαίνεσαι καὶ νὰ τοὺς δῆς ἀκόμα.

Μὰ ὄχι αὐτός. Ὅχι αὐτός. Ποτὲ δὲ θᾶκανε ἓνα τέτοιο πράμα, κάλλιο θάνατος πορὰ τέτοια ζωὴ.

Κόλασι χειρότερη ἀπὸ τούτη δῶ κάτω δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ.

Ἐνα χρόνος τώρα ἔρρεψε στὰ πόδια του τρέχοντας ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα, γιὰ δουλεῖά.

Καὶ τί δὲν ἔκανε; Καὶ ποῦ δὲν πῆγε; Στὸ χωριό μόνο δὲν εἶχε οὔτε τὴ δύναμι, οὔτε τὸν ὄρεξι νὰ γυρίσῃ.

Τὸν εἶχε σακατέψῃ τὸ πιστὸ κὴ πείνα. Δὲ βαστοῦσε ἄλλο; Τί θὰ ἀπογίνονταν;

Τέτοια βραδεῖὰ ἄλλοτε, σὰν ἦταν

μικρός, τοῦλεγε ἡ μάνα του, πῶς ἀνοιγαν τὰ οὐράνια, κιᾶστραφταν καὶ φώτιζαν τὴ γῆς. Κιό,τι γύρευες αὐτὴν τὴν ὥρα, ἀμέσως τὰποχοῦσες, Κιαὐτὸς τὰ πίστευε.

Καὐμένα χρόνια !

Τώρα τὰ οὐράνια κλείσανε γιὰ πάντα.. Ποιὸς τὰ πιστεύει τέτοια παραμύθια ; Κιαὐτὸς βρίσκουνταν δῶ χάμα, χωρὶς βοήθεια καὶ φῶς ἀπὸ πουθενά.

Νὰ ἔτσι σὰν ἀπόψε ὄλο σκοτάδι καὶ παγωνιά γύρω σου.

Σηκώθηκε κιέκανε νὰ περπατήση. Νὰ ξεμουδιάση λιγάκι. Νὰ ζεσταθῆ. Τὰ πόδια του καὶ τὰ χέρια του ἦταν παγωμένα, ἀπὸ κρύο δὲν τᾶνοιωθε.

Ὁ ἀέρας τὸν ἔσπρωχνε χωρὶς νὰ θέλη. Μὲς στὸ σκοτάδι, καὶ μαυτὴ τὴ βροχὴ μὲς στὰ μάτια, δὲν ἤξερε, ποῦ πεγαίνει.

Χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ βρέθηκε ξαφνικὰ στὴν ἄκρη τῆς ἀποβάθρας..

Κάτω ἡ θάλασσα ἄφριζε, λὲς κιᾶβραζε.

Ἔκανε νὰ γυρίση πίσω. Μὰ τὸ πόδι του σκόνταψε κιέχασε τὴν ἰσορροπία. Μὲ μιὰ ἔνστιχτη κίνηση γύρευε νὰ γαντζώση, ν' ἀρπαχτῆ ἀπὸ πουθενά. Μὰ τὰ χέρια του, μουδιασμένα ἀπὸ κρύο δὲν τὰ κατάφεραν. Σὰν ἀστραπή, πέρασε ἀπὸ τὸ μυαλό του ἡ σκέψι: *Καλλιτερα ἔτσι. Νὰ πεθάνῃ. Νὰ ἡσυχάση τοῦλάχιστο!*

Μιὰ ἄγρια χαρὰ ἔνοιωσε νὰ τὸν πλημμυράῃ ὀλόκληρο.

Ἐκλείσε τὰ μάτια, καὶ μὲ τὸ κεφάλι μπροστά, τὰ χέρια ἀνοιγμένα διάπλατα, βαρὺς σὰ μολύβι, ἀφέθηκε νὰ πέση μὲς στὰ κύματα.

ΝΙΚΗ Λ. ΠΕΡΔΙΚΑ

ΡΑΧΕΛΑ

Στὰ σκοτεινά—τὰ σκοτεινά—τὸ σπίτι σου Ραχέλα
—πλευούμενο, ἄορατο, ἄναστρο, στῆς νύχτας τὸ γιαλό—
ἀερολέει—καθῶς σιωπᾶ—τὰ λόγια: «Ἔλα ἔλα»
καὶ γύρωθὲ του (ἡχῶ πικρὴ) ἐγὼ τ' ἀντιλαλῶ,

στὸν κούφιο ἀγέρα ποῦ φυσάει στῆς θάλασσας τὰ πλάτια
—μιᾶς θάλασσας δίχως νερά, χωρὶς κυμάτων ἀχὸ—
κι εἶμ' ὄνειρο καὶ φάντασμα, ὀδηγὸς του δίχως μάτια
κι αὐτὸ, χωρὶς σταματημὸ, καράβι μοναχό.

Καὶ πᾶνε πᾶν ἔπο δῶ ἀπὸ κεῖ ὄλα καὶ γύρω γύρω
στὰ σκοτεινά καὶ στὰ σβυστά—κι ἐγὼ κι ἐσύ κι αὐτὸ—
μπερδικλωμένα καὶ πιαστὰ στὸν κύκλο καὶ στὸ γύρο
τ' ἀκύκλωτου κι ἀγύριστου, στοῦ χρόνου τὸν ἰστό,

κι ἀερολέει καθῶς σιωπᾶ τὸ σπίτι σου : «Ἔλα ἔλα»
κι ἀχολαλῶ κι ἐγὼ πικρὰ τὰ κούφια λόγια αὐτά,
ὄνειρο, ἴσκιои, ψέμματα, καὶ μεις κι αὐτὸ Ραχέλα
—καράβια δίχως θάλασσα ποῦ πλέμε στὰ σβυστά....

Χαλκίδα

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

ΕΠΙΘΑΛΑΜΙΟ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΥΠΡΙΑΣ

ΣΤΟΝ ΚΑΛΟ

Ἐρωτόκριτε καὶ λαμπαδόχυτέ μου.
 μὲ μυρτιᾶς φύλλα στὰ μαλλιά, τετράξανθα πού γλείφουν
 τῆς φτέρνας μου τὰ ρόδα,
 κάτω ἀπὸ ἐφτάπορων αὐλῶν κι' ἀρμονικῶν κιθάρων
 γοργόλαλα τραγούδια, σὲ προσμένω διαλεχτέ μου.
 Ἔλα νυμφίε. . . . !

Τὸ φτάσιμό σου τῶχαν μηνύσει
 λουλούδια κι' αὖρες καὶ χελιδόνια
 κι' οἱ ὀφθαλμοὶ μου πῶγιναν βρῦση
 κι' ἔρρεε τὸ δάκρυ μῆνες καὶ χρόνια.

Παιδί σὰν ἤμουν στ' ἀκροθαλάσσι
 κι' ἔκτιζα σπίτια μὲ ἄλλες στὴν ἄμμο,
 σὲ εἶχεν ὁ νοῦς μου σύντροφο πλάσει,
 δετὸ μαζί μου στὸν θεῖο γάμο.

Καὶ στὸ σκολεῖό μου, μὲ τὸ κοντύλι
 σὲ εἶχα στὴν πλάκα συχνὰ χαράξει,
 νοιώθοντας κύκλο στριφτὸ τάχειλι
 νὰ δένει, θέλοντας φιλιὶ νὰ στάξει.

Κι' ὅταν μεγάλωσα, μὲ τις σαγίτες
 μὲς στὰ στημόνια σένα κεντοῦσα
 καβάλλα στ' ἄτι κι' ἦταν γρανίτες
 τὰ δυὸ σου μπράτσα, πού λαχταροῦσα.

Μὲ μυρτιᾶς φύλλα τώρα προσμένω,
 γοργόποδό μου, νάρθεις, ἐλάφι,
 γονὴ νὸ στάξεις, μὲ ὑγεῖα δεμένο
 μέσα στὰ σπλάχνα καρπὸ, χρυσάφι.

ΣΤΟΥΣ ΘΕΟΥΣ

Κι' Ἦρα χρυσόθρονη, πού ἔχεις βυζάζει
 ἀπ' τῶν Ὁρῶν τὸ μαστοστήθι, δόσε
 χιλιόχρονη σπορά καὶ πίστη, -- ποῦναι
 στ' ἀντρόγυνα τὸ πιὸ μεγάλο δῶρο, --
 στὸν ἱερό μας γάμο· κι' ἄμποτε, ὅταν
 τοῦ τοκετοῦ, θὰ μὲ τρυποῦν, τὰ βέλη,
 τὴν Εἰλειθια, ἄνθος λυτρωμοῦ, νὰ στείλεις
 Φίλο στὴ γέννα μου καὶ παραστάτη.

Κι' ἐσὺ Ἀφροδίτη, καύχημα τῆς Κύπρου,
 στῆ δέηση κούφια μὴ σταθεῖς καὶ κάμε
 ὁ Πόθος κι' ὁ Ἴμερος, ξανθὸ μελίσσι,
 νὰ βόσκουν πάντα στῆς καρδιάς μας τ' ἄνθη,
 καὶ νᾶν μονόκλωνος βλαστὸς στοὺς δυὸ μας
 ὁ γυιὸς σου ὁ Ἔρωτας ὁ παιχιδιάρης.

Κι' ὅταν, ὦ Μοῖρες, κόρες τῆς Ἀνάγκης,
 θὰ κόψετε τὸ νῆμα, ποὺ μ' ἐνώνει
 χιλόκομπα μὲ τὴ ζωὴ, στὸν τάφο
 τ' ἀντρός μου, κάντε νὰ μέ βρεῖ ὁ στερνὸς ὕπνος,
 καὶ νᾶν βραχιόλι γύρω μου οἱ γαμπροί μου,
 τὰ παιδιὰ μου κι' οἱ νῦμφες μου, δοσμένοι,
 σὰν κλαίουσες ἱτιές, στὸ θρηνοδάρμα.

ᾠ τρισμακάριστες, τὴ δέηση ἀκοῦστε
 καὶ δόστε νὰ γενοῦν κατὰ ποῦ θέλω,
 τί ἀπ' τὸ βλέμμα σας κρέμονται τὰ πάντα.

ΣΤΗ ΜΑΝΑ

Καὶ μάνα ἐσὺ, τῆς ἄπειρης ἀγάπης συγγενάδι,
 τὸ κλάμα σου χροάχηκε στὸ ξέλαμπρο φεγγάρι,
 κι' ἐμὲ σὲ κλαῖν τὰ μάτια.
 Σὲ κλαῖνε : ὁ Ἔσπερος — τ' ἀστρί τῶν παντρεμμένων —
 τὰ πλατυπτέρουα πουλιά στὰ φύλλα ποῦ κουρνιαίζουν,
 τ' ὀνάσερμα τοῦ ζέφυρου, τῆς γειτονιάς τὸ μάτι,
 σὲ κλαῖν στερνὰ κι' οἱ νοῖ κι' οἱ νιές
 στὸ νυμφικὸ τραγοῦδι :

«Μάνα τὸν Μάη τὴ γέννησες καὶ τάμα
 τὴν δώρισες στοῦ Μάη τὴ φεγγαριά.
 Μὲ αὐγερινὸ τὴ χτενίζεις, τ' ἀπόξενο
 τὸ μάτι μὴ βασκάνει τὰ βοστρύχια,
 πλεγμένα στὴ χτενιά.

Μόσκο τὴν πότιζες, τὴν τάιζες μέλι
 κι' ὄλημερίς τῆς κένταες τὰ προικιά :
 χαρὰ τ' ἀργαστηριοῦ ἢ σαίττι στοῦ ξόμπλιασμα
 καὶ στὸ μετᾶξι καὶ βαμπάκι ἢ βηματούσα
 ἢ χρυσοβελονιά.

Μὰ ἦλθεν — ὦ μέρα σκοτεινὴ — καράβι
 τ' ἄξιο προικιὸ νὰ ξενητέψει πιά,
 τὴν κορασιά, μὲ αὐγερινὸ ποῦ χτενίζεις
 — κι' αὐγερινὸ εἶχε πάντα στὴν καρδιά της —
 νὰ πάει σὲ ἄλλη φωλιά.

Κι' ανάμεσα απ' τῆς Μοίρας τὸ κουβάρι,
τὴν ἀθρύλητη ζωὴ γιὰ νὰ τῆς πεῖ,
στά νιάτα τῆς γοργόρμησε ὁ πανέμνοστος,
σὰν τὸ χταπόδι ἀπ' τῆς μονιά του,
γιὰ νὰ περιπλακεῖ.

Καὶ τώρα νὰ! τὰ σύγνεφα σαλεύουν,
κι' ἡλιοθρεφτάρια πέφτουν χρυσαυτοί·
γιὰ σου, χαρὰ σου, ἀνάκουστο πρωτόβροχο
στὴν ἄκαρπη ὡς τὰ τώρα ἀπλοχωριά τῆς –
τοῦ καρπεροῦ φιλι.»

ΣΤΟΝ ΚΑΛΟ

Καρπερὲ, τὸ κορμὶ περισσόπλουτο
στὴ σφιχτὴν ἀγκαλιὰ σου προσμένει,
σὰ μερμήγκι σὲ ἰστάριν ἀράχνης,
νὰ πλεχτεῖ, νὰ σοῦ γίνει τροφή.

Νὰ! τὰ χεῖλη, αἱματίτες, πὺ πόθησες
σὲ σταυρὸ νὰ δεθοῦν μὲ τὰ χεῖλη σου.
Νὰ! τὰ στήθη μου, σφαῖρες ἀλ' ἰβαστροῦ
καὶ κοράλλια στὶς ἄκρες οἱ ρόγες.

Νὰ! τ' ἀνάφλογο δάσος τῆς σάρκας μου
καὶ τοὺς πόθους μου ἀγρίμια νὰ τρέχουν
πρὸς τὰ δίχτυα σου, ἀτίμητε, κι' ἔλα...
Θᾶνε ἡ ἀγκάλη σου χάρος κ' ἀνάσταση

ΣΤΟΥΣ ΠΟΘΟΥΣ

Κι' ὠριμοὶ πόθοι,
πόθοι καρπεροί..
τὸ στόμα μου σφραγίζει...
τοῦ καρπεροῦ φιλι..

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΛΥΜΠΙΑ

I

Σε μερικά από τὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγ. Γεωργίου τῶν Λυμπιῶν σώζονται χειρόγραφες σημειώσεις, ἀπὸ κεινές τοῦ συνήθιζαν οἱ παλαιότεροι νὰ γράφουν στὰ ξώφυλλα τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων γιὰ ἐνθύμηση τῶν μεταγενεστέρων. Δυὸ ἀπ' αὐτὲς ἀναφέρονται στὸν Ἀρχιμανδρίτη Κυπριανό, τὸν συγγραφέα τῆς Χρονολογικῆς Ἱστορίας τῆς Κύπρου, μιὰ ἄλλη εἶναι ἀξιοπρόσεκτη γιὰ τὴν πρωτότυπη κατάρα ποὺ ἀναφέρει σὲ περίπτωση ποὺ θὰ γινόταν ἀποξένωση ἐνὸς ἐκκλησι. βιβλίου, καὶ μιὰ ἄλλη ἀναφέρεται σὲ μιὰ χειρόγραφη φελλάδα τοῦ ἁγ. Ἰωάννη τοῦ Λαμπαδιστῆ. Ἄλλες δυὸ ἀναφέρονται σὲ δέσιμο ἐκκλ. βιβλίων.

Ἡ πρώτη εἶναι γραμμὴν στὸ ξώφυλλο τῆς ἀκολουθίας «τῶν Ὁσίων Ἀναστασίου, Χαρίτωνος, Αὐξεντίου καὶ Κενδέα, τοῦ ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά, τοῦ ἁγ. Δημητρίου Κυθῆρης καὶ Κωνσταντίνου μάρτυρος, ποὺ ἀποτελοῦν ὅλες ἕνα βιβλίο, τυπωμένο στὴ Βενετία στὰ 1779 «δαπάναις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου ἐπιστάσια Κυπριανοῦ Ἀρχιμανδρίτου καὶ μετὰ διόρθωση «ὡς οἶόν τε ὑπὸ Ἱεροδιακόνου Ἀθίμου, τῶν Κυπρίων».

Τὴν μεταφέρουμε ἐδῶ, μαζὶ μετὰ ἄλλες, σὲ πιστὴ ἀντιγραφή:

α) «Ἐτοῦτον τὸ βιβλίον ἴνε τοῦ ἁγιοῦ γεωργιοῦ τὸν λυμπιῶν· ἔστηλεν το ὦ κηπριανὸς αρχιμανδρίτης που ἦνε εἰς τὴν βενετηᾶν καὶ ὡπιος τὸ ἀποξενοσί να εχυ τες καταρες τὸν ἁγιόν τριακοσίον δεκαωχτὸ θεοφορον πατερον 1789 ἤφερεν τες εἰς τὴν Κυπροῦ».

Ἡ δεύτερη εἶναι γραμμὴν ἀπὸ ἄλλο χερί καὶ βρίσκεται στὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας τοῦ μάρτυρος Κωνσταντίνου στὸ ἴδιο βιβλίο:

α) «1780: ἔστηλεν τες ὦ κηπριανὸς που γινε στὴν Βενετία καὶ ἔστηλεν τες εἰς τὴν κύπρου».

Μὲ τὸ διάβασμα τῶν δυὸ αὐτῶν σημειώσεων γεννοῦνται δυὸ ἀπορίες: α) Κατὰ πόσο μπορεῖ νὰ σταθῆ ἡ ὑπόθεση πὼς ὁ Ἀρχ. Κυπριανὸς ξαναγύρισε στὴν Κύπρο στὰ 1780 καὶ β) ποιά σχέση εἶχε τὸ χωριὸ Λύμπια, ὥστε νὰ στείλῃ φελλάδα στὴν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ.

Ὡς τώρα εἶναι γνωστὸ πὼς ὁ Ἀρχιμ. Κυπριανὸς τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1777 ἔφυγε στὴν Βενετία καὶ δὲ φαίνεται ἀπὸ κομιὰ μαρτυρία πὼς ξαναγύρισε στὴν Κύπρο (βλ. Α. Ἰνιάνου «Κυπριακὰ Γράμματα» ἔτος Α' σελ. 60-61). Ὅμως ἡ τελευταία φράση στὴν πρώτη σημείωση ποὺ ἀναφέραμε «1780 ἤφερεν τες εἰς τὴν Κυπροῦ» δίνει ἀφορμὴ νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς πὼς μπορεῖ νὰ γύρισε στὴν Κύπρο στὰ 1780 ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανὸς. Καμιὰ μαρτυρία δὲν ἐναντιώνεται σ' αὐτὴ τὴν πληροφορία, ἐχτὸς ἀπὸ τὴ φράση τῆς ἴδιας σημείωσης: «ποὺ ἦνε εἰς τὴν Βενετηᾶν». Ἡ φράση «ἔστηλεν το» μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆ πὼς ὁ Κυπριανὸς ἔφτασε στὴ Λευκοσία κι ἀπὸ κεῖ ἔστειλε τὸ βιβλίο στὰ Λύμπια. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως ἡ μαρτυρία αὐτὴ μένει ὀλομόναχη, μοναδική, χωρὶς νὰ δυναμώνεται κι ἀπὸ δεύτερη τέτια. Ἐτοὶ δὲ στέκει γερὰ ἡ ὑπόθεση πὼς μπορεῖ νὰ ξαναγύριζε στὴν Κύπρο ὁ Κυπριανὸς, ἐχτὸς ἀνβρεθῆ κι ἄλλη παρόμοια

μαρτυρία πού νά δυναμώνη αὐτήν πο' ἀναφέρουμε.

Ἡ δεύτερη ἀπορία μένει ἀνεξήγητη, γιατί μέ ὅλες τές ἔρευνές μας, ἂν ὑπῆρχε στό χωριό καμιὰ παράδοση γιά συγγένεια ἢ φιλία μέ ὠρισμένο πρόσωπο, σχετική μέ τόν Κυπριανό, δέ μπορέσαμε νά βροῦμε καμιὰ πληροφορία. Ἔτσι μένει ἀνεξήγητη ἡ ἰδιαίτερη φροντίδα τοῦ Κυπριανοῦ γιά τήν ἐκκλησία τῶν Λυμπίων.

II

Στό πρῶτο ξώφυλλο τοῦ Μηνιαίου τοῦ Μαρτίου ἐκδοση τοῦ 1748 διαβάζομε: (γ) «Ἐτοῦτο τό βιβλίον ἦναι του αγίου γεοργίου των λιμιῶν καί σπηος τό ἀποξενοσι νά λαβη τήν ἀφονήαν του 1813 μηχαηλις παπαιακωβου».

Ἀπό τούς προχριστιανικούς χρόνους ὑπῆρχε τό σύστημα τοῦ ἀφορισμοῦ τῶν ἱεροσύλων γιατί πολὺ γρήγορα ἄρχισαν ν' ἀνοίγουνται τάφοι καί νά κλέβουνται πολὺτιμα ἀφιερῶματα στοὺς νεκροὺς (βλ. «Κυπριακὰ Χρονικά», ἔτος Α' σελ. 134). Ἦταν ὁ μόνος τρόπος πού μποροῦσε νά συγκρατήση πολλοὺς ἀπὸ τήν ἱεροσυλία αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Τὸ σύστημα τοῦ ἀφορισμοῦ ἐξακολούθησε φαίνεται καί στοὺς χριστιανικούς χρόνους καί τέτιες κατάρεις κι ἀφορισμοὺς συναντήσαμε σὲ πολλὰ ἐκκλησιαστικά βιβλία. Ἡ πιὸ συνηθισμένη κατάραι εἶναι ἐκείνη πού ἀναφέρεται στή ἀ'. σημείωση αὐτῆς τῆς μελέτης. Σὲ μερικὲς προστίθεται «καί τῶν ἐπτὰ Οἴκουμ. Συνόδων». Πρώτη φορά συναντοῦμε τήν κατάραι πού ἀναφέρεται στή γ'. σημείωση πού λέει: «...νά λάβη τήν ἀφονήαν του», δηλ. νά μείνη ἄφωνος.

Δάλι, 12 τοῦ Μάρτη 1936.

III

Στό τέλος τῆς χειρογράφου ἀκολουθίας τοῦ ἀγ. Ἰωάννη τοῦ Λαμπαδιστῆ, πού εἶναι γραμμὴν ἀπὸ πολὺ ἐπιδέξιο χέρι, γιατί εἶναι ἀπὸ τές πιὸ ὠραίες γραφές πού εἶδαμε ὡς τώρα, βρίσκεται ἡ ἀκόλουθη σημείωση:

(δ) «Ἐλαβε τέλος ἡ παροῦσα ὑπὸ χειρὸς ἐμοῦ Ἰωάννου ἐλαχίστου διὰ τῆς ἡμῶν ἐλαχιστότητος μάλλον δὲ ἐλεηνότητος καί αθλητοτητος ὅθεν δεόμενος το εν τριάδι προσκυνουμενον ὥπως διὰ πρεσβίων καί ικεσιῶν της παν υπερευλογημένης αὐτοῦ μητρὸς καί τοῦ ὀσίου δεήσεων κατα τὰ συνήθη αὐτοῦ σπλαγνα καδεχθῆ τοῦτο ὡς περ της χειρας τα διο λεπτά. ιωαννη χωριασχια (Σιά) ταχα καί αναγνώστου, ταίλος και τω θεω δόξα 1776 6 σεπτεβρίου αφιερωθη εις χωριον λιμπια».

Στό «Κυριακοδρόμιον Γρηγορίου Ταυρομενεῖας ἐνετίσι αψ90» (1790), ἀπάνω στό ξώφυλλο πού εἶναι κολημένο στό στάχωμα, διαβάζομε:

(ε) «Τὸ παρὸν ἱερὸν βιβλίον ἐσταχόθη παρὰ τοῦ παπαχριστοδοῦλου Λευκοσίας διὰ γρόσια τὸν ἀριθμὸν 80 (;) καί ἀφιερῶθη εἰς τήν Ἱερὰν ἐκκλησίαν τῶν Ολυμπίων τοῦ μεγαλομάρτυρος γεωργίου 1854».

Στό Μηνιαῖο τοῦ Ὀκτώβρη, ἐκδοση τοῦ 1754, στό ἐσωτερικὸ τοῦ πρώτου σταχώματος βρίσκεται ἄλλη σημείωση:

(στ') «Τὸ παρὸν ἐσταχόθειν ὑπὸ χειρος λεύτερι υιοῦ Χατζηχριστοφί Τσαπαρίλλας ἀπὸ ἐνορίαν σωτίρος του Λάρνακος διὰ γρ. 7 λέγο ἐπτὰ διὰ τήν ἐκκλισιᾶν τοῦ μεγαλομάρτηρος γεωργίου 1855 7βρίου 22.»

Ν. ΚΛΗΡΙΔΗΣ

ΠΑΛΑΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκδόσεως ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τοῦ Α' τόμου τῶν Βυζαντινῶν μνημείων τῆς Κύπρου (Λευκώματος) ἀνταποκρίνομαι εὐχαρίστως εἰς παράκλησιν τῆς Διευθύνσεως τοῦ λαμπροῦ κυπριακοῦ περιοδικοῦ «Κυπριακὰ Γράμματα» νὰ ἐξηγήσω ὠρισμένα μνημεῖα πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Β' τόμου (Κεϊμένου) ὅπου θὰ γίνῃ ἡ σχετικὴ λεπτομερὴς ἀνάλυσις.

Ὡς ἀρχαιότερα χριστιανικὰ μνημεῖα τῆς Κύπρου θεωρῶ τὸς χριστιανικοὺς τάφους ἢ τὰ κοιμητήρια, τὰ ὁποῖα κανεῖς, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, δὲν ἔχει προσέξει σοβαρῶς ἕως τώρα.

Διακρίνω αὐτὰ εἰς δύο ὁμάδας:

1) *Εἰς κοινοτικὰ κοιμητήρια* κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπόγεια, προερχόμενα ἐξ ἀρχαίων λατομείων διαμορφωθέντων εἰς κοιμητήρια ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, καὶ

2) εἰς *ιδιωτικοὺς τάφους* ὑπογείους ἢ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους, εἶδος οἰκογενειακῶν τάφων, ἥτοι νεκρικὰς αἰθούσας ἰδρυθείσας ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, εἴτε καὶ ἀρχαίας χρησιμοποιοῦνται ὑπ' αὐτῶν. Τινὲς μάλιστα τῶν αἰθουσῶν τούτων ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ

τῶν χριστιανῶν μετατραπέσαι εἰς ναῖδρια.

I

Α' Κοινοτικὰ κοιμητήρια.

(Πίνακες 1β ἕως 4 τοῦ ἐκδοθέντος Λευκώματος.)

Τοιαῦτα παρατηροῦνται κατ' ἐξοχὴν ἔξωθεν τῆς Κερυνείας εἰς θέσεις: Χρυσοκάβαν καὶ ἀγίαν Μαύραν.

Ἡ Χρυσοκάβα, ἀρχαῖον λατομεῖον κείμενον ἀνατολικῶς τῆς Κερυνείας, φαίνεται ὅτι ἤρχισε διαμορφούμενον εἰς κοιμητήριον ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἂν λάβῃ τὴν ὑπ' ὄψιν τὰς πολυὰς κόγχας, αἱ ὁποῖαι ἐνθυμίζουσι τὰς κόγχας τῶν νεκρικῶν θαλάμων (columbaria) τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐπεκράτει καὶ ἡ κοῦσις τῶν νεκρῶν.

Αἱ ταφαὶ ἐσυνεχίσθησαν κατὰ τοὺς Χριστιανικοὺς χρόνους, δὲν δύναται ὁμῶς νὰ λεχθῇ μετὰ βεβαιότητος πότε ἔπαυσαν προτοῦ νὰ γίνῃ ἡ σχετικὴ σκαφικὴ ἔρευνα. Παλαιοχριστιανικὰ στοιχεῖα ἔχομεν τὰ ἀρκοσόλια (τοξωτοὺς τάφους) πολλὰ τῶν ὁπεῶν ἔχουσι ἐγγράκτα χριστιανικὰ σύμβολα (Πίναξ 2), τὸ σχῆμα ὁμῶς τινῶν ἐξ αὐτῶν δύναται καὶ εἰς φραγκικοὺς ἀκόμη χρόνους νὰ ἀναχθῇ. Πάντως λίαν ἔνωρίς ἐγκατελείφθησαν, ἢ δὲ σωζομένη ἐκκλησία τοῦ Κοιμητηρίου τῆς Χρυσοκάβας, μετὰ τὸν τάφον εἰς τὴν νοτιὰν πλευράν, εἶνε πιθανώτατα ἐπεσκευασμένον ναΐδριον ἰδρυμένον ἐπὶ τῆς θέσεως πολὺ ἀρχαιότερου Χριστιανικοῦ ναοῦ. (βλέπε πίν. 1β).

Ὅ,τι ἐνέχει μεγάλην σπουδαιότητα εἰς τὰ κοιμητήρια αὐτὰ τῆς Κερυνείας εἶνε ἡ ὑπαρξίς νεκρικοῦ θαλάμου εἰς σχῆμα ναΐδριου κατὰ μέγα μέρος ἐσκαμμένον εἰς τὸν βράχον τοῦ σπηλαίου τῆς Ἀγίας Μαύρας ἀπολήγοντος

Σημ. «Κ. Γρ.»—Ἀπὸ σχετικῆ ἐπιστολῆ πού μᾶς ἔστειλε ὁ κ. Γ. Α. Σωτηρίου ἡμερομ. 31 Δεκέβρη 1935 παραθέτομε τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα: «Ὁ Α' τόμος τῶν Βυζαντινῶν μνημείων τῆς Κύπρου ἐξεδόθη καὶ θὰ ἀποσταλοῦν ἀντίτυπα εἰς Κύπρον. Ἐλπίζω νὰ εὐχαριστηθοῦν οἱ Κύπριοι, θὰ προσπαθῶ δὲ εἰς τὸν Β' τόμον νὰ συμπληρώσω τὰς ἐλλείψεις. Ἐχῶ ἐτοιμάσει μικρὰν μελέτην διὰ τὸ περιοδικόν σας, «Περὶ τῶν παλαιῶν Χριστιανικῶν Κοιμητηρίων τῆς Κύπρου», δὲν γνωρίζω ὁμῶς ἂν εἶνε δημοσιεύσιμος χωρὶς εἰκόνας καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν πού ἐσυνήθισα νὰ γράφω, ἀφοῦ δὲν μοῦ εἶνε δυνατόν τῶρα ἵς τὰ γεράματα νὰ γράφω δημοτικῆ ὅπως θὰ ἐπεθύμουσι καὶ ὅπως σεῖς οἱ νεώτεροι τόσοσιν καλὰ τὴν γράφετε. Ἐπειδὴ ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὴν ἀνεὲ εἰκόνας δημοσιεύσιν παραπέμπω εἰς τοὺς Πίνακας τοῦ Α' τόμου. (Λευκώματος)».

δὲ πρὸς δυσμὰς εἰς στοᾶν σήμερον κατεστραμμένην (Πίν. 3β πρβλ. καὶ σχέδιον εἰς εἰκ. 1).

Τὸ ὄλον ἔχει μορφήν μονοκλίτου ναΐδριου (2,55X2,10 μ.) ἀπολήγοντος εἰς κόγχην (Ἄψιδα) στεγαζομένου δὲ δι' εἰδους τινὸς ἡμισφαιρικῆς ὀροφῆς (cafoite) καὶ ἔχοντος ἐν τῷ μέσῳ ἐπιμήκη ἄρθρωγιον λακκον (2,15X0,80 μ.), προωρισμένον νὰ δεχθῆ λιθίνην ἢ ξυλίνην σαρκοφάγον. συληθεῖσαν φαίνεται εἰς χρόνους μὴ δυναμένους νὰ προσδιορισθῶσιν. Ἡ δυτικὴ στοᾶ, ἐκτεινομένη πιθανῶς διὰ τοίχου ἢ κτιστῶν κιόνων καὶ ἔξω τοῦ βράχου, ἦτο ὁ τόπος τῶν συναθροίσεων διὰ τὴν λατρείαν, ἐν ᾧ τὸ εἰς τὸν βράχον λαξευμένον ναΐδριον θὰ ἐχρησίμευεν ὡς τὸ ἱερόν βῆμα ἀγνώστου μὲν εἰς ἡμᾶς σήμερον, ἀσφαλῶς ὅμως ἱερωτάτου χώρου διὰ τοὺς ἀρχαίους χριστιανούς τῆς νήσου. Δύο ὀπαὶ ἐκατέρωθεν τῆς ὑποτιθεμένης σαρκοφάγου ἐχρησίμευον πιθανώτατα διὰ τὴν ἐναπόθεσιν λύχνων.

Τὸ ναΐδριον τοῦτο, λαξευθὲν προφανῶς ἵνα διαφυλαχθῆ ἐν αὐτῷ ἱερόν λείψανον μάρτυρος, κοσμεῖται δι' ἀξιολογωτάτων τοιχογραφιῶν, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων μνημείων τῆς χριστιανικῆς ζωγραφικῆς τῆς Κύπρου. Ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν τούτων διεσώθησαν ἐν μὲν τῇ ὀροφῇ τοῦ ναΐδριου ὁ Χριστὸς ἐν προτομῇ (διακρίνεται μόνον ἡ εὐλογοῦσα αὐτοῦ χεὶρ) καὶ ὀλόσωμοι ἄγγελοι ἐξ ὧν διετηρήθη σχετικῶς καλῶς ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαὴλ (βλ. Λεύκωμα Πίν. 62). Ἡ διασωθεῖσα χεὶρ τοῦ Χριστοῦ ἔχει λεπτὴν γραμμικὴν τεχνοπρίαν μὲ μαῦρα καὶ κόκκινα διαγράμματα, ὁ δὲ ἄγγελος εἰκονίζεται μὲ μακρὸ ὠοειδὲς πρόσωπον, καφέ σκιάς καὶ κόκκινα διαγράμματα, ἐν ᾧ τὰ πτερὰ καὶ τὰ ἐνδύματα κοσμοῦνται διὰ μαργαριτῶν.

Εἰς τὴν ὀροφὴν τῆς δυτικῆς στοᾶς διεσώθη μέγα τμήμα τοιχογραφίας τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῶν σχετικῶν ἐπιγραφῶν: «Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς...εἰς τὸν Οὐρανόν...»

Σῶζονται ἐπτὰ κεφαλαὶ τῶν μαθητῶν καὶ ὁ Χριστὸς βασταζόμενος ὑπὸ ἀγγέλων, κατὰ τεχνοπρίαν ἀρχαιοτέρον ἀνατολικὴν (γραμμικὰ πρόσωπα μὲ λευκὰ καὶ κιτρίνους ἀποχρώσεις εἰς τὰ φῶτα καὶ τὰς πτυχώσεις). Τὰς τοιχογραφίας ταύτας κατέταξα εἰς τὸ Λεύκωμα εἰς τὰ πρωτοβαζοντινὰ μνημεῖα τῆς Κύπρου.

Ἄτυχῶς τὸ σεβασμιον τοῦτο χριστιανικὸν μνημεῖον τῆς νήσου, σήμερον εἰς τὴν κατοχὴν Τουρκοῦ κυπρίου εὐρισκόμενον, χρησιμοποιοῦται ὡς σταυλὸς, εὐχῆς δὲ ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἀπηλλοτριούτο καὶ περιεφράσσετο πρὸς τὸ παρόν, μέχρις οὗ καταστῆ δυνατὴ ἡ εὐπρεπέστερα ἐμφάνισις τοῦ πολυτίμου τούτου παλαιοχριστιανικοῦ λειψάνου τῆς χριστιανικῆς Κύπρου.

II

Ἰδιωτικὰ ὑπόγεια ἢ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους κοιμητήρια.

(Λεύκωμα, Πινάκες 5—7 καὶ εἰκ. 2)

Δεύτερον εἶδος κοιμητηρίων εἶνε τὰ ἰδιωτικὰ κοιμητήρια, ἦτοι οἱ ὑπόγειοι ἢ οἱ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους οἰκογενειακοὶ τάφοι. Τινὲς τούτων ἰδρύθησαν ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, οἵτινες ὅμως ἐχρησιμοποίησαν διὰ ταφὴν καὶ ἀρχαίους τάφους, ὡς τοῦτο συνέβη εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Χαρακτηρικὸν δεῖγμα χριστιανικοῦ οἰκογενειακοῦ τάφου ἐνεχοντος λατρευτικὴν σημασίαν, περιέχοντος δηλονότι λείψανα μαρτύρων, εὑρον ἐν Κύπρῳ εἰς τὸ σημερινὸν ναΐδριον τοῦ ἀγίου Γεωργίου τὸ κείμενον ἔξωθι τοῦ Κτήματος τῆς Πάφου παρὰ τὸ λεγόμενον σπήλαιον Λιμπρὸς εἰς θέσιν Πετρίδια (Λεύκ. Πίν. 6β βλ. καὶ εἰκ. 2). Τὸ ἱερόν βῆμα τοῦ ναΐδριου τούτου εἶνε νεκρικὸς θάλαμος μετ' ἀρκοσολίων, τοῦ τύπου τῶν cubicula τῶν κατακομβῶν τῆς Ρώμης, ἐκτισμένους ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους (ὅμοια ὑπάρχουν καὶ ὑπόγεια ἐν Κύπρῳ—βλέπε Λεύκωμα. Πίν. 6α χριστιανικῶν πιθανώτατα χρόνων). Ἡ συνέχισις τῆς λατρείας διὰ τοῦ μετασχηματισμοῦ τοῦ

τάφου εἰς ἱερόν βῆμα μεταγενεστέρου τρουλλωτοῦ ναϊδρίου μαρτυρεῖ, ὅτι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἐλατρεῦντο πιθανῶς, ἐνχώριοι μάρτυρες, οἵτινες εἶχον λησμονηθῆ εἰς ἐποχὴν ἐρημώσεως περιοχῶν τῆς νήσου ἕνεκα βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ μετασκευὴ φαίνεται γενομένη εἰς νεωτέρους σχετικῶς χρόνους. Ἴσως νὰ ὑπάρχη ἐγχώριός τις παραδοσις τὴν ὁποίαν δὲν ἔτυχε νὰ ἀκούσω. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπάγεται καὶ ὁ δεικνυόμενος τάφος τοῦ Ἁγίου Ἡρακλειδίου ἐν Ταμασῶ περικλειόμενος σήμερον ἐντὸς ναϊδρίου ἐκτισμένου εἰς ρυθμὸν μονοκλίτου σταυροειδοῦς μετὰ τρουλλοῦ ναοῦ ἔχοντος κτιστὸν τέμπλον μετὰ τοιχογραφιῶν καὶ σαρκοφάγους ἐκατέρωθεν. Κάτωθεν τούτου μάλιστα ὑπάρχει ἐκτεταμένον σπήλαιον φημιζόμενον ὡς τόπος τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἁγίου. Ὁ ὑπερῶν τοῦ ἐδαφους τάφος οὗτος τοῦ ἁγίου κεῖται νοτιανατολικῶς τοῦ σημερινοῦ ναοῦ τῆς Ταμασοῦ κτίσματος τοῦ 18ου αἰῶνος (εἰς τὸ τέμπλον τοῦ διασωζονται αἱ χρονολογίαι 1759 καὶ 1774) καὶ χρήζει ἰδίας ἐρεῦνης.

Δεῖγματα ἀρχαίων οἰκογενειακῶν τάφων χρησιμοποιοθέντων ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, ὑπάρχουν πλείστα ἐν Κύπρῳ. Οὕτω μετὰ τῶν λεγομένων «τάφων τῶν βασιλέων» Παλαιοκόστρου Πάφου (συστάδος δηλονότι τάφων λαξευμένων ἐντὸς βράχων μεμονομένως πολλακίς ὑψομένων εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Πάφου) διακρίνονται τινὰ ἔχοντα εἰς τὴν εἰσοδὸν τῶν σπηλαιωδῶν νεκρικῶν θαλάμων τῶν κεχαραγμένων σταυροῦς, διασφάζοντα δὲ ἐνίοτε καὶ ἴχνη τοιχογραφιῶν (βλ. Λευκάματος, Πίν. 1α).

Ἀφ' ἐτέρου μεγάλα ὑπόγεια προχριστιανικὰ λαξεύματα παρέμειναν διὰ ταφὴν καὶ κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους, θαυμάσιον δὲ ὑπόγειον τοιοῦτον νεκροταφεῖον μετὰ λαξευτῆς τῆς ἐπὶ τοῦ βράχου τετραπλεύρου στοᾶς εἰς σχῆμα Αἰθρίου καὶ νεκρικῶν θαλάμων—οἰκογενειακῶν τάφων—λαξευθέντων ὁμοίως εἰς βράχους εἶνε τὸ ἔξωθεν τοῦ Κτήματος καὶ πλησίον τῆς θέσεως «Βασιλικόν» νεκροταφεῖον τὸ γνωστὸν

ὡς Ἀλληνόσπηλιοι (ἦτοι ἑλληνικὰ σπήλαια) (βλ. Λευκάμα Πίν. 5). Τὸ ὄνομα τῆς θέσεως καὶ τὸ σχῆμα τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου συγκροτήματος μαρτυροῦν ὅτι οἱ Ἀλληνόσπηλιοι θὰ ἔχουν θέσιν εἰς τὴν κυπριακὴν λαογραφίαν, εὐχῆς ἔργον δὲ θὰ ἦτο ἂν ἤθελαν αἱ παραδόσεις αὐταὶ ἀναζητηθῆ ὑπὸ τῶν Κυπρίων λογίων.

Τέλος πολλοὶ οὐτόγειοι ἀρχαῖοι τάφοι διεσκευάσθησαν εἰς χριστιανικοὺς ναοὺς, μετὰ δὲ τούτων ἰδιόζοισαν θέσιν καταλαμβάνει τὸ ναϊδριον τῆς Ἁγ. Σολομωνῆς ἐντὸς τῆς Νέας Πάφου (Λευκάμ. Πίν. 7β) με' ἐξαιρέτια λείψανα πρωτοβυζαντινῶν τοιχογραφιῶν ὁμοία ναϊδρια εἶνε: οἱ ἐφ' ἃ Ἄϊ—Γιῶργηδες μετὰ τῆς Νέας Πάφου καὶ Γερουσκῆκου, ἡ Φανερωμένη ἔξωθεν τῆς Λάρνακος κ. ἄ. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν πρέπει νὰ καταταχῶσι: καὶ ὁ λεγόμενος τάφος τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα παρὰ τὴν Ἀμμόχωστον, ἡ Ἁγία Νάπα κ.λ.π.

* * *

Τὴν σύντομην ταύτην ἀνασκόπῃσιν τῶν χριστιανικῶν κοιμητηρίων τῆς Κύπρου ἐκθέτω ἐνταῦθα, ἀπηλλαγμένην βιβλιογραφίας καὶ σχετικῶν συγκρίσεων πρὸς κοιμητήρια ἑτέρων τόπων ὡς γίνεται τοῦτο εἰς τὸν ἐκδοθησόμενον Β' τόμον τῶν κυπριακῶν βυζαντινῶν μνημείων, ἀφ' ἐνός μὲν διὰ νὰ ἐξηγήσω οἱ ὀλίγων τὰς πρώτας εἰκόνας τοῦ ἐκδοθέντος Λευκάματος, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἵνα συστήσω ὡς ἐδήλωσα καὶ ἀνωτέρω νὰ συνσθροισθῶσιν αἱ σχετικαὶ περὶ τῶν Κοιμητηρίων τούτων παραδόσεις καὶ νὰ ὑποδειχθῶσι καὶ ἄλλα κοιμητήρια τῆς νήσου ἅτινα δὲν ἔτυχε νὰ ἐπισκεφθῶ. Οὕτω θὰ πλουτισθῆ τὸ γνωστὸν ἄφθονον ἀγιολογικὸν ὕλικόν τῆς Κύπρου, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχομεν βεβαίως σχετικὰς ἀξιολόγους μελέτας (ἢ βιβλιογραφία εἶνε πρόχειρος καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας τῆς Κύπρου τοῦ Χάκκετ), αἵτινες ὁμῶς δὲν ἔγιναν πάντοτε ἐν σχέσει πρὸς τὰ σωζόμενα ἐν Κύπρῳ μνημεῖα.

Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΤΡΙΝΕΣ ΚΑΛΟΓΕΡΙΣΤΙΚΕΣ

ΚΕΦΑΛΩΝΙΤΙΚΗ ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ

I

Τρινές!... Ἀνοιξιάτικη λιακάδα πρώτης γραμμής.. Τ' ἀργοστόλι συνταορίζοτανε² ἀπὸ τὸ σούσουρο³ καὶ τ' ἀναβλιατοίκι⁴ τοῦ μασκαράδωνε... Πήγαινε νὰ σοῦ φύγη τὸ τσερβέλο⁵...

— Βωρέ⁶, λέω, θά ἴμαι θεοπάλαβος ἂν κάτσω τέτοια μέρα ἐδῶ στή χώρα... Ποῦ νὰ πάω, ποῦ νὰ πάω... Ἐστὸν Ἅγιο!...

Θηλυκῶν⁷, τὸ λοιπὸς, σ' ἓνα λαδὸ χαρτο ἓνα μπουκοῦνι⁸ πρέντζα⁹, λίγο σαλάδο¹⁰ καὶ νιὰ φέτα ρατσιόνα¹¹ — γιὰ νὰ τρώω στὸ δρόμο — καὶ τίραβια¹² γιὰ τὸ μοναστήρι τ' Ἁγίου, τρεῖς-τέσσαρες ὄρες ὄξω ἀπὸ τ' Ἀργοστόλι...

Ἐφκειὸ¹³ τὸ μοναστήρι, ποῦ λέτε, τὸ ἔχτισε, ἐδῶ καὶ κάπου τετρακόσια χρόνια, στὰ καταπράσινα πρόσοδοα τοῦ Μεγάλου Βουνοῦ ὁ ἴδιος ὁ Ἅγιος — ξακουσμένο ὄρκοντόπουλο — ποῦ μοίρασε ὄλα του τὰ φέουδα¹⁴ καὶ τὰ τάλαρα στοῦ φτωχοῦς κι' ἦρτε νὰ βάλῃ σὲ θεογνωσία ἐμᾶς τοῦ Κεφαλονίτες καὶ νὰ βγάλῃ μέσα θεῖ μας τοῦ διαόλους, ποῦ μᾶς ταραζοῦνε... Μὰ ναί, ἓνας βγαίνει δέκα μπαίνουνε... Καὶ τὸ παράδειγμα κι' ἡ διδαχὴ του, σὺν ἐπέρισυ ἔβρεξε!...

Ἄς εἶναι...

Νὰ μὴν τὰ πολυλογᾶμε ἔφτασα κατὰ τὸ βραδάκι στὸ μοναστήρι, μέσ' στὴν ὥρα

τοῦ δείπνου, καίκαθὼς ἤμουνα καὶ πεινασμένος ἀπὸ τὸ δρόμο, στρογγυλοκάθησα στὸ τραπέζι τοῦ γουμενείου, μαζὶ μὲ τὴν κυρὰ-Ἀνυσία, τὴν καλόκαρδη καὶ σεβαστικὴ γουμένισα τοῦ μοναστηριοῦ, καὶ μὲ τὸν πατέρα Ἀκάκιο τὸν οἰκονόμο· ἔνανε καλόγερο ἑβδομητάρη, μὲ νιὰ μαλιαρὴ κεφάλα σὺν κοτρῶνα γιομάτη ἀπὸ τόση καλοσύνη ὄση καὶ ἰδιοτροπία.

— Καὶ πῶς ἦτανε καὶ τοῦτο, γέ μου — μὲ ρώτησε ἡ γουμένισα δίνοντάς μου ἓνα κομάτι ἀπὸ τὴ μυζηθρόπητα ποῦ ὄρεχτικὴ καὶ μυρουδάτη ἄχνιζε ἀπὸ τὸ τραπέζι — καὶ μᾶς καλοκόπιασες τέτοια μέρα σήμερα, ποῦ ἄλλος λέει νὰ βρῖσκεται σπιτάκι του καὶ ν' ἀποκρεῦει μὲ τὴ φαμελιά του¹⁵; Μπά, μπά, σὲ καλὸ σου!...

— Πᾶει φτάσαμε στὸ μὴ περαιτέρω!.. Μουρμούρισε κι' ὁ Ἀκάκιος, κουνώντας σοβαρὰ — σοβαρὰ τὴν κεφάλα του, ἔτσι γιὰ νὰ φανῇ πῶς κάτι λέει κι' ἐφκειὸς¹⁶.

— Ἐ, κυρὰ γουμένισα, τσῆ λέω, βαρέθηκα νὰ γλέπω κάθε χρόνο τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια κάτου στή χώρα· γιὰ δαῦτο ἦρτα νὰ γδῶ πῶς καλογλεντᾶτε κι' ἐσεῖς ἐδῶ στὸ μοναστήρι σὰ σήμερα.

— Ὡ, παιδάκι μου, μαυρόδα¹⁷ στὸ γλέντι πούρτες νὰ γδῆς!... Γιὰ διασκέδασες εἴμαστ' ἐμεῖς τῶρα ἢ γιὰ νὰ δουλεύουμε τὸν Ἀφέντη τὸν Ἅγιο· μεγάλη ἡ χάρι του!... Κι' ἔσταυροκοπήθηκε ἡ κυρὰ Ἀνυσία.

— Χμ!... Ἐγνο.α σου ἄρκοντόπουλό μου, γυρίζει τότενες καὶ μοῦ λέει ὁ Ἀκάκιος, μὴν ἀκοῦς τὴν κυρὰ-γουμένισα· γλεντᾶμε καὶ παραγλεντᾶμε δῶ μέσα... Κι' ὄχι μονάχα τσι Τρινές, μόνε κι' ὄλες τσι ἄλλες μέρες...

15 Τὴν οἰκογένειά του.

16 Κι αὐτός.

17 Κακομοιριά.

1 Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς.

2 Ἀναστατωνόταν.

3 Φῶσαρία.

4 Οὐρλιασμάτα.

5 Μυαλό.

6 Μωρέ.

7 Τυλίγω.

8 Κομάτι.

9 Τυρὶ φέτα Κεφαλονήτικο.

10 Σαλάμι.

11 Ψωμί καρβέλι.

12 Δρόμο κατ' εὐθειαν.

13 Αὐτό.

14 Χτήματα.

—Τοίτο, 'Ακάκιε!... Τὸν ἀντίσκοψε¹⁸ αὐστηρὰ ἢ γουμένισα. Μὰ ὁ 'Ακάκιος εἶχε πάρει φόρα :

—'Άσε με, κυρὸ-γουμένισα νὰν τὰ πῶ νὰ ξεθυμᾶνω, γιατί φτάσαμε στό μὴ περαιτέρω!...

Ναί, ἀρκοντόπουλό μου—ξαναγύρισε καί μοῦ 'πε—ὄλο φαρομάνια¹⁹ καί τραγοῦδι τὸ πᾶμε φέτος μὲ τοῦτες τοὶ διαόλισες, θὲ μου καὶ σχῶρα με, τοὶ καινούργιες δόκιμες ποῦ μπάσαμε στό μοναστήρι...Κι ἄ δὲν πιστεύεις ρῶτα κι' ἐλόου τη²⁰ ποῦ 'ναι πρώτη καὶ καλύτερη σὲ κάθε διαολιά...Καὶ μῶδειξε νιά²¹ δόκιμη ποῦ μπήκε κείνην τὴν ὥρα στό γουμενεῖο.

'Ητανε νιά νόστιμη κοπέλα ἴσιαμε εἴκοσι χρονῶνε μ' ἓνα συμπαθητικὸ μουτράκι γιομάτο διαολιά...Γλέποντας τὸν 'Ακάκιο νὰν τὴ δείχτη θυμωμένος, μᾶς τήραξε²² στὴν ἀρχὴ ξαφνισμένη ὕστερα χαιρέτησε ντροπαλά, χαμήλωσε τὰ μάτια κι' ἀποτραβήχτηκε παράμερα.

—Πῆαιν' ὄξω, μωρή, νὰ μὴ σὲ γλέπουν ἄλλο τὰ μάτια μου...Ποῦ μοῦ κἀνεις τώρα τὴν ὄσια, κατρεγύρα!...Τοῦ φώναξε ἀγριεμένος ὁ 'Ακάκιος.

'Ε, ἄλλο ποῦ δὲν ἤθελε ἢ γουμένισα γιὰ νὰ ξεσπάση τὸ θυμὸ της, ποῦ μὲ τὸ ζόρι τὸν κράτειε τόσην ὥρα.

'Οξ' ἀπὸ τὸ τραπέζι, Περαιτέρο—τοῦ κάνει—πῶχεις καί μοῦτρα νὰ βρίζεις μπροστά σὲ ξενον ἀνθρωπο τὴν κοπέλα καί μὲ συχίζεις χρονιάρα μέρα!...Φῶε σοῦ λέω. τί μὲ τηρᾶς σὰ δεοῦτελο!²³

—Νὰ φυω κυρὰ γουμένισα, νὰ φύω—ἔκαμε πειραγμένος ὁ 'Ακάκιος—μὰ δὲν κάνεις καλά νὰ μὲ προσβέρνηεις ἔδε ἔτσι, γέρον ἄθρωπο... 'Α, ἄ, ἀρκοντόπουλό μου, δὲ βαστάω ἄλλο, θὰν τὰ μαρτυρῶ σὺ ὅλα τοῦ Πανιερώτατου μᾶς²⁴...

'Εκαμα κάτι νὰ πῶ κι' ἐγὼ γιὰ νὰ συβιβᾶσω τὰ πράματα, μὰ ἢ γουμένισα μ' ἀντίσκοψε :

—'Ετσι γκρινιάζει, γέ μου, πάντα μὲ τοὶ δόκιμες.—Μοῦ 'πε τόμου²⁵ ἔφυε ὁ 'Ακάκιος—Προπάντω μὲ τὴν ὑποταχτικὴ μου τὴν 'Άννα.—Καὶ μῶδειξε τὴ δόκιμη ποῦ στεκόταν ἀκόμα παράμερα—'Α, ἀλήθεια, 'Άννα, χαιρέτησε τὸ ἀρκοντόπουλο. εἶν' ὁ ἀνηψιὸς τοῦ Δεσπότη μας.

'Εκείνη μ' ἐχαιρέτησε δειλὰ—δειλὰ καὶ γυρίζοντας κατὰ τὴ γουμένισα το' εἶπε :

—'Οσιότατη, φέρανε μιὰ κουρλῆ²⁶ θὰ κοπιᾶσετε νὰν τὴ δῆτε;

—Δελέγκου²⁷ ἔφτασα' πῆαινε τώρα... Κι' ἄμα ἔφυγε ἢ ὑποταχτικὴ της μοῦ λέει ξακαλουθώντας τὴν κουβέντα της :

—Καὶ ξέρεις γιατί δὲν τὴ χωνεύει ὁ 'Ακάκιος;...

—'Οχι...

—Νᾶ, γιατί τὸν ἔβγαλε Περαιτέρο, ἀπὸ τὸ συνηθειο πῶχει νὰ λὲη ὅλην τὴν ὥρα πῶς φτάσαμε στό μὴ περαιτέρω... 'Ε, τί νὰ κάμης, γέ μου, κοπέλες εἶν' ἀκόμα, μποροῦν νὰ μποῦνε σὲ θεογνωσία ἀμέσως—ἀμέσως; 'Αγάλια—ἀγάλια μὲ τὴν ἡλικία θὰ σοβαρευτοῦνε. Βεραμέντε²⁸ εἶν' ὅλες φρόνιμες καὶ καλὲς κι' ὅλα τοῦτα τ' ἀστεῖα τους εἶν' ἀθῶα κι' ἀπονήρευτα. 'Α, ὅλα κι' ὅλα!...Καὶ τώρα, γέ μου, μὲ συμπαθᾶς νιά στιμοῦλα²⁹ πᾶ' νὰ βολέψω κείνη τὴν κουρλῆ ποῦ φέρανε...

II

Δὲν εἶχε περάσει πολλὴ ὥρα ἀπ' ὅταν ἔφυε ἢ γουμένισα, ὄντες ξάφνου ἀκούω ἓνα «ψίτ-ψίτ». Γυρίζω καὶ γλέπω τὴν κεφάλσ τοῦ 'Ακάκιου νὰ προβάλλη λάου-λάου³⁰ ἀπὸ τὴν πόρτα.

18 Διεκοψε.

19 Παγνίδια.

20 Καὶ τὴν ἀφεντιά της.

21 Μιά.

22 Κύτταζε.

23 Βλάκας.

24 Τοῦ Πανιερώτατου τοῦ Δεσπότη μας.

25 Μόλις.

26 Τρελλῆ.

27 'Αμέσως.

28 'Η ἀλήθεια εἶναι πῶς...

29 Στιμοῦλα.

30 Σιγά-σιγά μὲ προφύλαξι.

— Σσσσ... — Μοῦ κάνει φέρνοντας τὸ δάχτυλο στὸ στόμα του καὶ γνέφοντας μου νὰ πάω κοντὰ του — "Ἐλα δῶ νὰ γδῆς πράματα, ἀρκοτόπουλό μου, ποῦ θ' ἀναριτίδση³¹ τὸ πετσί σου... Ἄγκυκαλὰ δὲν ἦρτες νὰ γδῆς φέστα³² καλογεριστική; "Ἐ, λοιπὸς θὰ γδῆς καὶ θὰ φκαριστηθῆς!..

Καὶ τραβώντας τὰ γένια του:

— "Α, τσί κατρεγαράτσες³³, τσί φαρμασῶνες, χορὸ ἔχουνε στημένονε, ἀφέντη μου, ἀκοῦς χορὸ!... Καὶ λένε καὶ κάτι μοσκοτράγουδα!.. θέ μου καὶ ἤμαρτο!..

— Βωρὲ ποιές, Ἀκάκιε;

— Ποιές ἄλλες, γέ μου, ποιές ἄλλες οἱ προκομένες μας οἱ δόκιμες, ποῦ τσί διαφεντεύει ἢ κυρὰ γουμένισα σὰ νὰ ἔτανε δυχατέρες³⁴ τῆ καὶ μὲ σκυλοβρίζει ὄντας τοῦ πῶ καὶ τίποτσι· σὰν καληώρα ἀπόψε στὸ τραπέζι. "Α, ἐκεῖς τσί βρισιές τῆ ἀκόμα δὲν μπορῶ νὰν τσί χωνέψω. Ἐδωπά στὸ στομάχι ἀκόμα δὲν μπορῶ ν. ν. σὶ χωνέψω. Ἐδωπά στὸ στομάχι μου κάθονται σὰ βολῶμι!..³⁶

Κί ἔτσι λέοντάς μου, μὲ κατέβασε στὸ κελάρι.

Τόμου μπῆκα ἄκουσα διπλὰ κάτι χάχανα καὶ χαρούμενα ξεφωνητὰ κοπελῶνε.

"Ὠ, ὦ λέω τ' Ἀκάκιου γελώντας, ἐδῶ θὰ ἔναι στρωμένο τὸ γλέντι.

— Ναισκε³⁷ ἐδῶ εἶναι γιὰ κόπιασ' ἐδῶ. Καὶ φέρνοντάς με σ' ἕνα φώτολο³⁸ πῶγλεπε ἀπὸ τὸ κελάρι στὴ διπλανὴ κάμαρα, μοῦ ἔπε ἀγάλια ἀγάλια στ' αὐτὶ:

— Τήραξε, τήραξε, ἀρκοτόπουλό μου, μόνε πρόσεξε μὴν πάει καὶ σὲ καταλάβουνε...

Περιεργος κί ἐγώ, ἔριξα νὰ ματιὰ στὴ διπλανὴ κάμαρα... Πέντ' ἔξη δόκιμες, ὄλες κοπέλες καλοδεμένες, εἶχανε βγάλει τὰ ράσα τοῦ κί ἔτσι μὲ τὸ κοντὸ μεσοφούστονο καὶ τὸ σφιχτοκομπωμένο μπουστο, εἶχαν πιαστὴ ἀπὸ τὰ χέρια, ἔτοιμες γιὰ χορὸ. Μπροστὰ ἀπ' οὔλες³⁹ πρώτη καὶ καλύτερη ἢ "Αννα μ' ἕνα γαλάζιο μαντήλι στὸ χέρι, ἔτοιμη νὰ σύρη τὸ χορὸ, ἀρκίνησε νὰ τραγουδάει μὲ νιὰ γλυκειὰ φωνούλα κί ἀπαλή, ποῦ ἢ προφύλαξη κί ὁ φόβος μὴν τύχει κί ἀκουστὴ πάρα ὄξω ἀπὸ τὴν κόμαρα, τὴν ἔκαναν νὰ σιγοτρέμη:

Πέντε-δέκα παπαδιές
κί ἄλλες τόσες καλογρηές
μπαμπάκια βοτανίζανε
κί οἱ μαῦρες τὰ σκαλίζανε...

Κί ὁ χορὸς ἀρκίνησε ἀργὰ καὶ μ' ἀβέβαιο πάσο⁴⁰. Μὰ ἀγάλια-ἀγάλια ἢ φωνὴ τῆς "Αννας δυναμῶσε, τὸ πάσο ταίριασε στὸ σκοπὸ τοῦ τραγουδιοῦ κί ὁ χορὸς ζωήρεψε...

Κί οἱ παπαδιές διψόσανε
κί οἱ καλογρηές πλαντάζανε...

— "Ἀκου, ἄκου, τσί καταραμένες!.. Μούγγρισε ὁ Ἀκάκιος.

Ποῦ νὰ πᾶ νὰ πιοῦν νερὸ
κᾶ' στὸν ἄσπρο ποταμὸ:
Λέει ἢ μιὰ τῆς ἀλληνης:
"Ἐδωπά δὲν εἶν κανεῖς...

— Μμμ! Ξαναμούγγρισε ὁ Ἀκάκιος, δὲν εἶν' κανεῖς ἔ; Ψημένες μου, φεῖδι κολοβὸ ποῦ σᾶς ἔφαε!...

Βγάρτε τὰ ρασάκια σας
τὰ ποκαμισάκια σας
γιὰ νὰ κολυμπήσουμε
νὰ μακροβουτήσουμε....

Ἐκείνην τῆ στιγμὴ γλέπω τὸν Ἀκάκιο νὰ γλυστράη λάου-λάου κατὰ τὴν πόρτα ποῦ ἄνοιγε ἀπὸ τὴν κάμαρα τοῦ χοροῦ πρὸς τὸ κελάρι: κί ἀνοίγοντάς τῆ ἀθόρυβα, νὰ πέρνη τὰ ράσα τοῦν κοπελῶνε ποῦ ἔταν κρεμασμένα ἀπὸ πίσω κί ἀφοῦ τὴν ξανάκλεισε νὰ ῥκεται πάλε κοντὰ μου.

31 θ' ἀνατριχιάση.

32 Γλέντι.

33 Κατεργάρες.

34 θυγατέρες τῆς.

35 Τίποτε.

36 Μολῶβι.

37 Μάλισα.

38 Μικρὸ παραθύρι ποῦ βλέπει ἀπὸ μιὰ κάμαρα σὲ ἄλλη.

39 Ὀλες,

40 Βῆμα.

Οί δόκιμες ξεχασμένες στο χορό δὲν πήραν μυρουδιά ἀπ' ὅ,τι τοῦ σκάρωσε ὁ Ἀκάκιος.

—Τι κάνεις ἐφτοῦ;...⁴¹ Τόνη ρώτησα, χαμογελώντας.

—Τσώπα κι' ἔγνοια σου!... Μώκαμ' ἐκεῖνος κουνώντας ἀπειλητικά τὸ κεφάλι του· κι' ἔστησε προσεχτικά τ' αὐτὶ του στὸ τραγοῦδι τῆς Ἄννας. Κ' ἐκείνη ἀνατσοκοκινισμένη, τραγοῦδαε ξεγνοιασθῆ, μὲ τὴ λαχανιασμένη ἀπὸ τὴν κούρασι φωνῆ τῆς:

Βγάλαν τὰ ρασάκια τους
τὰ ποκαμισάκια τους
γιὰ νὰ κολυμπήσουνε
νὰ μακροβουτήσουνε...

Ἐφκειὸ τὸ γύρισμα φαίνεται πῶς περμενε ν' ἀκούση ὁ Ἀκάκιος, γιατί παραμερίζοντάς με δελέγκου—δελέγκου πρόβαλε τὴ ξαναμαλιασμένη κεφάλου ἀπὸ τὸ φῶτολο κι' ἀγριεμένος ἀρκίνησε νὰ τραγοῦδαί με τὴ χοντροφωνάρα του τὴ συνέχεια τοῦ τραγοῦδιου:

Κι' ὁ ντελῆς καλόγερος
τὶς ἐπαραμονεὺε
πίσ' ἀπὸ τὸν πλάτανο...

—Ἄσαα, μανούλα μου, ὁ Περαιτέρος!... Φώναξαν σκορπίζοντας οἱ δόκιμες κι' ἔτρεξαν νὰ φορέσουν τὰ ράσα τους.

Μὰ ναί. ποῦ ράσα! Τὰ κρατοῦσε ὁ Ἀκάκιος καὶ δείχτοντάς σου τα ἀπὸ τὸ φῶτολο ἐξακολουθοῦσε τὸ τραγοῦδι του:

Πῆρε τὰ ρασάκια τους
τὸ ποκαμισάκια τους...

—Ἄ, τσαπερδόνες⁴², σὰς ἔπιασα στὰ πράσα!... Χορὸ μοῦ θέλατε ἔ; Τώρα θὰ σὰς κάμω γὼ νὰ χορέψετε στὸ ταψί!... Ἄ, μὰ φτάσατε στὸ μὴ περαιτέρω!...

Οἱ ψημένες⁴³ οἱ δόκιμες, ζαρωμένες ἢ μία κοντὰ στὴν ἄλλη, τήραζαν σκιαγμένες⁴⁴ τὸ κατσόκινο μοῦτρο

τοῦ Ἀκάκιου ποῦ πάνω του ζωγραφίζονταν ἡ ἀγρια χαρὰ κι' ἱκανοποίησι τοῦ ρεουσίρησε⁴⁵ ἢ ἐγδίκησί του.

Μ' ἄξαφνα ἡ Ἄννα πειὸ θαρητὴ ἀπὸ τὴ ἄλλες, προχώρησε κατὰ τὸ φῶτολο καὶ τηράζοντάς τονε θυμωμένη, ἔβαλε τὰ χέρια στοῦ γοφούς τῆς κι' ἀποτελείωσε τὸ τραγοῦδι:

Ἐ ντελῆ καλόγερε
δὸς μας τὰ ρασάκια μας
τὰ ποκαμισάκια μας,
γιὰ νὰ μὴ σὲ πιάσουμε
καὶ σὲ ξεμαλιάσουμε!

—Τὴν ἀκοῦς τὴν ἀφορεσμένη λόγια ποῦ μοῦ λέει;—Καὶ πετώντας στὶς δόκιμες τὰ ράσα τους—Πάρτε τα μωρὲς τοῦ λέει, καὶ γιὰ νὰ ξέρετε σὰς ἐγλεπε κι' ὁ ἀνηψιὸς τοῦ Δεσπότη κι' ἄκουε καὶ τὰ μωσκοτράγουδά σας. Κι αὐριο θ' ἀκούσετε τὴν καμπανιά⁴⁶ τοῦ Πανηγυρῶτατοῦ μας ποῦ θὰν τοῦ τὰ μαρτυρήσει ὅλα... Καὶ παραμερίζοντας μ' ἔδειξε στὶς δόκιμες.

Ἐγὼ ἀποτραβήχτηκα δελέγκου ἀπὸ τὸ φῶτολο· μὰ κείνες πρόφτασαν φαίνεται καὶ μ' ἤγδανε, γιατί τσ' ἄκουσα νὰ σιγομουρμουρίζουνε:

—Ψημάρα μας⁴⁷ κι' ἂν τὸ πῆ τοῦ Δεσπότη· θὰ μὰς διώξη οὐλλες τὴ θεόρημες!...

—Ἄκου ὲω, Ἀκάκιε, τοῦ λέω τότες θυμωμένος, ἐφκειὸ τὸ φέρσιμό σου ἦτανε πολὺ χοντρο δὲν ἐντράπηκες νὰ ἐχθέσεις ἔτσι τὴ κοπέλες;

—Μὰ...μὰ... φτάσανε στὸ μὴ περαιτέρω... Μ' ἀποκρίθηκε κατασυχισμένος ὁ Ἀκάκιος.

—Καλὰ καλὰ· ἄσ' τὰ περαιτέρω στὴν ἄκρη καὶ πήαινε νὰ πῆς τοῦ κυρὰ γουμένισας νὰ ῥτη νὰν τοῦ πῶ...

Μὰ ὁ Ἀκάκιος δὲν τὸ κουνουσε ρουπι, μόνε στεκόντανε κι' ἐξεροκατάπινε μαλασουδιασμένος.⁴⁸

—Καλὸ, τοῦ λέω, ἀφοῦ δὲν πὰς ἐσὺ πάω γῶ...

41 Αὐτοῦ.

42 Διαλοθῆλυκα.

43 Οἱ καυμένες.

44 Φοβισμένες.

45 Πέτυχε.

46 Διαταγή γιὰ τιμωρία.

47 Ἀλίμονό μας.

48 Ζαρωμένος.

—“Ακου, ἀρκοντόπουλό μου—μοῦ λέει τότενες—μὴ μοῦ βαστάς κάκια γιὰ ὅ,τι ἔκαμ' ἀπόψε. μὰ δὲ βάσταξ ἄλλο, ὁ θεόρημος. Μὲ πειρόζουνε, γέ μου, οἱ καταραμένες, μὲ πειράζουνε· δὲ μ' ἀφίνουνε στιγμή ἤσυχόνε γέροντ' ἄθρωπο....” Ἀς εἶναι ὅμως καταλαβαίνω πῶς δὲν ἦτανε σωστό τ' ἀποφινὸ μου φέρισμο· γιὰ δαῦτο σὲ πορακαλῶ, ἔτσι νὰ σ' ἔχει ὁ “Ἅγιος πάντα καλὰ, νὰ μὴν πῆς τίποτοι οὔτε τῆ κυρά γουμένιας οὔτε τοῦ Πανιγερότατου μας...

—Πάει καλὰ, τοῦ 'πα, μὲ νιὰ συμφωνία ὅμως· θὰ φιλιωθῆς ἀμέσως μὲ τσι δόκιμες.

—Μὰ....

—Δὲν ἔχει μὰ καὶ ξεμὰ ἢ φιλιώνεσαι ἢ τὰ μαρτυράω οὔλα.

—“Ἀς εἶναι γιὰ πινομὴ σου....

Τότενες κάλεσα καὶ τσι δόκιμες καὶ τοῦ 'πα :

—‘Ἀκοῦστε, κοπέλες, δὲ θὰ πῶ τίποτοι τοῦ Δεσπότη· θὰ μοῦ ὑποσκεθῆτε ὅμως πῶς δὲ θὰ ξαναπειράζετε τὸν πάτερ—‘Ακάκιο, μόνε θὰν τὸν ἀγαπᾶτε καὶ θὰν τὸνε σεβόσαστε σὰν πατέρα σας· κ' ἔτσι οὔτε κ' ἐφκειὸς θὰ σὰς ξανακακιώση⁴⁹...

—Καὶ νὰ μοῦ κόψουν καὶ τὸ παρανόμι⁵⁰ !... Μ' ἀντίσκοψε ὁ 'Ακάκιος.

—Κι' αὐτὸ, φυσικά, θὰ γένη... Καὶ τώρα φιλήσιτε τοῦ τὸ χέρι κα πάρτε τοῦ μετάνοια. Τοὺς ξανάπα γνέφοντάς τους μὲ τρόπο.

Ἐκεῖνες πρόθυμες ἔκαμαν κατὰ πῶς τοὺς εἶπα. Συγκινημένος τότενες κ' ὁ 'Ακάκιος ἀπ' αὐτὴ τους τῆ μετάνοια :

—Βωρὲ κοπέλες, τοῦ λέει, συχωρᾶτε με κ' ἐμένα, βωρὲς, γιὰ τὸ ἄσκημο φέρισμό μου.

Μὰ γιὰτι, βωρὲ παιδιά μου, νὰ μὲ νοφλῶτε,⁵¹ γέρον ἄθρωπο, τόμου ξέρετε πῶς εἶμαι κ' ἐδιότροπος ;...

III

Τὴν ἄλλη μέρα, χάραμα—χάραμα, ἔεκίνησα γιὰ τῆ χώρα
Δὲν εἶχα ὅμως ἀκόμα δρασκελίσει

τῆ μεγάλη πόρτα τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ ἀκούω νὰ μοῦ φωνάζουνε. Γυρίζω καὶ γλέπῶ τὸν 'Ακάκιο νὰ τρέχη λαχαιασμένος νὰ μὲ φτάση.

—‘Ἀρκοντόπουλό μου, μοῦ λέει ἔτσι ἔτσι μ' ἐξέχασες τὸ βουλιασμένο καὶ φεύγει δίχως νὰ μὲ χαιρετήσης ;...

—Μὲ συμπαθᾶς, 'Ακάκιε, στὴ βιάση μου....

—Δὲν πειράζει, γέ μου, καλὰ νὰ 'σαι —Καὶ δίνοντας μοῦ ἕνα κομπολόϊ— Πάρ' το, μοῦ λέει, στὸ χαρίζω, ἔτσι γιὰ 'να μέρετο⁵² ποῦ μὲ φιλιώσες μ' ἐκειὲς τσι δόκιμες.

Μ' ἄξαφνα κατσουφιάζοντας :

—Κι' ὅμως δὲν εἶμ' ἐντελῶς φκαριστημένος. Μοῦ λέει.

—Μπᾶ !, καὶ γιὰτι ;... Μιὰ κ' ὄλα διορτωθήκανε.

—Ναὶ δὲ σοῦ λέω, στώχω καὶ μέρετο μάλιστα, μ' ἀπ' ὄλη ἐφτούνη τῆ φέστα⁵³ θὰ μοῦ μείνη ἐκειὸ τ' ἄτιμο τὸ παρανόμι...

Μέσ' στὴν ὥρα πρόβαλε στὸ παρεθύρι ἢ γουμένια φωνάζοντας :

—Περαιτέρο, ἔ Περαιτέρο !...” Ἐλα ὁπάνου, θεερμηέ μου, νὰ πιῆς τὸν καφέ σου...

—Τι σώλεα γῶ ;! Μῶκαμε ὁ 'Ακάκιος κατασεκλετάδος⁵⁴). Καὶ γυρίζοντας κατὰ τὸ παράθυρο :

—Δελέγκου ἔφτασα, κυρά γουμένια ! Τῆ φώναξε κ' ἔφυε λέοντάς μου ἀπορπισμένους :

—Πάει, ἀρκοντόπουλό μου, μῶμεινε, μῶμεινε !....

ΣΠΥΡΟΣ Α. ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗΣ *

* Ἐγενήθη τὸ 1904 στὸ Ἀργοστόλι τῆς Κεφαλονιάς. Σπούδασε στὸ Γυμνάσιο τοῦ Ἀργοστολίου καὶ ὕστερα Νομικά στὸ Ἐθνικὸ Πανεπιστήμιο.

Μὴ νοιωθοντας κλίση στὸ δικηγορικὸ ἐπάγγελμα, τράβηξε κατὰ τὴ Μουσικῆ καὶ συνεπλήρωσε τὲς σπουδὲς του στὸ Παρίσι.

Καταγίνεται πρὸς πολὺ στὴ λογοτεχνία καὶ δὴ στὰ σκίτσα καὶ τίς ἠθογραφίες τῆς Κεφαλονιάς—τῆς πατρίδας του—ὅπως καὶ στὴν ποίηση.

Ἔχει δημοσιεύσει ἠθογραφίες καὶ ποιήματα στὴ «Ν. Ἑστία» καὶ στὰ «Νεοελ. Γράμματα».

49 θὰ σὰς ξαναθυμώση.

50 Παρατσούκλι.

51 Ἐνοχλᾶτε, πειράζετε.

52 χάρη.

53 Πανηγύρι, φασαρία.

54 Κατσαυχιόμενος.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ἐχω μπροστά μου τὸ μνημειῶδες ἔργο τοῦ κ. Γ. Α. Σωτηρίου «Τὰ Βυζαντινὰ Μνημεῖα τῆς Κύπρου». Εἶναι ὁ πρῶτος τόμος του, τὸ «Λεύκωμα», ὅπου βρίσκονται τὰ σχέδια κ' οἱ πίνακες τῶν Βυζαντινῶν μνημείων τῆς Κύπρου. Στὸ δεῦτερο τόμο θὰ μελετηθοῦν καὶ θὰ ἐρμηνευτοῦν καὶ θὰ παρουσιαστῆ ὁ ὀργανικὴ σειρά ἣ ἐξέλιξη τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης στὴν Κύπρο.

Ἀναρωτιέμαι ὁμως: Γιατί ὡς τώρα νὰ μέναν ἀγνωστοὶ ἀπὸ τὴν Κύπρο τόσοι καὶ τέτοιοι θησαυροὶ τῆς; Γιατί νὰ μὴ φροντίσει ὁ τόπος νὰ περισωθοῦν περισσότερα καὶ ἀρτιότερα μνημεῖα; Ποιά σημασία ἔχουν γιὰ τὸν τόπο; Πῶς εἶναι δυνατόν ἀ ἀσυβαλεῖ ἀποτελεσματικότερα ἢ μελέτῃ καὶ γνώσει τους στὴν τωρινὴ ζωὴ τῆς Κύπρου; Τί χρειάζεται νὰ κάνουμε γι' αὐτὰ;...

Στὰ δύο πρῶτα ἐρωτήματα εἶναι πικρὴ γιὰ τὴν Κύπρο ἡ ἀπάντησις. Γιατί εἶναι ἡ ἀστοργία μας—ἀστοργία γιὰ κάθε τι ποῦ μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν παράδοσι—ποῦ ἔκανε νὰ κλείσουμε τὰ μάτια μας μπροστὰ καὶ στὰ ἁγιασμένα τοῦτα Βυζαντινὰ ἀπομεινάρια. Κ' ἡ ἀστοργία τοῦτη πηγάζει ἀπὸ τὴν ὀλοκληρωτικὴ σχεδὸν ἀπουσία τῆς διδασκαλίας τῆς ἰδιαίτερης Κυπριακῆς ἱστορίας ἀπὸ τὰ σχολεῖα μας. Γιατί ἀγνωώντας τὴν ἱστορία τοῦ τόπου μας δὲν ἦταν βέβαια δυνατόν παρὰ ν' ἀγνωήσουμε καὶ τὰ ἔργα ποῦ δημιούργησαν οἱ προηγούμενοι ἐδῶ γενεές. Κι ἂν κάποτε τύχαινε νὰ πέσουνε στὰ μάτια μας παλιὰ χτίσματα, εἰκόνες κ. ὅ., ξεφλούσαμε ἀπὸ τὴν ἐνόχλησι νὰ τὰ γνωρίσουμε καλύτερα μὲ δύο λόγια γεμάτα περιφρόνησι καί... παντοδύναμη παντογνωσία: «Παλιότερες, παλιμπογιές». Δὲν ἦταν μάλιστα παράδοξο φαινόμενον νὰ πρωτοστατοῦμε στὴν καταστροφὴ τῶν αἰετῶν αὐτῶν μνημείων πρῶτοι ἐμεῖς οἱ ντόπιοι. Γι' αὐτὸ εἶναι θάμα πῶς μπόρεσαν, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀμείλιχτη φθορὰ τοῦ καιροῦ, τῶν ξένων καὶ τῶν ντόπιων, νὰ περισωθοῦν ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν περασμένων αἰώνων κι' αὐτὰ ποῦ βλέπουμε σήμερα. Ἄλλὰ γιὰ τὴν ἀποκαρδιωτικὴ αὐτὴ κατάντια μας καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ γνωρίσουμε καλύτερα, οὐσιαστικότερα κάθε τι ποῦ σχετίζεται μὲ τὸν τόπο μας, ἔγραψα πρὶ δύο χρόνια διεξοδικῶς, (δὲς «Πραϊνὴ» ἀρ. 584—588, 1—6 Ἰούλι 1934, Κ. Προυσῆ Ἡ ἀγνωστὴ Κύπρος.—Ἀκόμη ἐνὰ Κυπριακὸ Ὑπόμνημα.), καὶ δυστυχῶς, δὲν ἔχω ἐδῶ νὰ προσθέσω ἢ νὰ μεταβάλω τίποτε ἀπὸ ὅσα ὠμά διαπίστωσα ἐκεῖ.

Τὴ σημασία ὁμως τῶν Βυζαντινῶν Μνημείων τῆς Κύπρου μπορεῖ καθένας νὰ τὴν κατανοήσῃ ριχνοντας καὶ μὴ μόνον βιαστικῇ ματιᾷ στὸ μεγάλο ἔργο τοῦ κ. Σωτηρίου. Γιατί ἡ τεράστια ἱστορικὴ, καλλιτεχνικὴ, ὀικονομικὴ, θρησκευτικὴ ἀξία τους γίνεται εὐτὺς ὀλοφάνερη, ἀφοῦ στεκουται ἀκόμη μάρτυρες τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τῶν ἀνθρώπων ποῦ ὑπάρξανε πρὶν ἀπὸ μᾶς στὴν Κύπρο. Τὸ καθένα μᾶς ἀνοίγει μὴν ἀπόκρυφῇ σελίδα τῆς ἱστορίας τῆς ἐποχῆς ποῦ τὸ δημιούργησε, μᾶς μιλάει γιὰ τὴς τεχνικῆς δεξιότητες καὶ γιὰ τὴς καλλιτεχνικῆς ἀναζητήσεις τοῦ καιροῦ ἐκείνου, μᾶς ὑποδηλώνει τὴς ὀικονομικῆς δυνατοτήτες τῆς περιοχῆς, καὶ, πάνω ἀπ' ὅλα, μᾶς εἰχνεῖ ρυθμιστὴν ὑπέρτατο τῆς σιέφης καὶ τῆς ζωῆς τῶν τότε ἀνθρώπων, τὴν τυραννικὴ, τολμὰ κανεῖς νὰ πει, ἐπίδρασι τῆς θρησκείας. Ἔτσι μποροῦμε νὰ βοηθηθοῦμε γιὰ νὰ ἐξηγήσουμε καὶ λίνο πολὺ νὰ καταλάβουμε μερικῆς σκοτεινῆς περιόδου τῆς Κυπριακῆς ἱστορίας. Κι' ἀκόμα, νὰ δοῦμε καθαρῶτερα τὴν ἐξέλιξη τῆς ντόπιας προσπάθειας, καὶ νὰ βροῦμε ποιῆς ξένες ἐπιδράσεις δέχτηκε κι' ὡς ποῦ ἐαπλώθησαν αὐτές. Συμπεράσματα λοιπὸν ἱστορικὰ, καλλιτεχνικὰ, κοινωνικὰ κ. ἄ. θὰ βγοῦνε ἀπὸ τὴν προεχτικὴ μελέτῃ τῶν Βυζαντινῶν μνημείων. Ἡ ἐμφάνισι π.χ. πολλῶν μοναστηριῶν σὲ μὴν ἐποχῇ δὲν εἶναι τυχαῖο φαινόμενον, μὰ ὀφείλεται σὲ λόγους ἱστορικοῦς, ποῦ πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν καὶ γιὰ τὴν Κύπρο. Ἐξ ἄλλου τ' ἀποτελέσματα τῆς αὔξεσις τῶν μοναστηριῶν εἶναι πολλὰ κ' ἐνδιαφέροντα, γιὰτι μὲ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν ἐπιβολὴ τους κατορθῶσαν νὰ κανονίσουν κάποτε καὶ τοῦ τόπου ὅλου τὴν πνευματικὴ, ὀικονομικὴ, θρησκευτικὴ, κοινωνικὴ ζωὴ.

Ἐχουμε ὁμως ἀπὸ τὴ μελέτῃ τῶν Βυζαντινῶν μνημείων νὰ ποριστοῦμε κι' ἄλλες πλῆθεις ὀφέλειες, πραχτικότερες. Πάιρνω ἕνα παράδειγμα γιὰ τὴν ἀρχιτεχτονικὴ: Εἶναι γνωστὸ πῶς ξεχωρίζουν μερικὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἀρχιτεχτονικῶν (τῆς ἴδις χρήσεως) μνημείων μίσε ἐποχῆς ὁ ἕνα τόπο, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς στὴν κάθε περιοχὴ διαμορφώθησαν διαφορετικὰ κάποιες λεπτομέρειες τοῦ ἴδιου ἀρχιτεχτονικοῦ τύπου, ἀνάλογα μὲ τὴς συνθήκες τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Στὰ Βυζαντινὰ ἐκκλησιαστικὰ ἱδρύματα ἡ στέγη, λόγου χάρι, ἔχει λίγο πολὺ σῆμα κυλινδρικό, μὲ ἀποκορύφωσι κάποτε τον ἡμισφαιρικό τροῦλλο. Στὰ ὀρεινὰ ὁμως μέρη τῆς Κύπρου παρουσιάζεται καὶ ἡ ἀμφικλινῆς στέγη. Κάποτε μάλιστα βρίσκεται ἡ ἀμφικλινῆς στέγη πάνω ἀπὸ ἄλλη μὲ τροῦλλο (ὅπως στον Ἁγ. Γιάννη Λαμπαδιστὴ τοῦ Καλοπαναγιώτη). Ἐδῶ συναντοῦμε τὴ στέγη αὐτὴ ὄχι γιὰτι διατηρήθηκε ἢ παρόμοια στέγη τῶν πρωτοχριστιανικῶν «βασιλικῶν», ἀλλὰ γιὰτι οἱ τοπικῆς συνθήκες ἐπιβάλανε τὸ

είδος αυτό της στέγασης: γιά νά κυλοῦν εὐκόλα καί νά μὴ κολυμπώνουν πάνω στή στέγη οἱ πολλές βροχές καί τὰ χιόνια πού εἶναι ἀφθονώτερα στίς περιοχές αὐτές φυσικά. Καί βέβαια ἡ σπουδαιότητα τῆς διαπίστωσης αὐτῆς εἶναι φανερή.

Γ' αὐτό πιστεύω ἀκόμα πῶς στήν κυπριακή ἀρχιτεκτονική (μάλιστα οὐ χτίσματα κάπως μεγάλα καί μέ προορισμό ὄχι ἀπόλυτα ἰδιωτικό,) εἶναι δυστό νά μποῦνε μερικά μοτίβα πού ν' ἀνταποκρίνονται ἀμεσώτερα μέ τις τοπικές ἀνάγκες, καί πού τέτοια πλουσιοπάροχα τὰ βρῖσκουμε στά Βυζαντινά μας μνημεῖα. Ἐχῶ ὑπόψῃ τὴν ὥραϊαν ἀπομίμηση ὡς ἓνα σημεῖο τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφάνισης τῆς Μονῆς τοῦ Ἀντιφωνητῆ σ' ἓνα ξεοδοχοεῖο τῆς Κερύνιας, πού, μά τὴν ἀλήθεια, εἶναι ὅτι φυσικώτερο θά περίμενε νά δεῖ κανεῖς σ' ἓνα τόπο σάν τὸ δικό μας γεμάτο ἀπό δική του ἀξιόλογη ἀρχιτεκτονική παράδοση.

Ἐπάρχουν ὁμως καί ἄλλα διδάγματα πού βγαίνουν ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν Βυζαντινῶν μας μνημείων, ἀλλά γι αὐτὰ καθὼς καί γιά τὸν καλύτερο τροπὸν χρησιμοποίησης καί συστηματικῆς ἐφαρμογῆς τῶν διδαγμάτων αὐτῶν θά μιλήσω στὸ ἐπόμενο.

Τὸ σημειώμά μου αὐτὸ θά τὸ κλείσω ἐκφράζοντας στὸ σοφὸ καθηγητὴ κ. Γ. Σωτηρίου τὴν εὐκρινέστατη ἐυγνωμοσύνη τῆς Κύπρου γιά τὴν πολιτισμένη, ἐπιστημονική λαμπρὴ ἐργασία του, «Τὰ Βυζαντινὰ Μνημεῖα τῆς Κύπρου», πού τῆς χάρισε. Γιατί ἀν αὐτὰ τὰ ἴδια παρουσιαζόμενα μνημεῖα τιμοῦν τὴν Κύπρο, ὁμως ἀκόμα περισσότερο ἀξίζει τὸ θαυμασμό καί τὴν ἐχτίμηση ὅλων ὁ κ. Σωτηρίου, πού μέ τόση ἀγάπη, μέ τόση στοργικὴ φροντίδα κ' ἐπιστημονικὴ ἐπιμέλεια τὰ παρουσιάζει καί τὰ δείχνει στοὺς Κυπρίους καί στοὺς ξένους.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ ΚΑΙ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Ἡ μηνιαία φιλολογικὴ ἔκδοσις «Πάφος» ἐπαναλαμβάνει σ' ἓνα σημειώμα της στὸ τ. 5—6 σελ. 185 ὅ,τι καί σ' ἓνα ἄλλο σημειώμα της μέ τίτλο «Γιά τὴν καθαρὴ ἀλήθεια» στὸ τ. 3 εἶχε δημοσιέψει, πῶς δηλαδὴ «ἡ δημοτικὴ χρησιμοποίηθηκε ἀπ' τὸ 1923 ὡς τὸ 1929 στὸ Διοικητήριον Πάφου, καί τὸ 1929 στὴ μετάφραση τῆς Κυβερνητικῆς Γεωργικῆς Ἐφημερίδας, ἀπὸ τὸν συνεργάτη μας κ. Ἀντρέα Ρολάνδη». Μάλιστα στὸ σημειώμα τοῦ 3ου τεύχους ἀναφέρεται ὅτι ὁ κ. Ρολάνδης τὴν χρησιμοποίησε στήν ἀλληλογραφίαν τῆς Διοίκησης τῆς Πάφου.

Δὲν ἔχουμε λόγους ν' ἀμφισβητοῦμε πῶς ὁ κ. Ρ. μεταχειρίστηκε στήν ἀλληλογραφία καὶ μέ τοὺς ἀγρότες τῆς Πάφου τὴ δημοτικὴ ἀπὸ τὸ 1923. Αὐτὸ ὁμως εἶναι ἄσχετο μέ τ' ὅ,τι ζήτησαν νὰ τονίσουν τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» στὸ σημειώμα τους τ. 21—24, σελ. 704. Γιατί σ' αὐτὸ κύριος σκοπὸς τῶν ἡτανε πρῶτα νὰ ἐξάρουν τὸ γεγονός πῶς ὅ,τι γινόταν πρὶν ἀπὸ ἀτομικὴ πρωτοβουλία, πού ὀδήγησε στὴ γνωστὴ ἀπαγορευτικὴ ἐπίσημη διαταγὴ (βλ. *Cyprus General Orders* p. 55), ἐπισημοποιήθηκε τῶρα, καί δεύτερο πῶς τὸ πρῶτο ὁδηγόσιο ἔγγραφο, ἔγγραφο δηλαδὴ πού προορίζταν νὰ διαβαστεῖ ἀπὸ τὸ Παγκύπριον Κοινόν, ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Ἀντρέα ὡς τὸν Ἀκάμαντα, εἶχε μεταφραστεῖ ἀπὸ τὸν ἐπίσημο, ὡς Ἀρχιμεταφραστὴ, λειτουργῆ, τὸν κ. Ἀντ. Ἰντιανό. Καί τὸ πρῶτο ἐκεῖνο ἔγγραφο (πολλὰ τέτοια καὶ ἄλλα ἔγγραφα ἀκολούθησαν) ἦτανε μιὰ Κυβερνητικὴ γνωστοποίηση, πού ὄριζε ἀμοιβὴν γιά ὅποιον θᾶδινε πληροφορίες πού εἴ ὀδηγοῦσαν στὴ σύλληψη καί στὴν καταδίκη ἐκείνων πού ἔκαναν καὶ κυκλοφοροῦσαν κάλπικα νομίσματα. Ἡ γνωστοποίησις βγήκε στίς 26 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1929, καὶ ὁ «Παρατηρητὴς» τῆς Λεμεσοῦ ἡμερ. 10/3/1929 κ' ἡ «Ἐλευθερία» τῆς Λευκωσίας τῆς ἴδιας ἡμερομηνίας γράψανε μ' ἐνθουσιασμό ἐπαινώσας τὴν προσπάθειαν. Ἡ μετάφρασις τῶν ἐπίσημων ἐγγράφων στὴ δημοτικὴ—ἐχτός ἀπὸ τοὺς Νόμους, τὰ Διατάγματα, τοὺς Θεομούς—συνεχίστηκε ἴσαμε τίς 12/8/1929. Τότε βγήκε ἡ ἐπίσημη ἐγκύκλιος πού ὄριζε τοὺς τύπους τῆς γλώσσας πού θά χρησιμοποιονταν στίς ἐπίσημες μεταφράσεις. Ὁ κ. Ρ. μετάφρασε (ἐναμισημῆνα ὕστερ' ἀπὸ τὴν μετάφραση τοῦ κ. Ἰντιανοῦ) τὸ τεῦχος τοῦ Ἀπρίλη καί τὸ τεῦχος τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1929 τῆς Γεωργικῆς Ἐφημερίδας. Μετάφρασε ἀκόμα ὁ κ. Ρ. κάποιον γεωργικὸ φυλλάδιον (Ἄρ. 11.) στίς 23/5/1929.

Κ' εἶσι ἀποδείκνυται πῶς τὸ πρῶτο δημοσίον, παγκύπριον ἔγγραφο δὲν τὸ μετάφρασε ὁ κ. Ρολάνδης.

Καί μιὰ πού ἀνοίχτηκε τὸ ζήτημα εἶναι καλὰ νὰ προστεθοῦν δωπέρα καί τὰ ἐξῆς συμπληρωματικά: Ὅταν ὁ κ. Ἰντιανὸς μετάφρασε τὸ Βασιλικὸν Διάγγελμα ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνάρρωσι τῆς Α. Μ. τοῦ τότε Βασιλέως Γεωργίου Ε', ὁ «Παρατηρητὴς» τῆς Λεμεσοῦ ἔγραψε καί πάλι ὑποστηρίζοντας τὴν προσπάθειαν ταύτην στὴν ἔκδοσιν τῶν 27 Ἀπρίλη 1929 καὶ 25 Μάη 1929, ἐνῶ ἡ «Φωνὴ τῆς Κύπρου» τῶν 27/4/1929 ἔγραψε μέ ἀντίθετον τόνο. Ἡ «Ἀλήθεια» τῆς Λεμεσοῦ τοῦ μ. Μ. Δ. Φράγκουδης ἔγραψε ὕστερ' ἀπὸ τὴν διαταγὴν πού καθιέρωνε τὴν καθαρεύουσαν, στίς 28/8/1929. Παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ τελευταῖον αὐτὸ δημοσίευμα τῆς «Ἀλήθειας» ἔγραψε ὁ καθηγητὴς κ. Roussel στὸ «Libre» ἄρ. 87—88.

Γώρα σχετικά με τὰ ἀποσπάσματα πού πάρθηκαν ἀπὸ τὸ σημεῖωμα τοῦ κ. Π. Χάρη παραπεμπόμε τούς ἀνκνῶστες μας στὴ «Νέα Ἑστία» τ. 218 σελ. 140—141, γιὰ νὰ διαβάσουν καὶ τίς προηγούμενες καὶ τίς ἐνδιάμεσες προτάσεις τῶν ἀποσπασμάτων γιὰ τὴ ξεκάρφωτα ὅπως μῆταν καταδολιεύονται τὸ ἄρθρο. Τὸ ψέμα δὲν εἶναι μονάχα ἡ τέλεια ἀπόκρυψη τῆς ἀλήθειας.

Τὰ «ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

ΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ Β. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Φίλη Σύνταξη,

Στὸ τελευταῖο τεῦχος τῆς φιλολογικῆς «Πάφος» δημοσιεύεται (σ. 175—177) ἕνα ποίημα τοῦ μ. Βασίλη Μιχαηλίδη μετὶ τίτλο «Ἡ Δωδεκάτη Δεκεμβρίου τοῦ 1880 ἐν Λεμνησῶν» καὶ σ' ἕνα σχετικὸ σημεῖωμα στὸ ἴδιο τεῦχος (σ. 186) διαβάζουμε: «Μὲ μεγάλη μας χαρὰ δημοσιεύουμε στὸ τεῦχος μας αὐτὸ τὸ ἀνέκδοτο ποίημα τοῦ μ. Βασίλη Μιχαηλίδη «Ἡ Δωδεκάτη Δεκεμβρίου τοῦ 1880 ἐν Λεμνησῶν» κατὰ εὐγενικὴ παραχώρηση τοῦ ἐκλεκτοῦ συνεργάτη μας κ. Ἀντρέα Ζηλῶρη.»

Τὸ δημοσιεύμενο ποίημα δὲν εἶναι ἀνέκδοτο. Βρίσκεται στὴν πρώτη συλλογὴ τοῦ ποιητῆ πού βγῆκε στὰ 1882: Ἡ Ἀσθενὴς Λύρα. Λυρικά ποιήματα Βασιλείου Μιχαηλίδου. Ἐν Λεμνησῶν ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀληθείας», Ὁδὸς Ἁγίου Ἀνδρέου Ἀριθ. 53.

K. KONTIS.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Memorandum of Books Printed or Lithographed in Cyprus, Registered during the year 1935. (Published under the provisions of Section 23 of Law, No 39 of 1934).

Αὐτὸς εἶναι ὁ κατάλογος τῶν βιβλίων πού βγῆκαν στὴν Κύπρο τὸν περασμένον χρόνον καὶ δημοσιεύεται στὴν ἐπίσημη ἐφημερίδα σύμφωνα μετὸ νόμο—*Cyprus Gazette*, 27th March, 1936. Παρόμοια σημεῖωματα γιὰ τὰ χρόνια 1933 καὶ 1934 ἔχουν δημοσιευτεῖ στους ἀριθμούς 4, σ. 131—133 καὶ 12, σ. 395—396 αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ. Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν βιβλίων πού ἔχουν ἐγγραφεῖ στὴν Κύπρο ἀπὸ τὸ 1887 κ' ἐδῶ ἔχει φτάσει τὰ 1650, χωρὶς βέβαια ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς νὰ περιλαμβάνει ὅλα τὰ βιβλία πού βγῆκαν ἔκτοτε

ἂν ὑπολογίσει κανένας τίς παραβάσεις τοῦ νόμου κ' ἐπομένως τίς παραλείψεις ἐγγραφῆς. Ὁ ἀριθμὸς τοῦ 1935 (93) εἶναι μικρότερος τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ 1934 κατὰ δέκα. Ἄπ' αὐτὰ 3 εἶναι γραμμένα ἐγγλέζικα καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἑλληνικά ἐχτός ἀπὸ ἕνα πού εἶναι γραμμένο καὶ στὶς δύο γλώσσες. Στὰ 93 βιβλία 37 εἶναι ποιητάρικες φυλλάδες γύρω ἀπὸ τὸν ἔρωτα, φόνους κ' ἄλλα κακουργήματα, τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου κτλ. Ἔτσι τὰ θέματα συνεχίζουν τὴν παράδοσιν «τῆς ποιητάρικης ποίησης», πού συνεχίζεται ἐπίσης καὶ στους μαιανδρικοὺς καὶ πολυλόγους, συχνὰ κωμικοὺς, τίτλους τοῦ ἐξώφυλλου. Ὁ ἐπόμενος τίτλος εἶναι χαρακτηριστικώτατος: «Ἄγριος φόνος εἰς Μονιάτην, 11 τραύματα μετὰ μάχαιραν δι' ἐντελῶς ἀσημαντὸν αἰτίαν. Αἰφνίδιος θάνατος γέροντος, τοῦ Γιαννῆ Κουρουμᾶ ἐκ τοῦ χωρίου Μονιάτη (Ἐπαρχίας Λεμεσοῦ) ὑπὸ τοῦ δραστηρίου καὶ καλλίστου Λεωνίδα Μ. Τύλληρου ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου, φανεύσας τὸν παπποῦν του Γιαννῆ Κουρουμῶν, γινόμενον τὴν 15ην Αὐγούστου, 1934, καὶ ὁ ἀπαχοντισμὸς τοῦ φονέως Λεωνίδα Μ. Τύλληρου ἐκ τοῦ χωρίου Μονιάτη (ἐπαρχίας Λεμεσοῦ) τὴν 29ην Ἰανουαρίου, 1935, ἐτῶν 18. Ποίημα συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Λεωνίδα Α. Καραφωδιᾶ, ἐκ Κελοκεδάρων (Πάφου), 1935, Τύποις Κ. Κύρου, Λευκωσία». Ἡ ποιητάρικη παραγωγή, ἂν ἐξαιρέσει κανένας τὰ δύο ποιήματα τοῦ πρωτοποιητῆ Παλαίση, συνεχίζει τὴν παράδοσιν καὶ σ' ἄλλα μετὰ ὅλα τὰ κατὰ καὶ κατὰ τῆς φερόσιμα διαιωνίζοντας μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὰ κύρια γνωριστικά τῆς. Σχεδὸν ἡ ἴδια προσαρμογὴ τῆς γύρω ζωῆ, ὅπως καὶ στὰ περασμένα χρόνια, ἡ ἴδια ἐλαττωματικὴ στιχοουργία, ἡ ἴδια παραμελημένη γλώσσα, πῶ νοθεμένη τώρα, μετὰ ζωηρότερη τὴν ἐπίδρασιν ἀπὸ τὴ γλώσσα τοῦ μορφωμένου πολίτη. Καὶ δίπλα στὰ παλιὰ γνωστά ὀνόματα τοῦ Κλεάνθη Σάββα, τοῦ Ἀζίνου κτλ. οἱ νεώτεροι, ὁ Ἀναστάσης Γρίβας, ὁ Καραφωδιᾶς.

Ἡ περασμένη χρονιά ὅμως μπορεῖ νὰ καυχήθῃ πῶς πολὺ καὶ γιὰ τίς ἄλλες, ἐχτός ἀκόμα ἀπὸ τὰ ἐμπορικὰ, σχολικὰ καὶ νομικὰ βιβλία, λογοτεχνικῆς—φιλολογικῆς κ' ἱστορικῆς ἐκδόσεις τῆς. Οἱ περισσότερες ἔχουν βιβλιοκριθεῖ στὶς σελίδες τῆς πρώτης χρονιάς τοῦ περιοδικοῦ. Ἐνα πρᾶμα εἶναι βέβαιον πῶς τὸ 1935 ἀπ' ἀφορμῆς ὀρισμένων βιβλίων τοῦ εἶναι ἕνα σκαλοπάτι ὄχι καὶ τόσο εὐκαταφρόνητο κ' ἀνάξιο στὴν κλίμακα πού ὀδηγεῖ δωτέρα πρὸς τὸ κορφοβούνι τῆς ἀληθινῆς τέχνης!

N. ΣΚΟΥΡΟΣ

Νίκηφ. Βρεττάκου : «Ο πόλεμος». Ἀθήναι, Ὀκτώβριος, 1935.

Δυὸ εἶναι οἱ τρόποι, ποῦ σύμφωνα μὲ αὐτοὺς μπορεῖ νὰ κριθεῖ ἕνα ποιητικὸ ἔργο : ὁ ὑποκειμενικὸς κί' ὁ ἀντικειμενικὸς. Κι' ὁ ἀντικειμενικὸς τρόπος ἀναφέρεται στὸ γλωσσοπλαστικὸ καὶ ρυθμοπλαστικὸ στοιχεῖο τοῦ ἔργου, ἐνδὲ ὁ ὑποκειμενικὸς στὴν ὑπαρξὴ ἢ μὴ στοιχείων, ποῦ νὰ μπορούν νὰ ξυπνήσουν ὑποκειμενικὰ συναισθήματα.

Ἄν ἐξετασθεῖ ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴ ἀποψὴ ὁ «Πόλεμος» τοῦ κ. Βρεττάκου δὲ θὰ παρουσιάσει τίποτε τὸ ἀξιόλογο : ἡ γλῶσσα, του εἶναι μιὰ ἀπλὴ, συνηθισμένη γλῶσσα, δίχως κανένα καινούριο σύνθετο, χωρὶς καμιὰ λέξη, παρμένη ἀπ' τὴ μεσαιωνικὴ μας γλῶσσα ἢ ἀπ' τὶς διάφορες νέες διαλέκτους καὶ ξανωιωμένη μέσα στὸ πλαίσιο τῆς σημερινῆς, χωρὶς τέλος καμιὰ ἐκλογὴ καὶ χρησιμοποίηση τῶν διαλεκτῶν λέξεων.

Τὸ μέτρο του εἶναι ἕνας ἀπλὸς, ἐλεύθερος στίχος κρατημένος μακριὰ ἀπὸ κάθε δημιουργία νέων τομῶν καὶ ρυθμῶν. Τὸ μόνο τυχαίμενο εἶναι, πὼς συνδυάστηκε ὁ πεζὸς καὶ ἀπλὸς αὐτὸς ἐλεύθερος στίχος μὲ τὴν πεζότητα τοῦ θέματος, τῶν γεγονότων, τῶν εἰκόνων κτλ.

Τὸ ἔργο, ἂν καὶ στὴν ὁλότητα καὶ στὴ λεπτομέρεια δὲ δείχνει τίποτε ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴ τὴν ἀποψὴ, βρίσκει, ὅμως, κάπου— κάπου μιὰ ἀπήχησιν στὸν κόσμο. Αὐτὸ ὀφείλεται στὴν ἐπικαιρότητα του : εἶναι ἀκριβῶς βγαλμένο στὴ δημοσιότητα μαζί μὲ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἰταλοαιθιοπικοῦ πολέμου.

Τὸ θέμα τοῦ ἔργου κοινὸ : εἶναι τὸ αἰώνιο μακελιὸ τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ χαλαστὴς καὶ πλάστης τῶν πολιτισμῶν, ὁ μέγας ὁ Πόλεμος· εἶναι ἡ κατάρα σ' αὐτοὺς, ποῦ ἀκολουθήσαν τὸ πρόσταγμα τῶν δυνατῶν, συρτήκανε στὴ μάχη, χωρὶς καμιὰ διαμαρτυρία, καὶ σκότωσαν τὸν ἀδερφὸ τους· εἶναι τέλος ὁ μακαρισμὸς στοὺς ἀντρείους κί' ἀνθρωπιστές, ποῦ φτάνοντας στ' ἀκρότατο σημεῖο τῆς ἀγάπης γιὰ τὸν συνάνθρωπὸ τους, προτίμησαν νὰ μπηξοῦν τὴ λόγχη στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τῆς παρὰ στὸν ἀδερφὸ τους ἢ στὸν κύριό τους. Ὅσο κοινὸ εἶναι τὸ θέμα, ἄλλο τόσο κί' ἡ εἰκόνα κί' ἡ πορομοίωση. Σπάνια εἶναι τὰ μέρη, ποῦ μπορούν νὰ περιληφθοῦν στὸν κύκλο τῆς καθαρῆς Τέχνης, κί' ἀκόμα πιὸ σπάνια τ' ἀληθινὰ ποιητικὰ εὐρήματα.

Κρεμιόταν
τὸ λαμπρὸ στερέωμα
σὰ σταγόνα λευκὴ
στὸν ὀρίζοντα τῆς ψυχῆς μου..

Τ' ἀράδιασμα, ὅμως, τῶν γεγονότων παρ' ὅλη τὴ φτώχεια τοῦ ἔργου δὲν εἶναι καὶ τόσο

κουραστικὸ. Γιατί ἕνα στοιχεῖο σαρκασμοῦ, ἀναπηδώντας ποῦ καὶ ποῦ, τοῦ δίνει μιὰ σημαντικὴ κίνησι :

Κί' ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ
πλάϊ στὸν περιλαμπρὸ αὐτοκράτορα
ντυμένος κί' αὐτὸς
τῆ μεγάλη στολή του
σηκώνει τὸ χέρι του
καὶ κρατώντας σφιχτὰ τὸν σταυρὸ του
—τὸν σταυρὸ ποῦ πάνω του
γιὰ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀνθρώπου
πέθανε ὁ Γίος τοῦ Θεοῦ—
εὐλογεῖ τὰ ὄπλα...

Ἡ ἀφετηρία κί' ἡ ἐπιδίωξι τοῦ ἔργου εἶναι μιὰ διάθεσι πλατιάς ἀνθρώπινης ἀγάπης. Πραγματικὰ, ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτὴ δὲν μπορούμε, παρὰ νὰ ἐπιτιμήσουμε τὸ ἔργο τοῦ κ. Βρ. μιὰ ποῦ προσπαθᾷ καὶ τὴν ἀγάπην του αὐτὴ νὰ τὴ μεταδώσει σ' ὅλους, νὰ τὴν κάνει ἀπὸ ἰδιωτικὸ κοινὸ χτήμα.

Ὅμως, ἡ ἀγάπη ὅποια κί' ἂν εἶναι καὶ σ' ὅποια ἀλήθεια κί' ἂν ὀδηγᾷ, ὅταν εἶναι ἀπεριόριστη κί' ἀσυγκράτητη πάντα τυφλώνει. Ἔτσι, κί' ὁ Βρ, τυφλωμένος ἀπ' τὴν ἀγάπην γιὰ τὸν ἄνθρωπο, δὲν ἀντιλαμβάνεται, πὼς ὁ πόλεμος εἶναι τ' ἀναγκαῖο κακὸ, ὁ πατέρας τῶν πάντων (Ἡράκλειτος). Τὸν ἀποδίδει οὐ ἐφεύρεσι τοῦ δυνατοῦ, χωρὶς νὰ λαβαίνει ὑπόψην του τὸν ἀνίλο ἀγῶνα, ποῦ παρατηριέται σ' ὅλη τὴ φύση. Στὸν ἀγῶνα αὐτὸ ὁ κάθε ὀργανισμὸς μορθεῖ γιὰ νὰ ὑπερισχύσει γιὰτι «ὁ γὰρ θάνατός σου ζωὴ μου». Τέτια εἶναι τὰ γραμμένα ἀπο τὴ φύση, Κί' ὅποιος ἀντιστέκεται στοὺς φυσικοὺς νόμους μόνον ἢ ἀποτυχία κί' ἢ καταστροφὴ τὸν περιμένει.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Μάνου Κράλη : Ταξίδι στὴ γυμνὴ χρονιά. Λευκωσία—Κύπρος, σ.28 Τιμὴ 6 γρ.

Γράφοντας γιὰ τὴν πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ νέου Λευκωσιάτη ποιητῆ δὲν μπορῶ παρὰ νὰ γράψω μ' ἐνθουσιασμὸ, ὄχι μόνον γιὰτι βλέπω τώρα νὰ πραγματοποιεῖται καὶ νὰ ἐπαληθεύει ἡ πρόβλεψί μου πὼς ὁ ἄνθρωπος ποῦ μόλις ξεμύτισε δειλὰ, μαζί μ' ἄλλους νέους, σ' ἕνα ἀπο τὰ πρῶτα τεύχη τῆς πρώτης χρονιάς τοῦ περιοδικοῦ κατορθώσε νὰ μαζέψει τόσο γρήγορα ἕνα ἀρκετὸ ἀριθμὸ τραγουδιῶν, ποῦ νὰ γιομίζουν μιὰ εἰκοσιοχτασέλιδη συλλογὴ, μὰ καὶ γιὰτι τὰ τραγούδια του ἔχουν μέσα τους μιὰν ἀληθινὴ ποιητικὴ διάθεσι, ἕνα γνήσιο καλλιτεχνικὸ παλμὸ, κλείνουν μιὰν ἐλπίδα καὶ μιὰν ὑπόσχεσι γιὰ κάτι τὸ προσωπικώτερο, τὸ τεχνικώτερο, τὸ ποιητικώτερο : κάτι ἔχει ἀποδοθεῖ

καί κάτι άλλο ανώτερο και τελειότερο θά δημιουργηθεί. Τό σήμερα είναι μι' άσφαλη έγγυση για τό αύριο, τό παρά για τό μέλλο. 'Ο κ. Κράλης δέν είναι βέβαια ένας πηγαίος ποιητής (καί ποίος θά μπορούσε νά καυχηθεί για ένα τέτοιο άνύπαρχτο κι άνυπόστατο πράμα;) μά σημαδεύοντας τό δρόμο, κι άκολουθώντας τ' άχνάρια σ' αυτόν, πού πήρανε άλλοι για νά φτάσουν σέ μία ζωοπάροχη πηγή, δέ διατάζει νά ξεκινήσει κι ό ίδιος για νά φτάσει ώς εκεί. Έξηγουόμαι: δέν ξαίρω άν ή ταξινόμηση του ποιητικού ύλικού στο βιβλίο συμβαδίζει μέ τή χρονολογική του παραγωγή. Πάω νά πιστέψω πώς όχι. Υπάρχουν στην άρχή τραγούδια πού προδίνουν ή, άν θέτε, πού τώρα φέρνουν στο νοϋ καλοθύμιστες και καλογνώριμες δημιουργικές επίδρασεις, παρά πού φανερώνουν ψυχικές συγγένειες και πού τις χάνει κανένας σέ μερικά (πολύ λίγα) ένδιάμεσα για νά τις ξαναβρεί στά υπολείπομενα πολλά, χωρίς νά τις χάσει πειά ίσαμε τό τέλος. 'Ο νεοέλληνας ποιητής κ. Τέλλος "Άγρας μέ τήν ξεχωριστή ποιητική διάθεση κ' έκφραση, τήν ποιητική του θέση, τήν τεχνοτροπία του, τά θέματα του, τή λέξη και φράση του κι αυτή τή ρίμα του, και μέ τή δική του, δικής του έφεύρεσης και πλοκής, ματιέρα είναι ή κύρια κ' ή πιό δυνατή μά κ' ή πιό γόνιμη επίδραση άπάνω στο νεαρό μά και νοτερό και ζωντανό ταλέντο του νεοκυπριώτη ποιητή. Και μαζί μέ τ' άλλα αφήνει τον έαυτό του νά λουστεί στο ρέμα κι αυτής τής κάποιας νοσηρότητας του πρότυπου του, αυτοβασανίζεται, χωρίς άπαρέσκεια, στον καϋμό και τή θλίψη (έτσι στο «Ρωμαντικό θρήνο», τήν *overture* τής συλλογής, κλαίει μία πεθαμένη, πού του ξανάρχεται και ξανάρχεται για νά τήν τραγουδήσει και τήν τραγουδεί πάντα λεπτά και πολύ παθητικά, στο «Παραλλαγή σέ γνώριμο σκοπό» κλαίει τις φευγαλέες χαρές τής ζωής στα «Τέσσερα τεράστια» τή ματαιότητα του κόσμου κτλ.) Χαρακτηριστικοί άκόμη είναι οι έπόμενοι στίχοι:

Τή δική σου χάρη, χνώτο παγερό
πιά δέ θά χαρώ
—μέσα στο νερό μάταιο φεγγάρι...

κ' έχει τόν επαναληπτικό τόνο εκείνου πού τόν έκφράζει συχνά, μέ σκόπιμη αυταρέσκεια, μέ μία στερεότυπη λέξη και φράση, μέ τήν πολυαγαπημένη του ρίμα, τήν οξύτονη καταληκτική συλλαβή τής όνομαστικής, αιτιατικής και κλητικής του πλ-θ των θηλυκών («Φτωχογειτονίες», «Οί περαστικές», «Σέ μία νεκρά-μαξα σπασμένη».) Άλλήθεια, όμως ό κ. Κράλης παρουσιάζει μιάν έργασία πού ένω μιμείται δέν παύει και νά δημιουργεί, γιατί μέσα άπ' τούς ξένους, τούς δανεικούς τόνους πού δέ βγαίνουν βέβαια αύτούσοι κι άνάλλαγοι όπωσ άσυναίσθητα πάρθηκαν

ξεπηδοϋν αρκετοί μετουσιωμένοι, μερικοί καινούργιοι και προσωπικοί ιδιόχρητοι τόνοι. Κι άκόμα προχωρεί (δοκιμάζει) προς τήν περιοχή τής άδολης ποίησης. "Ετσι έγκαταλείπει τή σύγχρονη ζωή, άπαρνιέται τό σύγχρονο πολιτισμό μέ και τό συνδυασμό των μουσικών ιδεών άντί τής περιγραφής, τής έπεξήγησης, του λογιικού έίρμου ζητάει νά διαπεράσει τά γεγονότα, πασπατεύει στα σκοτεινά για τά υπεργεγονότα κι άποπειράται νά δραματιστεί, νά πλάσει μία φαντασματολογία. Πολεμάει ν' άποστειρώσει ή, πιό σωστά, νά έξουδετερώσει τή φύση και τή ζωή και βρίσκεται τώρα στο πρώτο του ίσως βήμα. Δέν είναι για νά υπογραμμίζει κανένας έδω κι εκεί έτούτη ή έκείνη τήν έννοια ή σκέψη. Άσφαλώς εκεί πού έπιμένει νά έφαρμόσει τά δόγματα τής άδολης ποίησης οι λέξεις χάνουν τή λεξικογραφική τους σημασία κι ανατρέπεται ή καθιερωμένη σειρά των φράσεων (βλ. τά δυο τεράστια στο τραγούδι «Σάν ένας έφηβος»). Βρίσκω τότε πώς δέν ύπάρχει ύποκειμένη ανάγκη πού νά πηγαζει άπό τά σκοτεινά διανοητικά έγκατα. Προσοχή άπό τόν επικίνδυνο διανοητικό, άκονώνητο άσκητισμό. 'Ο στίχος δέν μπορεί παρά νά χάσει (έκει πού τις συναντά κανένας) τις τόσο ευχάριστες μουσικές έκπληξεις του.

Άπό τά εικοσιέξη τόσα ποιήματα του, τά «Ένας θάνατος», «Παιδικός σκοπός» «Νύχτες» όμολογώ πώς είναι τά καλύτερα ποιήματα νέου πού έχω διαβάσει στον τόπο μας κ.ι μερικων νέων στην Έλλάδα άκόμα άπό τό 1930 κ' έδω. 'Ο κ. Κράλης είναι ό καλύτερος νεοκυπριώτης ποιητής τής γενεάς του, Δίδω δωπέρα τό τρίτο άπό τά τρία πού αναφέρω πιό άπάνω για δείγμα:

ΝΥΧΤΕΣ

Έκύλισε μαζί μας, στο χρυσό τό χόρτο
σαν καρπός έξαισιος τό φεγγάρι.
Κι άπό τά χείλη τής αγάπης φτάνουν
των έρημων, παρθένων θαλασσών τά μύρα.
Κάτω άπό τήν αίθρια σιωπή των Θεών
φθείρονται οι ψυχές άντικρουτές και λιώνουν
Κάθε φιλή μας μόνο σά στερνό
κάθε άγκάλιασμα μας σαν τό τελευταίο:
Μέ μιάν υπερένταση άπέλειπιδων φτερών
στα μαραμμένα βλεφάρια μας πέρασαν οι ώρες
Κι όταν τά δάκρυα μας ξεραθούνε μέσ στο
[χάωσ
κι ό ήσκιος των βημάτων μας θά λείψει
[μέσ στον ήλιο,
τουτες οι νύχτες πού ευώδιασεν ό θρήνος μας
ανάμεσα στο γαλαξία θά γυρνούν και σ'
[άστρα.

Δέν άμφιβάλλω πώς μία τέτοια ποίηση ποδηγετημένη, όπως πρέπει, θά καταπλήξει μέ τή δημιουργική της παραγωγή. Κι ή συλλογή πού κρατούμε δικαιολογεί τόν έπαινό, τήν εύχή και τήν προσδοκία.

ANT. INTIANOΣ

Γεωργίου Α. Σωτηρίου : «Τὰ Βυζαντινά Μνημεία τῆς Κύπρου. Α' Λεύκωμα. Ἐν Ἀθήναις, Γραφεῖον Δημοσιευμάτων, Ἀκαδημίας, Ἀθηνῶν, 1936, σ. ζ.—νᾶ+162.

Ὁ πρῶτος αὐτὸς τόμος τοῦ ἔργου τοῦ Καθηγητῆ τῆς Βυζαντινολογίας στὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Σωτηρίου, καρπὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιτόπιας ἔρευνας καὶ περιοδείας του στὸ νησί γιὰ δυὸ μῆνες, Αὐγουστοῦ καὶ Σεπτέμβριου τοῦ 1931, κατόπι ἀπὸ πρόσκληση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, εἶναι ἡ πρώτη καθαρὰ ἐπιστημονικῆ, συλλογικῆ ἐργασία, ποῦ ἔγινε ἀπάνω στὰ παλαιοχριστιανικά, καὶ Βυζαντινὰ μνημεία τῆς πατρίδας μας. Γιατὶ ἐνῶ μερικὲς ἄλλες ἐποχὲς τῆς Κυπριακῆς ἱστορίας εὐτύχησαν, πρὶν καιρὸς, νὰ βροῦν τοὺς ἀξιους ἐρευνητὲς καὶ σπουδαστὲς των, καὶ πρέπει νὰ σημειώσουμε δωπέρα τῆ θαυμαστῆ ἐργασίᾳ τοῦ **Camille Enlart** γιὰ τὰ γοθικά μνημεία τῆς Φραγκοκρατίας, τὸ μνημειακὸ ἔργο τῆς Σουηδικῆς Ἀποστολῆς τελευταία γιὰ διάφορες περιόδους τῆς ἱστορίας καὶ τῆς τέχνης τοῦ νησιοῦ, τὰ Βυζαντινὰ μνημεία δὲν εἶχαν τὴν ἴδια καλὴ τύχη νὰ κοιταθοῦν καὶ νὰ μελετηθοῦν ἐνωρίτερα. Στὸ γνωστὸ βιβλίον του γιὰ τ' ἀρχαία καὶ ἱστορικὰ μνημεία τῆς Κύπρου ὁ **Jeffery** ἐνδιαφέρθηκε πῶς πολὺ γιὰ τὰ φράγκικα καὶ λιγώτερο γιὰ τὰ Βυζαντινὰ ποῦ γι' αὐτὰ ἔδειχνε κίβλας μιά κάποια ἀντιπάθεια: ἔτσι εἶχαν κοιταχτεῖ μὲ βιασύνῃ κ' ἐπιπολαιότητα ποῦ δὲν μπορούσε ἀλλιῶτικα παρὰ νὰ ὀδηγήσει σὲ σφάλματα γεγονότων καὶ γνώμης. Τὰ σποραδικὰ ἄρθρα σὲ ξένες καὶ ντόπιες ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ καθὼς καὶ σὲ βιβλία περιηγητικῶν ἐντυπώσεων ἀπὸ δικούς μας, καὶ μὴ, στεροῦνται βέβαια τὸν ἐπιστημονικὸν ποῦ μπορούσε νὰ προκύψει μονάχα ἀπὸ μιὰν εἰδικότητα καὶ πρὸ πάντων ἀναγνωρισμένην εἰδικότητα τῶν γνώσεων, τῆς πείρας, τοῦ κύρους, τῆς σοφῆς περιωπῆς τοῦ κ. Σωτηρίου. Ἡ ἐπιτυχέστερη ἐκλογή ποῦ ἦταν δυνατὸ νὰ γίνῃ ἐγινε στὸ πρόσωπο τοῦ Ἑλληνα Καθηγητῆ.

Τὸ Λεύκωμα Α', ἐχτὸς αὐτοῦ, ἀνήκει στὴ φιλολογικῆ—ἱστορικῆ σειρά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (κ' εἶναι ἡ χειρονομία σημαντικώτατη), καὶ περιλαμβάνει τ' ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια καὶ τίς εἰκόνες τῶν πῶς σπουδαίων στὴν Κύπρον ἑλληνικῶν μεσαιωνικῶν μνημείων, δηλαδὴ τῶν ὄσων λειψάνων ποῦ διασώθηκαν τῆς ἑλληνικῆς χριστιανικῆς τέχνης (ἀρχιτεκτονικῆς, ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς καὶ μικροτεχνίας) ἀπὸ τοὺς πρῶτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ ἴσαμε τοῦ 19ο αἰῶνα. Ὁ τόμος ἔχει ἀφιερῶθαι στὴ μνήμη τοῦ μ. Ἀρχιεπ. Κύριλλου τοῦ Γ' «τοῦ ἀπὸ Κερηνείας», ποῦ ἦταν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἱερῆς Συνόδου καὶ ὁ Εἰ-

σηγητὴς σ' αὐτὴ γιὰ νὰ προσκαλεσθεῖ ὁ σοφὸς Καθηγητὴς νὰ μελετήσῃ τὰ Βυζαντινὰ μνημεία τοῦ νησιοῦ καὶ νὰ κάνει ἔκθεση γιὰ τὴ διάσωση καὶ τὴ διατήρησή τους. Ὁ δεύτερος θὰ περιέχει τὸ ἐρμηνευτικὸν κείμενον καὶ θὰ συμπληρώσει ὅ,τι παραλείφθηκε σχετικὰ μὲ σχέδια, φωτογραφίες καὶ πανομοιότυπα ἐπιγραφῶν. Κι ἀκόμα θὰ προστεθοῦν σ' αὐτὸν μνημεία καὶ ἀπὸ ἄλλες περιοχὰς ποῦ δὲν ἔτυχε ἢ δὲ βρῆκε καιρὸ, στὴν πρώτη του περιοδεία, νὰ ἐπισκεφτεῖ καὶ νὰ μελετήσῃ ὁ σοφὸς μελετητὴς. Αὐτὰ θὰ τὰ κοιτάξῃ στὴ δεύτερη ἐπίσκεψή του ποῦ πολὺ σύντομα σκοπεύει νὰ χάρισῃ στὸ νησί. Ἡ δεύτερη του αὐτὴ ἐπίσκεψή θὰ εὐχόμεσθε νάναι, καὶ πρέπει νάναι μακροχρονότερη κι ἔτσι ἀνετότερη, γιὰ νὰ γίνῃ μπορετὸ νὰ πραγματοποιηθεῖ κι ὅ,τι διατυπώνεται στὸ ἐπόμενον ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἀνακοίνωσή του στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν στίς 17 τοῦ Δεκεμβρίου 1931: «Τὰ λοιπὰ παλαιοχριστιανικὰ μνημεία τῆς νήσου εἶναι ἀνεξερεύνητα ἀκόμη· ὑπάρχουν δὲ ἀφθονα ἐν Κύπρῳ· διέκρινα τὰ θεμελίω ὁμοίως μεγάλων χριστιανικῶν βασιλικῶν εἰς τοὺς Σόλους (νοτιῶς τοῦ θεάτρου ὅπερ ἐσχάτως ἀνεσκαφῶν οἱ Σουηδοί), εἰς τὴν Νέαν Πάφον εἰς τὴν Οὐρανίαν—τὸν σημερινὸν Ἅγιον Τρόφωνα*—(παρὰ τὸ Ριζοκάρπασον), εἰς τὴν Λάμπουσαν καὶ ἄλλ. Ἡ ἀνασκαφὴ τούτων (ἂν θὰ γίνῃ μίαν ἡμέραν) θὰ συμπληρώσῃ σπουδαίας τὰς γνώσεις μας, περὶ τῆς παλαιοχριστιανικῆς τέχνης ἐν Κύπρῳ» (Ἀπ. ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, σ. 1931, σ. 477). Ἡ κατάταξίς τῆς ὕλης στὸν τόμον τοῦτον ἀκολουθεῖ τὴν ἐπόμενη σειρά: Πρόλογος, Πίνακας Περιεχομένων, Γενικὸς πίνακας σχεδίων καὶ εἰκόνων Παροράματα, Ἀλφαβητικὸν πίνακες: πίνακας τοπογραφικὸς, πίνακας μνημείων, πίνακας εἰκονογραφικὸς, χάρτης τῆς Κύπρου. Κατόπι ἀκολουθοῦν τὰ δυὸ μέρη: Μέρος Α'—Ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια Βυζαντινῶν ναῶν τῆς Κύπρου καὶ Μέρος Β'.—Εἰκόνες τῶν Βυζαντινῶν μνημείων τῆς Κύπρου. Τὸ τελευταῖον διαιρεῖται σὲ τέσσερα κεφάλαια: Κεφ.—Ἀρχιτεκτονικῆ, Κεφ. Β'.—Ζωγραφικῆ, Κεφ. Γ'.—Γλυπτικῆ καὶ Μικροτεχνία καὶ Κεφ. Δ'. Ἐπιγραφές. Τὰ κεφάλαια διαιροῦνται καὶ πάλι σὲ μικρότερα μέρη.

Γιὰ νὰ κριθεῖ ὁμως, γιὰ νὰ ὑποβληθεῖ, δηλαδὴ, τὸ θαυματοῦς αὐτὸ ἔργο σ' ἔλεγχον, καὶ μάλιστα σ' ἐπιστημονικὸν ἔλεγχον, ταιριασμένον κὶ ἀνάλογον μὲ τὴν ἐπισιμότητα, τὴν σπουδαιότητα, τὴν ἐπιστημονικότητα του, πρέπει ἀπαραίτητα νὰ ὑπάρχει ἢ προϋπόθεσις πὼς ὅποιος θάπαραιν ἀπ' αὐτὸν τὴν τέτοια βαρεῖα εὐθύνη θάπρεπε κρατώντας τὸ βιβλίον τοῦτον στὸ χέρι ν' ἀκολουθήσῃ κι αὐτὸς τὸ δρομολόγιον τοῦ ἐρευνητῆ, συγγραφέα καὶ

* Ἅγιον Φίλωναν;

νά σκύψει άπάνω στις Ίδιες, όπως εκείνος, έρευνες άν βέβαια ή μόρφωση, οι γνώσεις ή πείρα, ή διαίσθηση του σχετικά με τή Βυζαντινολογική έπιστήμη και τά παρακλάδια της είναι τέτοια πού νά δικαιολογούνε τό τόλμημα. Γιατί πώς άλλοιώςτικά θά σταθεΐ δυνατό νά έχτιμηθει ή μεγάλη έργασία πού έχει γίνει πρό πάντων με τήν αναγνώριση και τήν ταξινόμηση τών μνημείων, πώς θά κατορθωθεί νά διατυπωθει ή γνώμη άν ό τίτλος του βιβλίου άρμονίζεται με τό περιεχόμενο, άν έχουν ή όχι γίνει ούσιαστικές παραλείψεις ή άν έχουν περιληφθει έπουσιώδη πράματα έξαιτίας πού ήταν πρόχειρα στό συγγραφέα, άν ό Ίδιος δέν ήρθε πιο πολύ έρευνητής παρά μελετητής του ύλικού πού του παρουσιάστηκε. Κι ακόμα πώς θά διαπιστωθει άν είναι ή ταξινόμηση όρθη κι άν στα βυζαντινά δέν εισχώρησαν φραγκοβυζαντινά καί τό αντίθετο; Στην προαναφερμένη άνακοίνωση του στην 'Ακαδημία 'Αθηνών ό κ. Σωτηρίου εκφράζει τή γνώμη πώς ό **Enlart** έκανε λάθος συμπεριλαμβάνοντας τά παλαιοχριστιανικά μνημεία της Κύπρου τών χρόνων του 'Ιουστινιανού, τις έρειπωμένες, δηλαδή, εκκλησιές της 'Αφέντρικας και της Συκάδας, στό Καρπάσι ως ρωμανικές Βασιλικές: έπίκριση Ισέτιμου για τό έργο (ώρισμένο σημείο) Ισοτίμου συνάδελφου.

Η εμφάνιση του βιβλίου καλή και φαίνεται πως έχει γίνει μεγάλη και φιλόπονη φροντίδα γι αυτό. Τά σχέδια κομωμένα από τόν αρχαιόφιλο και κυβερνητικό σχεδιαστή τοπογράφο, τόν κ. **Th. Mogabgab** (και διακρίνει τό σχέδιο του μιά σιγουριά, χαρακτηριστικό του έμπειρου και γυμνασμένου χεριού) και τόν επίσης Κύπριο πολιτικό αρχιτέχτονα κ. **I. Περικλέους** κρίνονται συγκρινόμενα με τις φωτογραφίες άπλα κι «εύληπτα». Οι εικόνες, άν ή διαμονή του συγγραφέα δέν ήταν τόσο λιγόχρονη, μπορούσαν νάναι και καλύτερες και νά μη παρουσιάζουν καθόλου τά ΐχνη μιάς κάποιας βιασύνης. Και θά παρατηρούσε κανένας ακόμη πώς άν οι έκτυπώσεις τών σχεδίων δέ διαφαίνονταν κι άπ' τήν άλλη μεριά του χαρτιού, ή καλλιτεχνική εμφάνιση της έκδοσης Ίσως και νάτανε άψογη. 'Αν επίσης χρησιμοποιόταν περισσότερο έλλαδικά (κ' είναι έλάχιστα τά χρησιμοποιούμενα σ' ένα-δυσό μέρη) τότε θά ξασφαλιζόταν μιά τέλεια όμοιομορφία τύπου πού θά ταίριαζε και με τή Βυζαντινή παράδοση.

'Υστερα από τό μνημειακό αυτό έργο πού έχει κερδίσει τήν προσοχή, όπως θά κερδίσει και τήν έχτιμηση, του έλληνικού και του ξένου έπιστημονικού κόσμου, κ' έχει δημιουργήσει ζωηρό ένδιαφέρο γύρω από τή Βυζαντινή Κύπρο, δέ μένει παρά νά συνεχιστεί ή προσπάθεια (κι αυτό είναι τό σπουδαιότερο μέρος ολάκερης της έργασίας) για τή διάσωση και τή διατήρηση τών ελληνικών χριστιανι-

κών θησαυρών του νησιού, και ή 'Εκκλησία της Κύπρου έχει καθήκο νά εφαρμόσει γρήγορα και χωρίς άναβολή τό σχέδιο και τις εισηγήσεις πού αναπτύσσει ό συγγραφέας στην έκθεση του στη Σύνοδο για τήν περισύλλογή και τή διάσωση τών μνημείων και τήν Ίδρυση Βυζαντινού Μουσείου στη Λευκοσία (Βλ. «'Απόστολος Βαρνάβας» 3, περίοδ. 2α, άρ. 40-41, 1931, σ. 717-721 και 733-737). 'Ο κ. Σωτηρίου έχει δώσει ένα έργο όχι μονάχα για τή σημερινή, μά και για πολλές—πολλές κατοπινές γενιές, ένα βιβλίο άπ' εκείνα πού γράφονται κάθε τόσο και μιά φορά, και πού τόν άνακηρύσσει ως τόν πατέρα της Κυπριακής Βυζαντινολογίας. Γι αυτό του άξιζει ή πιο θερμή κ' ή πιο άνεπιφύλαχτη εύγνωμοσύνη του Κυπριακού λαού και του έπιστημονικού κόσμου πού περιμένει μ' ένα μεγάλο αίσθημα άδημονίας και συγκίνησης νά δει και τό κείμενο στο Β' τόμο. Πιστεύουμε πως ό συγγραφέας θά θελήσει νά παραμείνει ό πολυτιμότερος παραστάτης, ν' άναδειχθει ό ακρογωνιαίος λίθος στο έργο της Κυπριακής 'Εκκλησίας. Η 'Ακαδημία 'Αθηνών έξάλλου πού δέχτηκε νά συμπεριλάβει τό έργο στις έκδόσεις της, έχει διατρανώσει με τόν πιο άναμφισβήτητο τρόπο πόσο σοβαρά αντιλαμβάνεται τόν υπέυθυνο ρόλο της και τή μεγάλη έπιστημονική και τήν άλλη της άποστολή. Της ταίριαζει τό πιο έγκάρδιο, τό πιο περιεχτικό, τό πιο μεγαλόφωνο ευγε!

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

Γεώργιου Σεφέρη: «Μυθιστόρημα», 'Αθήνα, «Κασταλία», 1935, Δρχ. 50, σ. 49.

'Απόστολου Μελαχροινού: «Φίλτρα 'Επωδών», 'Αθήνα, 1935, έκδοση Κύκλου, σ. 109.

Τό «Μυθιστόρημα» είναι ή τρίτη ποιητική συλλογή του κ. Σεφέρη. 'Υστερα από τή «Στροφή», πού βγήκε στό 1931, ακολουθεί τόν επόμενο χρόνο ή «Στέρνα» (βιβλίο πού όμολογώ πως δέν τόχω δει) και κατόπι από τρία χρόνια ετούτης:

Τόν άγγελο

Τόν περιμένουμε προσηλωμένοι τρία χρόνια

Σά βγήκε ή πρώτη έκδοση του θυμώμα τήν πολύ θερμή ύποδοχή πού της έγινε και τό επόμενο άπόσπασμα από κριτική σέ βιβλίο φανερώνει ποιά βαθειάν έντύπωση είχε κάνει τότε ή ποίηση του: «Συνεπαρμένος (ό ποιητής) από μιά έσωτερική προσήλωση, από μιά ένδοσκόπηση, έχθρός τών έπιφανειακών

έκδηλώσεων μάχεται να ξεπεράσει κάθε παραδεδομένη λογική σχέση των φαινομένων και των ιδεών, να δημιουργήσει μια λογική, τόσο απρόσιτη, τόσο καινούργια, μια λογική περίπλοκη και συσσεφυγμένη, δίχως όμως να ξεφύγει από τα όρια της έγκυφικής Ισορροπίας». Κ' έδωκε ακόμη άφορμή να γραφτούν άρθρα και σημειώματα κ' επιστολές και να μεταφραστούν αισθητικά και κριτικά άποσπάσματα, έπεξηγηματικά και διαφωτιστικά των άρχων της ποιητικής σχολής που ο Σεφέρης άκολουθούσε κι άγωνιζόταν να προσαρμόσει σ' αυτές την παραγωγή του. Η άδολη ποίηση που τη συναντούσε κανένας διάχυτη και στους σολωμικούς στίχους και σε μεγαλόπνοα παλαμικά ποιήματα ήταν ό αντίκειμενικός σκοπός και τό τέρμα—άν μπορούσε βέβαια να υπέρξει τέρμα—της έντονης κι αδιάλειπτης προσπάθειας του να έκκόλαψει μια παραγωγή που θάτανε σύμφωνη με τά δόγματα όπως είχαν διαμορφωθεί και διατυπωθεί από μια σειρά ξένων ποιητών, από τον Πόου και τον Κόλεριτς τό Βερλαίν, τό Μαλαρμέ και τό Ρεμπώ. Τό αποτέλεσμα του κόπου και μόχθου εκείνου δέν ήταν καθόλου μια άποτυχία. Η προσκόλληση του στη μαγική λατρεία των λέξεων των λέξεων που βαλμένες ή μια δίπλα στην άλλη, σε μίαν έναρμονισμένη τάξη και σειρά σχηματίζουν ένα μουσικό μωσαϊκό, ένα κομπολόι από λαμπρά πετράδια που ή λάμψη του ενός συμπληρώνει τη λάμψη του άλλου κι όλα μαζί ξεχύνουν ένα θεσπέσιο φώς, σάθηκε ή αρχή κ' ή βάση στην ποιητική του σταδιοδρομία. Αυτό δέν ήταν κάτι τό καινούργιο, μια πρωτοφανέρωτη έφεύρεση, μια πρωτάκουστη έκπληξη. Ό Πόου είχε άνακαλύψει ή, σωστότερα, είχε άνασυνδέσει στις σκόρπιες κι ασύνδετες ίδεες του μεταφυσικού Κόλεριτς, του ποιητή τ' «Αρχαίου Θελασσινού» ό τι χραιμέψε ύστερότερα στο Ρεμπώ να πλάσει και να θεμελιώσει τη θεωρία του ποιητή *voyant*: «Αλήθεια ό Ρεμπώ μαζί με τό Βερλαίν σπούδαζε στο Λοντίνο την Έγγλέζικη ποίηση, γλώσσα σκέψη, και ποιήματα καθώς τό «Εύρηκα» του Πόου και τά «Προφητικά Τραγούδια» του Γουίλλιαμ Μπλέικ σφράγισαν με την αύθεντική κι άσβυστη σφραγίδα τους την ποίηση του. Στις άρχές μονοδική και βασανιστική φροντίδα ή μουσική των λέξεων, «ή μουσική πριν από τό κάθε τι». Καμμιά άπόπειρα για φιλοσοφική ή περιγραφική ποίηση: άπεναντίας ριζικός έξοβελισμός κάθε διηγηματικού, έπεξηγηματικού, περιφραστικού και διδαχτικού στοιχείου. Η έπίμονη καλλιέργεια ενός μύχου άναβλυστικού πηγαίου οργανικού ρυθμού που θ' άνύψωνε την ψυχή για ν' άδραχτεί και ν' άποχτηθεί μια υπεράνθρωπη, υπερφυσική πείρα. Έτσι έπιδιώκεται ένας συνδυασμός ιδεών, των πιό παράξενων και των πιό έκπληχτικών,

μιά άλληγορία, μιά φαντασίωση και μιά φαντασμαγορική σύνθεση που άντικαθιστά κάθε λογική κι χρονολογική σειρά. Κι ό Σεφέρης πιστός και γνήσιος όπαδός της άδολης ποίησης γράφει τό πρώτα του τραγούδια σύμφωνα με τίς βασικές κι ορθόδοξες άπαιτήσεις των άρχων της. Μά καθώς οι άρχηγοί, οι κορυφαίοι της έξελισσόμενης άδολης ιδεολογίας δέ μένουν στάσιμοι κι αυτοί τό ζέιο, προχωρεί κι αυτός άκολουθώντας τους, πατημασιά με πατημασιά, άγωνιζόμενος μ' ένα φλογερό κι αχαλίνωτο πάθος πόθου να μεταδώσει ή να μεταγγίσει τη σκέψη του ολόδια ξεπερνώντας κάθε λεχτικό εμπόδιο και σπώντας κάθε στερεότυπο φραστικό μηχανισμό. Ποσες φορές, φαντάζομαι, δέ θάχει άναφωνήσει μεγαλόφωνα και τρανταχτά ό,τι κι ό Ρεμπώ: «*cette langue sera de l'áme pour l'áme*». Μι άτμόσφαιρα από παραιθήσεις, ψευδαισθήσεις κ' έκσταση άπλώθεται γύρω του και τον περισφίγγει. Οραματιζόμενος φαντάζεται πως τό έ γ ώ σ' αυτόν είναι κάποιος άλλος και πως, όταν γράφει, γράφει, μά κάποιος άλλος ύπαγορεύει, πως άντι αυτός να σκέφτεται, κάποιος άλλος σκέφτεται γι αυτόν πως έπενεργεί άπάνω του μι ασύλληπτη κ' ύπερφυσική καθοδηγητική δύναμη που της είναι ένα τυφλό και πειθήνιο όργανο, πως τό έργο του είναι ένα άποκαλυπτικό έργο. Κι έτσι γράφοντας όρμάει προς τ' άγνωστο.

**Beyond time and space there is a Beauty
not to be seized by men in prison who but
[languish etc (Herbert Read)**

με μίαν άνατρεπική και χασματική διάσπαση όλων των αισθήσεων: Μαζί με την άνατροπή της συνειδησμένης λεχτικής σειράς οι γνωστοί ρυθμοί και τά καθιερωμένα μέτρα ύποχωρούν μπροστά στη σαρωτικήν επέλαση του λεύτερου στίχου και οι *Illuminations* και τό *Saison en Enfer* του Ρεμπώ χρησιμεύουν ως τά καταλληλότερα πρότυπα. Ό βραχύλογος πρόλογος της κρινόμενης συλλογής έπαναλαμβάνει ό,τι ακριβώς εκφράζει ό Γάλλος ποιητής στη φράση του: «*Car je est un autre*»: «Είναι τά δυό συνθετικά που μ' έκαναν να διαλέξω τον τίτλο αυτής της έργασίας. ΜΥΘΟΣ γιατί χρησιμοποίησα αρκετά φανερά μά ώρισμένη μυθολογία. ΙΣΤΟΡΙΑ γιατί προσπάθησα να εκφράσω με κάποιον έίρμό, μια κατάσταση τόσο ανεξάρτητη από μένα όσο και τά πρόσωπα ενός μυθιστορήματος». Λοιπόν, τό ένστιχτο δέν είναι ό οδηγός μά ή διάνοια που μάχεται να λυτρώσει τό όν από κάθε τι τό σχετικό και τό κοσμικό:

Αυτός ό άγέρας που γυμνώνει τά κόκκαλα άπ' τη σάρκα.

Και τ' αποτέλεσμα: ή άποθέωση του άκατάληπτου. Η ποίηση τότε καταντά όπως την έζηγει ό Βαλερύ: «*une exercise plutôt qu' une délivrance, une manoeuvre de moi-même, par moi-*

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

"ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ,"

(διάλεξη του κ. Θεοδωρίδη καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης)

même plutôt qu' une préparation». Γι αυτό η έξωτερικευση ενός ποιητικού θεωρείται ως μια σύμπτωση που δε γνησιάζεται για το άκροατήριο κι ούτε το λογαριάζει, κι ό ποιητής ως ένας «έρμητικά» περιορισμένος άσκητής. Ποιός θ' ανακαλύψει τόν κρυπτογραφικό κώδικα; Ό Σεφέρης με τό «Μυθιστόρημα» έχει φτάσει σ' ένα άπρόσιτο στάδιο κι έχει έγκυατασταθεί εκεί ένας έρμηίτης.

"Άλλοτε μάς ήταν εύκολο ν' άντιληφτοϋμε είδωλα και στολίδια.

Και μαζί με τήν έλλειψη έπικοινωνίας με τόν άναγνώστη, γιατί συμβάινει ή φαντασία νά βραδυπορει πίσω από τή συγκίνηση, έχει πάψει πια νά νάναι κ' ένας μουσικός ποιητής. Λείπει, φανερά τώρα, από τό έργο του τό πλαστοουργικό δαιμόνιο, ό Έωσφόρος, ό Προμηθέας. Δέν είναι όπως έλεε ό Ρεμπώ «un voleur de feu». Τό έργο του τό δημιουργεί ή έπιμονή δέν τό ύπαγορεύει ή άνάγκη: δέν άναδύεται από τήν κολυπηθήρα τών δοκιμασιών, τών αγώνων, τών αγωνιών που όδηγοϋν είτε στό μηδενισμό, είτε στήν άνογέννηση. Με τίς θεωρίες από πριν δέν μπορεί ποτέ νά δημιουργηθεί έν' άληθινό και ζωντανό έργο. Στο τελευταίο του έργο είναι σα νά μη έχει άνατείλει άκόμα καμιά διάκριση ανάμεσα τής γνώσης και τού αίσθήματος και μέσα του κυριαρχεί μία σκόπιμη έκβιαστική άνατροπή τών φυσικών σχέσεων τής σκέψης και τού αίσθήματος.

Έξάλλου ή ποίηση τού κ. Μελαχροινού (γιατί κινείται κι αυτός μέσα στους κύκλους τής άδολης ποίησης) συγκριτικά με τό έργο τού Σεφέρη και τήν εξέλιξη και τίς νεότερες τάσεις τής τέχνης που άκολουθεί μπορεί νά κριθεί ως καθυστερημένη, σαν νά μην έχει προχωρήσει πιο πέρα από τό βερλαινικό δόγμα: «de la musique avant tout!». «Κι άκόμα ή μουσική αυτή τού στίχου του είναι πιο πολύ έξεζητημένη ή άπακρυστική. Κουράζει με τά σημειωτά βήματα που κάνει και με τίς παραλλαγές του γιατί και Παραλλαγές όνομαζει μιάν ολάκερη σειρά τραγούδια στη συλλογή του:

ΜΕΘΗ σου ή Τέχνη! Στα βαριά μύρα τών
[κήκων του
σέ θέλγει ό ήσκιος παραλλαγή τ' Άνείπωτου

Τά περισσότερα τραγούδια εκεί μέσα, καθώς κι όλα στο βιβλίο τού Σεφέρη δέν μπορείς νά τά θυμηθείς και νά τά ζωντανέψεις συνειδητά, δέν μπορείς νά τ' άπαγγείλεις στοχαστικά: μονάχα μηχανικά, χωρίς έμφυση και χωρίς έντονότερη άπόδοση για τούτο ή έκείνο τό σημείο. Μπορεί νά είπωθεί γι αυτός ό τι και για τόν τελευταίο ποιητικό τόμο τού Pound από κάποιον κριτικό τού «Times Literary Supplement»: «it is not so much to understand them as to make them a vehicle for your own moods».

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

Ό Σύλλογος Έλληνίδων έπιστημόνων είχε τήν άξιεπαινή έπίνοηση νά διοργανώσει μία διάλεξη με ένα φιλοσοφικό θέμα όμιλητής ήταν ό κ. Θεοδωρίδης, καθηγητής τού πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Η έκλογή στο ζήτημα τού όμιλητή ήταν καθόλα πετυχημένη: άριστος έφαρμαστής τής δημοτικής στη φιλοσοφική έκφραση, έρμηευτής τής πραγματικής έννοιας τής φιλοσοφίας και τό σπουδαιότερο με μία γερή άτομική γνώμη.

Φιλόσοφος δέν μπορεί νά θεωρηθεί κείνος, που ξέρει τίς φιλοσοφικές θεωρίες και συστήματα τών αίωνων, αλλά κείνος, που ξέρει πολύ βαθειά τή ζωή γιατί άπ' αυτό τό βάθος θά βγει ή πραγματική έννοια τής φιλοσοφίας. Ό φιλόσοφος είναι ό κοινός άγωνιστής. Αυτό ήταν ή ούσία τής διάλεξης.

Άπό πολλούς φιλόσοφους, παλιούς και σημερινούς, ή φιλοσοφία θεωρείται ως κοσμοθεωρία, δηλ. καθολική έπιστήμη, που γιά σκοπό έχει τόν καθορισμό τής άρχής και τή γνώση όλου τού αίσθητου κόσμου. Για τόν κ. Θεοδωρίδη φιλοσοφία με τέτιο περιεχόμενο θάταν κάτι τι άχρηστο, που δέ θά μπορούσε νά κρητηθεί σε τέτιο ύψος. Φιλοσοφία είναι ή άνθρώπινη άνάγκη, ή βιολογική λειτουργία για νά φτάσουμε ψηλότερα. Κάτω από τό βαρύ πέπλο τής φιλοσοφίας κρύβεται πάντα ή τάση τής ψυχής τού άνθρώπου για νά καλύτερέψει τή μοίρα του.

Η φιλοσοφία είχε κύριο άντικείμενό της τό "Ό ν, που στη γλώσσα μας θά τό λέγαμε «κάτι». Και στό κάτι αυτό στηρίζονταν οι φιλόσοφοι κάθε φορά, όταν καταφεύγαν σε όρισμούς. Άπ' αυτό όνομάστηκε κι ή φιλοσοφία όντολογία. Αυτή γύρεψε μέσα στόν κόσμο τό όν.

Γύρω άπ' αυτό έχουμε τίς Πλατωνικές κι Άριστοτελικές σκέψεις: Αυτό τού θέλαν τό γύρεβαν παντού, αλλά πάντα τους ξέφευγε.

Σιγά σιγά στό «κάτι» δόθηκε γενικότερη έννοια: κι άπ' αυτό πηγάζουν πια οι μερικότερες έννοιες. Στην άρχή αυτή τών έννοιών ξαναγύρισαν πολλές άπ' τίς σημερινές σχολές.

Άλλά ή άκονισμένη σημερινή κριτική έσπασε τίς έννοιες και τίς ιδέες και μαζί μ' αυτές όλη τή παλιά φιλοσοφία. Οι φιλόσοφοι ξαναβρήκαν τόν άνθρωπο και μαζί μ' αυτό και τόν έαυτό τους: Φύγαγε άπ' τίς Πλατωνικές σφαίρες και ήρθαν στην πραγματικότητα. Θέλουν νά έξετάσουν τό πρόβλημα τής πραγματικής ζωής τού άνθρώπου. Ό ύπεράνθρωπος τού Nietzsche, οι θεωρίες του για τήν καθαρή φυλή, ό ίμπεριαλισμός του δέν περνούν πια.

Πιστεύουμε στην εξέλιχτική θεωρία. 'Ο Darwin έλεγε: «Η πείνα κι' η δίψα, η διαίω- νηση του είδους οδηγούν σ' ένα ανώτερο κόσμο. Η φιλοσοφία είναι αδερφή με τις δυο αυτές όρμες: Είναι η όρμη για την κα- λυτέρεψη, η προσπάθεια για να φέρουμε την κάθαρση στην ανθρώπινη περιπέτεια. 'Ο Φρον- ται την όνομάζει λύση πραχτική του ανθρώ- πινου πεπρωμένου.

Το βάθος αυτό της φιλοσοφίας υπάρχει πρώτα πρώτα στη θρησκεία. Οι 'Ολύμπιοι δέν είναι δημιουργήματα της καλλιτεχνικής φαντασίας των Έλλήνων, αλλά τά ιδεώδη πλάσματα, που γέννησαν ό πόνοσκι' ό πόθος του ανθρώπου. Είναι τά ξέγνοιαστα πλάσμα- τα, που δέν γνώρισαν ποτέ τους τη λύπη και τη φροντίδα για τόν έπιούσιο, που κάθονται σέ παλάτια, κτισμένα χωρίς κανένα κόπο. Στο Πλατωνικό σύστημα είναι όλοφάνερο τό κοινωνικό βάθος. 'Ο Πλάτωνας αγωνίστηκε ν' άνακατευτεί στην πολιτική για να εφαρμό- σει τίν ιδανική του. Κάθε φιλοσοφία είναι με την πολιτεία ζυμωμένη κι' η Ιστορία της εί- ναι τά όπλα τά κοινωνικά των αίωνων.

Τής φιλοσοφίας άναγνωρίσαν πάντα μιá θέση μέσ στη ζωή: Τη βρισκουμε διάχυτη σ' όλες τις έκδηλώσεις της. Είναι θάνατος γι' αυτή να χάσει τόν πλατό όρίζοντα της ζωής και να κλειστεί τόν γραφείο στό Πανεπιστή- μιο, να γίνει διδαχτορική διατριβή.

Καθένας, λοιπόν, όπως γνώρισε τη ζωή βρή- κε άνάλογοι τη μέθοδο για τήν άνούψωση της ανθρώπινης ψυχής. Και η διαφορά των φιλο- σοφικών συστημάτων στους αιώνες δέ γεν- νήθηκε από τίποτε άλλο, παρά από τους τρόπους, που καθένας φαντάστηκε καλύτε- ρους για τήν καλύτερη της ζωής. Η διαφορά είναι η έξωτερική μορφή της φιλο- σοφίας, που τήν δίνει η κάθε εποχή. Οι φιλό- σοφοι, άνάλογα με τήν φιλοσοφική έκδηλωση της εποχής τους, καταπαίστηκαν με προβλή- ματα που νόμιζαν ότι θά λιγοστεύσαν τήν δυστυχία του κόσμου. Και έτσι θ' άπατηθούμε άν από τό φλοοδι προσπάθισουμε να κατα- λάβουμε τό βαθύ νόημα της.

A. ΠΑΣΧ.

ΤΥΠΟΣ

—Στήν Έγγλέζικη τρίμηνη άρχαιολογική επιθεώρηση «*Antiquity*» τού Μάρτη του 1936 σ. 118, ό κ. S. Casson κρίνοντας τήν Έκθεση του Μουσείου του 1934 σημειώνει: «Τό Τμή- μα Άρχαιοτήτων στην Κύπρο άξίζει να τό συγχαρεί κανένας θερμά για τή χρονιάτικη έκθεση του. Είναι μιá μεγάλη πρόοδο που έχει γίνει από τήν έκδοτική άποψη ύστερα από τις φτωχές χρονιάτικες έκδόσεις

των περασμένων χρόνων που σπάνια ήταν ει- κονογραφημένες.»

—Στό γαλλόφωνο έλληνικό περιοδικό *L' Hellenisme Contemporain*, No. 4. Fevrier 1936 p. 369 σημείωμα με τίτλο: «Τά Βυζαντινά Μνημεία της Κύπρου (*Les monuments Byzantins de Chypre*).

—Στό *United Empire, the Journal of the Royal Empire Society*, vol XXVII No 3, March, 1936, p. 133—138 άρθρο του κ. W. L. Brun, M. A. (*Lecturer in History in the University of St Andrews* με τίτλο: *The British Occupation of Cyprus* (βλ. έφημ. Έλευθερία 28 Μαρτ.).

—Στήν «Έλευθερία» δημοσιεύονται του κ. Κ. Αύγερη «'Ο Βισκούνης» (22 Φλ.), κρι- τική του κ. Κ. για τό βιβλίο «Δογματικά συζητήσεις» του κ. Γ. Παπαγεωργιάδου, και του κ. Κ. Κ. «'Η δράσις της φιλικής έται- ρείας» (25 Μαρτ.).

—Στόν «Κυπριακό Τύπο» δημοσιεύεται (21—27 Μάρτη) η διάλεξη του κ. Κ. Προυσή «Τό τραγούδι της θάλασσας».

—Στό «Νέο Κυπριακό Φύλακα» άρχισε από τις 22 Μάρτη τό Ιστορικό άνά- γνωσμα του κ. Κ. Κωνσταντινίδη «'Η παλιά Λευκωσία».

—Στήν «Πρωϊνή» δημοσιεύονται του κ. Ε. Άκριτά «'Η παράσταση του Δόν Κιχώτη» (20 Φλ.) του κ. Κ. Μαρκίδη «Σεξουαλική ά- γωγή» (22—28 Φλ.), κριτική του κ. Λ. Γιανί- δη για τό «Γίόκα μας» του κ. Άνθια (23 Φλ.), για τό ίδιο έργο γράφει ό ίδιος ό κ. Άνθιας (4 Μαρ.) του κ. Σ. Χρίστη «'Η λαϊκή μόρφω- ση» (5—11 Μαρτ.), του ίδιου «Ξενοφών Φαρ- μακίδης (13 Μαρτ.) του κ. Τ. Άνθια «Γύρω από τό παιδι (15—20 Μαρτ.) του κ. Α. Άγκο- στινιώτη «Διδαχτικά συστήματα και βοηθη- τικά βιβλία» (18 και 19 Μάρτη), και του κ. Ε. Άκριτά «Τά πενηντάχρονα του Κωστή Παλαμά» (21 Μαρτ.).

—Μεγάλη συζήτηση γίνηκε στις καθημερι- νές έφημερίδες της Λευκωσίας άπ' άφορμή της άποβολής από τό Γυμνάσιο του μαθητή Γλαύκου Κληρίδη, που, ως γνωστό, άποβλή- θηκε γιατί έγραψε πως πρέπει να μπει η δη- μοτική στό Γυμνάσιο και γιατί τό ύφος του δημοσιεύματος του κρίθηκε ως άνάρμοστο και διασαλευτικό της σχολικής πειθαρχίας.

—Πήραμε τους άρ. 2 και 3 της Μαθητι- κής Φωνής που σίγουρα είναι η καλύ- τερη μαθητική έφημερίδα που ως τώρα βγή- κε στην Κύπρο.

—Στήν «Άλήθεια» ό κ. Zweinic γράφει για τό «θέατρο του» την εξέλιξη του» (21 Φλ.) και για τό Μολιέρο (6 και 13 Μαρτ.).

—Στήν «Κύπρο» ό κ. Θ. Ν. Άντανιάδης γράφει για τόν «Άκάθιστο Ύμνο» (29 Φλ.), κι ό κ. Κλ. Γεωργιάδης για τήν «Κυπριακή διάνοση κατά τους προχριστιανικούς και πρωτοχριστιανικούς χρόνους» (7 Μάρτη).

—Στήν «Πάφο» (5 Μαρ.) δημοσιεύεται

περίληψη τῆς διάλεξης τοῦ κ. Λ. Φιλίππου γιὰ τὸ Λεόντιο Μαχαιρᾶ.

—Στὸν «Παρατηρητὴ» δημοσιεύεται κριτικὴ γιὰ τὸ «Γιόκα μας» τοῦ κ. Τ. Ἀνθία (1 καὶ 12 Μαρ.)

—Στὶς «Μακεδονικὲς Ἡμέρες» (Γεν.) εὐνοϊκὸ σημεῖωμα γιὰ τὴ μετάφραση τῶν Κυπριακῶν νόμων στὴ δημοτικὴ ἀπὸ τὸν κ. Ἰντιάνο.

—Στὰ «Παναγιῶπτια» (22 Φλ.) ὁ ζωγράφος κ. Γ. Δήμος παρουσιάζει σὲ μίαν ξυλογραφίᾳ τοῦ τόν Κύπριο λογοτέχνη κ. Νίκο Νικολαΐδη πλαισιωμένο μὲ τὰ βιβλία του.

—Πήραμε τὰ νέα περιοδικὰ «Κρητικὲς Σελίδες» ποῦ βγαίνει στὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης μὲ διευθύντρια τὴν κ. Θάλεια Καλλιγιάννη, «Ἀργῶ» μὲ διευθυντὴ τὸν κ. Σ. Ἀνεμο (154 Λασκαρίδου, Καλλιθέα), Ὁ Λόγος» μὲ διευθυντὴ τὸν κ. Ν. Παπαγεωργίου. Ὄνόματα γνωστὰ ὅπως τοῦ Α. Γιαλούρη, Κούλη Ἀλέξη, Σοφίας Μαυροειδῆ—Παπαδάκη καὶ τοῦ Σικκοῦ μας Π. Κριναίου ποῦ στὴ σ. 19 δημοσιεῖται ἕνα του ποιήμα μὲ τίτλο «Σφίγγα χωρὶς Οἰδίποδα» κ. ἄ. μποροῦν νὰ ἐγγυηθοῦν μίαν ἐπιτυχία. Τὴν εὐχόμεσθε.

—Ἐπίσης πήραμε τὰ περιοδικὰ «Τὰ Νέα Γράμματα», «Παιδεία» «Γνώσις» «Νέα Ἐποχὴ», «Φύλλα Τέχνης».

ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Ἐνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς, ποῦ τῆς ἀφαίρει πολὺ ἀπὸ τὴ σοβαρότητα καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα ποῦ εἶναι ὡσὸτὸ νὰ ἔχει, εἶναι ἡ κάποια προχειρότητα στὴν ἐμφάνισή της, ἡ ἔλλειψη συστήματος καὶ ὀργάνωσης. Γι' αὐτὸ χαιρετίζουμε μ' ἐνθουσιασμὸ τὴν Ἰδρυση τοῦ «Γραφείου Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν» στὴν Ἀθήνα, ποῦ τὸ διευθύνει ὁ Κύπριος λογοτέχνης κ. Μελῆς Νικολαΐδης, γιὰ τὸ Γραφεῖο αὐτὸ ἀποτελεῖ μίαν ἀξιόλογη ἐκπολιτιστικὴ πρόοδο στὸν τόπο μας καὶ συμπληρώνει ἕνα μεγάλο κενό. Εἶναι μίαν σοβαρὴ ὀργάνωση ποῦ θὰ προσπαθῆσει νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς Ἑλλήνες συγγραφεῖς καὶ τὸ διανοούμενο κοινὸ σὲ κάθε τι ποῦ σχετίζεται μὲ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη. Ἐχει δικὸ του Τυπογραφεῖο καὶ συγχρονισμένον βιβλιοπωλεῖο. Ἀναβαβαίνει τὴν ἐκδοσὴ καὶ τὴν κυκλοφορίαν βιβλίων, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἰδρυση καὶ πλουτισμὸ βιβλιοθηκῶν. Κατάρτισε εἰδικὴ ὑπηρεσία ἀποκομμάτων ἀπὸ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ, ποῦ σίγουρα θὰ βοηθῆσει πολὺ τοὺς διανοούμενους. Γιατὶ βέβαια δὲν εἶναι δυνατό ἕνας διανοούμενος, ὅσο καὶ νὰ θέλει, νὰ παρακολουθεῖ ὅλα ὅσα γράφονται στὸν ἀπέραντο Τύπο, ποῦ τυχόν τὸν ἐνδιαφέρουν. Φτάνει ὁμως τώρα νὰ δηλώσῃ στὸ ἑλληνικὸ «Γραφεῖο Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν» πῶς θέ-

λει νὰ μαθαίνει ὅλα ποῦ γράφονται γιὰ τὸν Παλαμᾶ π.χ., καὶ θὰ ἔχει ἀμέσως τὰ σχετικὰ ἀποκόμματα ἀπὸ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς τὰ καλὰ ἀποτελέσματα τῆς ὠφέλιμης αὐτῆς ὀργάνωσης θὰ φανοῦν πολὺ γρήγορα, ὅταν μάλιστα ἀρχίσει νὰ ἐκδίδει τὸ Βιβλιογραφικὸ Δελτίο, καὶ ὅπως ἀναγγέλλει, καὶ τὸ μεγάλο ἐτήσιο περιοδικὸ «Ἑλληνικὴ Ζωή», ποῦ θὰ εἶναι μίαν εὐρύτατη ἐπιθεώρηση τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας, ὅπως σήμερα παρουσιάζεται στατικὰ καὶ δυναμικὰ.

Γι' αὐτὸ συσταίνομε τὸ Γραφεῖο τοῦτο μ' ὅλη μας τὴν καρδιά στοὺς ἀναγνώστες μας, ποῦ πάντα θὰ τὸ βροῦνε πρόθυμο βοηθὸ στὶς πνευματικὰς τοὺς ἀσχολίες. Ἡ διευθύνσή του εἶναι: Γραφεῖο Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν 2 Μαυρομιχαλή, Ἀθήνα.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Αὐτοῦσθε γιὰ τὴ συνεργασία τοῦ κ. Φίλας Λεμπέγκ δὲν εἶναι δυνατό νὰ δημοσιεῖται σήμερ' ἰσως κατορθώσῃμε νὰ τὴ δημοσιεύσῃμε πρὸ ὕστερα μαζί μὲ τὴ δικαιοσύνη γιὰ τὴν ἀναβολὴ τῆς δημοσίευσής της.

—Ὁ κ. Κατουρός γιὰ λόγους ἀνεξαρτήτους ἀπὸ τὴ θέλησή του δὲν μπόρεσε νὰ δημοσιεῖσει τὴ συνέχεια τοῦ λαογραφικοῦ ἀρθροῦ του σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος· θὰ τὸ κάμει στὰ προσεχῆ τεύχη.

—Ἀγγέλεται ἡ ἐκδόσι βιβλίου τοῦ κ. Λεωνίδα Κύρη (Κ. Λομπούσιου) μὲ τὸν τίτλο «Στὰ Κυπριακὰ χωριά», διηγήματα του ἀπὸ τὴν Κυπριακὴ Ζωή.

—Ὁ κ. Χρ. Γαλατόπουλος θὰ ἐκδώσει πολυεπίθε τόμο ποιημάτων του μὲ τίτλο «Τραγούδια τῆς Φυλακῆς μου». Ἡ ἐκδόσι θὰ γίνῃ σὲ πολὺ καλὸ χαρτί κ' ἡ ἀξία της θάναί 4 σελ.

—Ἀπὸ τὸ καλλιτ. Τυπογρ. τοῦ κ. Θ. Κυριακίδη βγαίνει σύντομα τὸ βιβλίο του καθ. κ. Κλ. Γεωργιάδη «Οἱ Πρῶτοι Κατοικοὶ τῆς Κύπρου» ποῦ πῆρε Ἀ' βραβεῖο (στὸ φιλ. διαγ. Κυρίλλου Γ'). Θ' ἀποτελεῖται ἀπὸ 300 σελ. (80) κὶ ἀπάνω καὶ θὰ πουλεῖται 3 καὶ 4 σελ.

—Ἡ Ἀγγλίδα συγγρ. Κα Chapman γνωστὴ ἀπὸ τὰ βιβλία της γιὰ τὴν Ἰσπανία καὶ τὴ Χώρα τῶν Λαπῶνων βρισκεται τώρα στὴν Κύπρο γιὰ νὰ γράψῃ βιβλίο γιὰ τὴ νησί μας. Σκίτσα της θὰ στολιζοῦν τὶς σελίδες τοῦ ἔργου της.

—Ὁ κ. Megaw, Ὑποδιευθὴς στὴ Βρετ. Ἀρχαιολ. Σχολή Ἀθηνῶν ἔχει ἐπισκεφτῆ τὴν Κύπρο· στὴν περίοδον τοῦ φροντίου νὰ δεῖ πολλά ἀπὸ τὰ Βυζ. μνημεῖα ποῦ περιλάβῃ τὸ βιβλίο του ὁ κ. Σωτηρίου. Ἡ γράψῃ βιβλιοκρισία τοῦ Λευκώματος τοῦ κ. Σωτηρίου γιὰ κάποιο Ἀγγλικὸ ἐπιστημονικὸ περιοδικόν.

—Ὁ κ. Bert Hodge Hill τοῦ Πανεπιστημ. τῆς Πενσυλβανίας στὴ Φιλαδέλφεια ποῦ εἶχε διακοπῆς τὶς ἀνασκαφές του στὸ Κοῦριὸ τὸ χεῖμῶνα γύρισε γιὰ νὰ συνεχίσει. 190 στρέμ. γῆς ἔχουν ἀπαλλοτριωθεῖ γιὰ τοὺς σκοποὺς τῶν ἀνασκαφῶν.

—Οἱ τιμητικὲς γιορτὲς γιὰ τὸ μεγάλο Βυζ. μουσικοδιδάσκαλο κ. Στ. Χουρμούζιο ἔχουν ὀριστεῖς στὶς 19 τρέχ. Ἐχει ὀριστεῖς ὄργ. ἐπιτρ. μὲ πρόεδρον τὸν Σεβ. Τοποτηρητὴ Ὁ κ. Κ. Κ. Παυλίδης τῆς «Φωνῆς τῆς Κύπρου» θὰ κάνει τὴν προσφώνηση.

—Ἡ Ἐθνικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἔχει ἀποφασίσει σύμφωνα μὲ ὑπόδειξη τοῦ κ. Σωτηρίου νὰ στείλῃ τὸν κ. Π. Κυρίτση, Διάκονο τῆς Ἀρχιεπ., στὴ Γερμανία γιὰ Βυζαντινολογικὰ σπουδὰς.

—Ὁ Ἐφορὸς τοῦ Κυπρ. Μουσείου κ. Δικαίος, ποῦ μὲ τὴν ἀποχώρησίν του κ. Χίλτον διορίζεται πρὸς. Διευθυντῆς τοῦ Τμήματος Ἀρχαιοτήτων, ἔχει κάνει ἀνασκα-

φές στην τοποθ. 'Βουνοί,, άπάντι στο μικρό σταθμό Χοιροκοιτίας στην έπαρχ. Λάρνακας, που κρήτησαν τρίς βδομάδες. Οι έρεινες έφεραν σέ φώς σπουδαιότατα λειψανά πολιτισμού που άνηκει στή νεολιθική έποχή. Κύριο δίως χαρακτηριστικό του είναι ή γενική χρήση πέτρινων άγγείων κ' έργαλειών κ' έτσι άνηκει σέ στάδιο άρχαίο. Τερό άπό τό στάδιο τής 'Ερήμης που σ' αυτό ή χρήση πήλινων άγγείων είναι σχεδόν γενική. Μά τό πιο σπουδαίο στοιχείο που ξεφανέρωσαν οι άνασκαφές τής Χοιροκοιτίας είναι ή άνεύρεση οικόδομήματος που ώρισμένως είχε ιερό χαρακτήρα. Αυτό άποτελείται άπό μία κυκλική αίθουσα (διάμ. 9 μέτρα) με τοίχο πλατύ περισσότερο άπό 2 μέτρα και περισσότερο άπό 3 μέτρα στο ύψος. Μεσα στην αίθουσα βρέθηκαν όρθογώνια χτισματα που φαίνεται πως ήτανε ιερές τράπεζες για προσφορές άπό τή μια και τήν άλλη μεριά τους βρέθηκαν ανθρώπινοι σκελετοί. Γύρω άπό τήν κυκλική αυτή αίθουσα έσοκπα. σθηκε ένας τεράστιος τοίχος που τό πάχος του είναι 3-4 μέτρα και τό ύψος του περισσότερο άπό 4 μέτρα. Τό σήμα του μοιάζει σάν πέταλο. Άνάμεσα άπό τήν κυκλική αίθουσα και τόν έξωτερικό τοίχο υπάρχει πλατύς διάδρομος που φαίνεται πως χρησιμοποιόταν για θυσίες. Αυτό μαρτυριέται άπ' τις χτιστές κυκλικές τράπεζες για προσφορές και άπό τά πολλά κόκκαλα ζώων και τις αποστρακωμένες ούσιες. Τό μεγάλο ένδιαφέρο τής ανακάλυψης αυτής είναι φανερό. Είναι σιγουρο πως τά έρείπια άνήκουν σέ ιερό τέμενος. Ποιά ήταν ή λατρεία που γίνονταν και σέ πιο θεό άφιερωμένος ό ιερός χώρος είναι προβλήματα που θα μελετηθούν και χρειάζονται περισσότερη έρευνα. 'Ισως όμως νά πρόκειται για λατρεία τών νεκρών.

Σ' άλλα μέρη του συνοικισμού άνακαλύφθηκαν κυκλικές κατοικίες.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Emile Verhaeren: Οι πρώινές ώρες και οι ώρες του άπομειήμερου, μετάφραση Μάρκου Τσιριμιώκου, 'Αθήνα 'Τά Χρονικά', 1935, σ. 107.

-Κώστα Στ. Κοφινιώτη: 'Εξόριστοι (ποιήματα), 'Αθήνα, 1936, σ. 47.

-'Α. Π. Βακαλοπούλου: 'Τρεις όκοι Βυζαντινού ρυθμού έν Θεσσαλονίκη', 'Ανατύπωση έκ του περιοδικού 'Γρηγόριος ό Πολυμάχος', έν Θεσσαλονίκη, 1935.

-Μάνου Κράλη: Ταξίδι στή Γυμνή Χρυσιά (ποιήματα), Λευκοσία (Κύπρος), σ. 28, Τιμή 6 γρ.

-'Αθανάσιου Λαυριώτου: Προσκυνητήριον και οδηγός 'Ιερών Μονής Μεγ. Λαύρας του 'Αγίου 'Ορους, 'Εκδόσεις 'Νέας Τέχνης'-'Αθήναι, 'Αγιον 'Ορος 1936, σ. 72.

-Colonial Reports—Annual. No. 1741 Annual Report on the Social and Economic Progress of the People of Cyprus, 1934. London, 1936. Price 2s. 6d net. pp. 58.

-Cyprus. Report of the Department of Education for the school year 1934—1935. Price two shillings. Nicosia.: Printed at the Cyprus Government Printing Office, 1936, pp. 26.

-Φάνη Μιχαλόπουλου: 'Ίδε ό άνθρωπος.

'Ένας έκλεκτός τής 'Ακαδημίας, 'Αθήνα, έκδοση Μουσικών Χρονικών, 1936, σ. 38, Δρχ. 15.

-Νίος Φωστήρ 'Επιστημονικός', όιος καταδεικνύεται έκ προσφάτου περί τών Σολωμών Έργου του ύπό βεβήλου άνεπιστημονός, 'Αθήναι, τύποις Α. Διαλήμα, 1936.

Γ. Βαλέτα: 'Τά Νέα Λεσβιακά γράμματα.—Β'—Χριστόφορος Λαίλος'. Μυτιλήνη, Τυπογραφείο Δημοκράτη 1935.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ζ. Ρωσσίδη, Λεμεσό. 'Η μετάφραση σας άπ' τό Βερλαιν θα μπει στο πρώτο κατόπι άπό τό τιμητικό του Παλαμά όπως τήν έχετε διορθώσει. Ν. Κληρίδη, Δάλι. 'Όταν θάστε στις γιορτές στή Λευκοσία περάστε νά μάς δΐτε σκετικά με τή μελέτη σας για τό Β.—Λέρνη, Βαρώναι. Τό γράμμα σας για τή λέξη «σακκαή» θά τήν κοινοποιήσουμε στον κ. Ξ. Π. Φαρμ.—Στ, Ζανούπη, Βαρώναι. Τα δύο σας ποιήματα διαφέρουν άπό τά παλιά σας και μάλλον που δέν είναι τέλεια θά τά δημοσιέψουμε άργότερα για νά σας ένθαρρύνουμε στή νέα προσπάθεια σας.—Ι. Κυκώτη, 'Αθήνα. Ευχαριστομε για όλα. 'Ο φίλος Α. μάς πληροφορεί πως θά σας γράψει και θά σας στείλει κι ό,τι ιδιαίτερα του ζητάτε.—Λ και Ε 'Ακρ. Δέν ήπραμε γράμμα σας. Περιμένουμε τό βιβλίο κι οδηγίες σας.—Ι. Συκουτρή, Α. Παυλίδη, Τ. Φραγκοούδη, 'Αθήνα και Γ. Λ. Αλιθέρη, 'Αλεξ, γράφουμε ιδιαίτερα.—Κ. Ρ. Μ., Λευκοσία. Ναί κάνε λάθος ή «Πάφος» γράφοντας στο τ. τεύχος πως τό τελευταίο δημοσιευμένο έργο του Κίπλιγκ ήταν τό «Limits and Renewals», 1932. Στο 1933 είχε βγάλει τό «Souvenirs of France». Κ' ένα άλλο λάθος της: τό θέμα που όριστηκε για τό έρχόμενο φιλ. διαγώνισμα του μ. 'Αρχ. Κύριλλου Γ' δέν είναι «οί 'Ασσιζες κ' ή Κυπριακή νομοθεσία επί Φραγκοκρατίας», άλλα «Τό Οικογενειακόν Δίκαιον κατά τας 'Ασσιζες τής Κύπρου» (βλ. 'Απ. Βαρνάβα 'Ιαν. 1936, τ. Α', σ. 32α).—κ. Ν. Μαξ, Λευκοσία. Τό σύντομο σας σημείωμα δυστυχώς παρατηρήσαμε πως είχε δημοσιευτεί σχεδόν τό ίδιο σνία ούσια του σέ μερικές ντόπιες έφημερίδες. Έτσι χάνει τό ένδιαφέρο που θάχε άν στέλνονταν έξαρχής σέ μάς' μπορείτε νά στείλετε κάτι άλλο. **Erratum:** 'Ο κ. Σπυριδάκης παρακαλεί νά διορθωθούν τά έπόμενα στο βιβλιοκρίτικό του σημείωμα για τό φυλλάδιο του κ. Δίκαιου: «A board of silver etc. Στή σ. 267, στην 1η και 3η γραμμή του τίτλου ή λέξη board νά διαβαστεί board κ' ή φράση στή σελ. 268α, γραμ. 20—21 άπό πάνω κάτω, «χωρίς λόγο» νά διαβαστεί «χωρίς λόφο».

'Υπεύθυνος—'Ιδιοκτήτης Α. Μ. 'Ατταλίδης Λευκοσία.

Τύποις: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ

ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΤΥΠΟ

**“ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ,,
“ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,,
“ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ,,**

Τῆ φιλολογικῆ σελίδα τῆς

“ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ,,
(κάθε Δευτέρα)

ποῦ διευθύνει ὁ δικός μας

ΑΙΜ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ

Τὸ βιβλίον

**ΣΤΗ ΧΩΡΑ
ΤΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ**

(φιλοσοφικός διάλογος)

τοῦ κ. **Β. ΤΑΤΑΚΗ**

ἔφτασε καὶ πωλιέται στὰ Γρα-
φεῖα τοῦ περιοδικοῦ

Ἡ τιμὴ : 1 σελ. 6 γρ.

Ἐκυκλοφόρησε

**ΜΑΝΟΥ ΚΡΑΛΗ
ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ
ΓΥΜΝΗ ΧΡΟΝΙΑ**

- ΠΟΙΗΜΑΤΑ -

Πωλιέται στὰ Γραφεῖα τοῦ
περιοδικοῦ

Ἡ τιμὴ 6 γρ.

ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ :

ΑΡΑΧΝΕΣ

Θάνατι βιβλίον με 200 περίπου σελίδες, καὶ τὰ ἐξῆς διηγήματα: Θηρία, Ὁ Τσικίνης, Τὸ Ζήτημα, Δις Κυκλοφορία, Στιγμὲς Εὐτυχίας, Δαιμονικά, Δυστυχία, Καλλονή, Ἀδερφοῦλες, Λευτεριά.

Γιὰ τοὺς συνδρομητὲς μόνο ἓνα σελίνι. Τὸ βιβλίον θάνατι ἔτοιμον καὶ θὰ τοὺς σταλεῖ τὸν Ἀπρίλην.

**Τὸ νέον μυθιστόρημα
τοῦ κ. ΛΟΥΚΗ ΑΚΡΙΤΑ**

Ο ΚΑΜΠΟΣ

Ἔκδοσις «ΠΥΡΞΟΥ» Ἀθήνα 1936

Περὶ τὰς 300 σελίδες, ὄρ. 30

«Ο ΚΑΜΠΟΣ» εἶναι μιὰ ἐπικὴ ρωμαλέα σύνθεσις, ποὺ ἀγκαλιάζει ὅσα ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα παρουσιάζει ἡ ζωντανότερη μορφή τῆς ἰδιοκτησίας, ἡ Γῆ. Τὸ θέμα καθολικεύεται εἰς τὸ αἰώνιον πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς σκλαβιάς τῶν ἀνθρώπων.

Τύποι τοῦ ἔργου: Οἱ πρωτόγονοι σκληροὶ καὶ στενὸν συναισθηματικὸν κόσμον ἀνθρώποι τοῦ κάμπου. Οἱ ξεκληρισμένοι, οἱ ἀδύνατοι, οἱ αἰωνίως ἀγωνιζόμενοι νὰ δώσουν μιάν οὐσιαστικὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν δικαίωσιν στὴ ζωὴ των.

Ἡ πλοκὴ τοῦ μυθιστορήματος ἐκτυλίσσεται μετὰ κυριαρχικὴν μορφήν, τὸν Κάμπον, μετὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν τραγωδίαν του, τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ τὴν δυστυχίαν του, τὸν ἄγριον σεξουαλισμὸν καὶ τὸ ἀγροτικὸν του εἰδύλλιον κ.λ.π.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΥΝΤΟΜΑ